

Vluchtige denkbeelden over de dingen des tijds

<https://hdl.handle.net/1874/235092>

VLUCHTIGE
DENKBEELDEN

OVER

DE DINGEN DES TIJDS.

NIJMEGEN,
F. E. MACDONALD.
1874.

mm 11812

**B. oct.
2585**

B. Misc litt
n° 2585

VLUCHTIGE

DENKBEELDEN

OVER

DE DINGEN DES TIJDS.

NIJMEGEN,
F. E. MACDONALD.

1874.

Mogt de vraag worden gedaan, waarom deze eenvoudige gedachten in druk verschijnen, dan heeft de schrijver daarop geen ander antwoord, dan dat hij meende, dat eene wrijving van denkbelden niet anders dan nuttig kon zijn, ter beoordeeling van een aantal onderwerpen, die het volksleven sedert geruimen tijd zoo zeer bezig houden.

Voor velen zijner lezers, en niet het minst voor jeugdige kiesgeregtigden die geroepen worden eene keuze te doen ter behartiging van de dierbaarste belangen des volks, zal het wellicht daardoor iets gemakkelijker worden, het onkruid op den akker van *Kerk* en *Staat*, het goede en het kwade, wat duidelijker te kunnen onderscheiden.

Zoo zij het.

INHOUD.

DE VREDE-BOND.

DE VRIJHEID.

DRIE CENTEN.

DE HOOGERE BURGERSCHOOL.

ANALYSE VAN HET STEMBILLET.

DE WET TOT AFSCHAFFING VAN DE DOODSTRAF.

WIJSHEID.

1871 EN 1873.

HET MODERN LIEFDEBEGRIIP.

DE NEUTRALITEIT VAN N.....

EEN VLUGTIGEN BLIK OP EEN MAN UIT HET VOLK.

MIJMERINGEN.

EENE LES IN DE NATUURKUNDE.

REGEERINGSVORMEN.

DE GODSDIENSTLOOZE SCHOOL.

SPEELGOED.

DE MODERNE RIGTING.

ONZE OOST-INDIËN.

VAN DEN KANSEL.

HET WETSONTWERP TEGEN BESMETTELIJKE ZIEKTEN.

DE CHRISTUS EN HET PLAGIAAT.

NEDERLAND EN DEN DUITSCHEN BOND.

DE CONSTITUANTE.

EENE HERINNERING.

DE SCHEIDING VAN KERK EN STAAT.

WILLEKEUR EN GOEDDUNKEN.

DE NIEUWE WET OP DEN CENSUS.

NALEZING OP DE VOLKSSCHOOL.

CONTRA- EN ANTI-REVOLUTIONAIR.

DE VREDE.

DE VREDE-BOND.

De Vrede-Bond! Zie daar staat hij, die edele en goede — met den Palmtak omhoog geheven, biedt hij u de broederhand — de hand der Verzoening.

Op dat goed en ernstig gelaat leest gij de Vrede, leest gij de liefde, algemeene menschenliefde — en in dat goedig oog, in die beminnelijke trekken, die alleen het wezen van den Vrede versieren en heiligen kunnen, troont de majesteit zijner herkomst.

Zie, daar gaat hij, die goede en welwillende, die allen twist schuwt en alle haat en wraak veroordeelt, en alle onregt verfoeit — aan ieder huis en hart aankloppende, opdat hij toch worde gehoord en gewaardeerd — want als een Engel des vredes is hij er zeker van de kinderen der wereld te zullen verbroederen, veredelen en langs een beteren weg tot hunne hoogere bestemming te zullen opvoeren.

Wij waardeeren dien goeden en der menschheid waardigen geest, maar zoo lang de kinderen der wereld, de menschen des tijds zullen zijn, zoo lang zal er onder hen worden getwist en zoo zeker zal de oorlog onder de volken wezen — en even zoo onvoldoende zullen de pogingen der vereeniging

worden bevonden om de wereld te doen gelooven, dat door het aanhoudend roepen van vrede, vrede, de oorlog, ook zelfs bij arbitrale uitspraak, kan en zal worden voorkomen.

Ja, zoo lang de leden van dien bond, bij ervaring zullen weten, dat zij, op ieder uur van den dag, des noods ten bloede toe zullen gereed staan, eene belediging te wreken, of bij gepleegd onrecht zullen trachten zich recht te verschaffen, zoo lang zullen wij hun geroep van vrede, vrede, bij minnelijke schikking, een onbereikbaar verlangen noemen.

Wij gaan zelfs veel verder, wij verachten den bloodaard, die onder het magteloos roepen van vrede, vrede, belediging en onrecht duldt, en daardoor die helse ondeugden aankweekt en voedt, en wij vereeren en prijzen den man, die noch zich zelf, noch al wat edel is en goed, in het aangezicht laat slaan.

Vrede-Bond! meent gij waarlijk dat uwe welwillende bedoelingen genoeg zijn, om de edelste hartstochten zoo niet tot zwijgen, dan toch tot genoegzame kalmte te brengen, dat een grievend onrecht door derden zou kunnen worden uitgewischt? Zoudt gij gelooven het onschatbaar besef van deugd en plicht, en het niet minder heilig gevoel van eer, al ware het voor een deel, te kunnen ontzenuwen? Meent ge inderdaad in uwe goedhartigheid eene heilige verontwaardiging, zoo niet als misdadig, dan toch als ongeoorloofd te kunnen brandmerken? Gelooft gij waarlijk, door uwe bemiddeling, de vertrapte eer en het gepleegd onrecht en verraad, als van luttel beteekenis, te doen beschouwen? Meent gij dat op uw vrede, vrede, de fiere strijder voor zijn recht en zijne eer, de wapenen zal nederleggen? Dat de onverschrokken kampvechter, die als mensch en als kind van den vlekkeloos regtvaardigen, zich geroepen acht, zoo wel in naam dier hoogste regtvaardigheid, als in naam van gansch een volk, tegen elke ondeugd te veld te moeten

trekken, en deugd en pligt en eer en regt te verdedigen; dat die, op uw goedgehartig geroep van vrede, vrede, dien heiligen strijd zal opgeven, die zijn geweten hem toeroept, ter wille van het regt en de eer, ten einde toe te moeten strijden?

Wij verfoeijen met u den verderfelijken der menschheid onteerenden oorlog, die door „*het roode kruis*” met even veel vrijmoedigheid als welwillendheid wordt aangemoedigd en gemakkelijk gemaakt, door het lijden minder zwaar en het sterven minder moeilijk te maken, ja zelfs door het uitdeelen van allerlei versnaperingen den soldaat aan te moedigen, die door het handgeld tot moord en vernieling omgekocht en aangespoord, zijn handwerk tot een weinig beduidend kwaad ziet terug gebragt, waardoor de naamloos groote verantwoordelijkheid, die op de bewindvoerders jegens God en het volk rust, voor een deel van haar gewigt wordt beroofd. — Versnaperingen uit te deelen in oogenblikken van moord en verwoesting, van de afgrijselijkste ellende en wee, waarin duizende levens van vriend en vijand, van schuldigen en onschuldigen worden op het spel gezet, om een niet zelden ingebeeld regt te doen eerbiedigen!..... Zoo lang de Pruissische schooljongen den Franschen schooljongen een klap in het aangezicht terug zal geven, zoo lang zullen dat geheele volken doen, ten zij dat hun zedelijk karakter tot onder het nulpunt gedaald mogt zijn.

Ja, geheele volken..... onverschillig onder welke regeeringsvorm zij leven..... Of zou men welligt meenen dat het onregt, in de schaal van eer en pligt, bij den keizer, bij den koning, of bij het volk zelf, een ander gewigt zal hebben, of van eene andere gehalte zal zijn? Wij gelooven het niet, ten zij dat de eer en de heerschezucht in het spel mogt wezen, of dat ondersteld mogt worden, dat het eer- en regtvaardigheidsgevoel bij het volk van een

minder gehalte dan bij den koning of keizer zou zijn, aan de mogelijkheid mag zelfs niet worden gedacht; elke cessie toch, aan het goddelijk beginsel der deugd en des regts gebragt, is eene trede nader tot de zedeloosheid, tot den zedelijken dood des volks, den ellendigsten dood dien een volk sterven kan.

Of hebt ge het oog welligt gevestigd op de als modelstaat aangewezen wordende Noord-Amerikaansche Republiek, omdat ze de lieflijke woorden — vrijheid, gelijkheid en broederschap — als eene bespotting van zich zelve, op haar voorhoofd draagt..... de broederschap, die gedurende drie jaren met nauwlijks geëvenaarde barbaarschheid, elkander die zoo bewonderde vrijheid, gelijkheid en broederschap — als tijgers en tirannen hebben betwist, en vermoord en vernield hebben wat slechts te vermoorden en te vernielen viel, en den grond met bloed en tranen hebben doorweekt, en eindelijk onder een ongekenen schuldenlast zich hebben begraven..... meent ge misschien dat zulk eene volksregeering meer waarborgen voor den vrede en het waarachtig volksgeluk zou opleveren dan het koningschap?..... Wij huiveren voor zulk een modelstaat van humaniteit en menschenliefde!.... Wij herhalen het, zoo lang de menschen de menschen des tijds zullen zijn, zoo lang zal de oorlog woeden onder de volken — zoo lang de individu's onder elkander twisten zullen, zoo lang zal uw vrede, vrede een nuttelooze bemoeijng zijn.

Vrede-Bond! gooi weg dan die onnutte, met geurlooze bloemen opgesierde banier, die wel het oog, maar niet het zedelijk bewustzijn des volks bevredigt — die geen ander doel najaagt dan het vergieten van menschenbloed te voorkomen. — Wij aanbidden den vrede, maar dan alleen wanneer hij in naam des Alwetenden aan de eischen der deugd en der godsdienst voldoet, wanneer hij, daardoor gewijd

tot heil des volks, een bron is, waaruit voor ieder, die het ervaren en erkennen wil, de blanke waarheid, de reine wijsheid en de warme liefde tot al wat regt, edel en goed is vloeit.

Ja, verwissel dien staf des vredes voor het zwaard van den heiligen krijg, tegen ongeloof en geringschatting van God en Godsdienst, die reeds zoo lang in Kerk en Staat den vrede verstoord, ja, zelfs in 't stil en nedrig huisgezin de liefde en de eendragt verdringt — en vormt u tot een onwankelbaren Bond tegen onregt en geweld — tegen waanwijsheid en onverschilligheid — trek op in de volle wapenrusting van uwen geest en de reine bedoelingen van uw hart, tot eer van uwen God en tot heil des volks, elk uur en elken dag van uw leven, met die mannelijke fierheid en die vrouwelijke liefde de goede zaak waardig..... leer elkander, leer de natiën en de vorsten, zoo zij nog eenig geloof slaan aan het loon der deugd, aan een leven na dit leven..... dat zij in de eeuwigheid de vergelding zullen erlangen voor al wat zij goeds, en voor al wat zij kwaads hebben gedaan — daarmede zult ge elk onregt met den vloek der menschheid en met het oordeel Gods brandmerken — daarmede zult gij hun zedelijk leven verbeteren — daardoor zult gij hen meer en meer tot menschen, tot waarachtige menschen maken en met elkander verbroederen — daarmede zult ge de vrede der wereld, de zielevrede der menschheid bevorderen.

Geen vrede, vrede, zij u dan genoeg, maar met vereenigde krachten gearbeid, om godsdienst en zedelijkheid in kerk en staat, in huis en hart te brengen, dat is de eenige weg des vredes, omdat het de weg naar God is, want bij Hem alléén is vrede!.... *Hij is de vrede!.....*

DE VRIJHEID.

Ziet gij die vlinders daar ginds, in hun donzig, met zoo prachtige kleuren beschilderd kleeft? Zij spelen en stoeijen in den gloed der zon, in het goddelijk licht dat van den Almagtigen uitstraalt, te midden van al de genietingen des stoffelijken levens — dat is het beeld der vrijheid, de in God en Godsdienst geheiligde vrijheid.

Vrijheid! Gij dartele maagd, die op uwe engelen lippen de bevalligheid van de roos, en op uw wezen de blankheid van de lelie draagt, als uw speelziek harte zich uitstort in de fantasiën van uw weelderigen geest, gekuischt door uw schoonheidsgevoel en waarheidszin... O! ontvang de hulde van onzen eerbied en bewondering.

Maar met al den ernst van ons mannelijk leven bidden wij u, laat de dartelheid van uwen geest geen heerschappij voeren over de onschuld van uw wezen — het misbruik neemt u zoo ligtelijk bij de teedere hand en, door zijne liefkozingen verleid, bezoedelt hij de reinheid van uwe blanke ziel, en met die reinheid gaat niet zelden uwe liefde voor de deugd en uwe gehechtheid aan de waarheid verloren, en daarmede uw zoo onschatbaar schuldeloos leven.

Vrijheid! liefelijke klank, die in hemelsche harmonie hoofd

en hart doorstroomt — onuitsprekelijk rijk en schoon woord! Zonder u toch was de taal des volks het eentoonig gekras van den uil in zijn doodsch en eenzaam oord — zoo als gij den onschuldigen vlinder over bloemen en doornen, over terpen en grafzerken, al dartelend doet henen vlieden — zoo ook bezielt gij ons met uw levenscheppenden geest, en geeft ons de kracht het gebogen hoofd met vrijmoedigheid op te heffen, zoo wel voor den strijd des levens, als voor het heilig wezen van den Gever alles goeds.

Edele Vrijheid! die in de hemelen uwe wieg, uw troon en uw eeuwig leven hebt — wie is er ooit in geslaagd uwe zoo rijke beteekenis in woorden te omschrijven? — Waar was de schilder, die aan uwe verhevene vormen die omtrekken wist te geven, die uwer waardig waren? — Waar leefde de geest, die uwe zoo heilige roeping naar waarde wist te schatten, of met de mate zijner bevattting heeft durven meten en met de juistheid van zijn weten, heeft durven bepalen? — Waar leven de oogen en waar trilt het gevoel, die uw hemelschen oorsprong en uwe goddelijke grootheid in al haar kracht en waarde hebben gezien, en in al hare reinheid en majesteit aan het harte hebben gevoeld? En toch met uw naam uit te spreken, strekken wij de beide armen naar u uit, in het diep besef uwer onschatbare waarde, als dat hooger en edeler beginsel, dat ons stoffelijk en geestelijk leven beheerscht en zoo zeer bezielen en beheerschen moet.

Vrijheid! Schoonste parel aan de kroon der menschelijke gedachten, der menschelijke wijsheid en der menschelijke genietingen — wat toch zijn de innigste roerselen des levens? — wat is de hoogste wijsheid? — wat zijn de dierste genietingen zonder den gloed, zonder het licht, zonder de weelde van uwen alles bezielenden geest? Woord, wiens magtigen wil door den onleschbaren dorst naar waarheid,

naar wetenschap, van uit het stof der aarde, in onbepaalde vaart, door het ongemeten Heel-al, als eene zoekende genius zweeft, beurtelings omstraalt door den gloed der zon en het licht van millioenen sterren, die zilveren wachters om den troon des Eeuwigen verspreid, die ons den weg door de hemelen, over de zeeën, en de woestijnen der aarde doen vinden, die ons de natuur in al hare grootheid doet kennen, die de eeuwige liefde, de God onzes levens, in hare onnaspeurlijke wonderen, in de millioenen gaven harer scheppingskracht te aanschouwen geeft.

Woord, wiens reine geest, wiens goddelijk leven uit de volkomene vrijheid des Almagtigen stroomt — en gelijk het licht der zon iedere plant bestraalt en voedt, en het nietigste zaadje tot ontwikkeling brengt, zoo schenkt ook gij den sterfelijken mensch het vermogen, om als geroepenen door dien geest, op te wassen tot een kind Gods, om daardoor aan zijne hemelsche bestemming te kunnen voldoen.

Edele, heilige vrijheid! die in uw reine ziel niets dan waarheid, niets dan liefde, niets dan deugd en getrouwheid kweekt — maar door onverstand en betweterij zoo duizendmaal wordt misvormd, verkracht en vermoord — o, wij brengen u, in onze kinderlijke bewondering, onze nederige hulde toe!

Vrijheid! lieflijke bloem, die met den adel van uw hooger oorsprong op uw wezen, ook in den lusthof onzer aarde, onder de bloemen van wetenschap en kunst wordt gevonden; zegt het ons, waarom zijn uwe kleuren niet altijd even rein? Waarom zijn uwe geuren zoo dikwijls met gift bezwangerd? Waarom leeft en tiert gij hier niet, in die onschuldige kinderlijke weelde, uwe deugd en rijkdom waardig? Is het welligt dat men u in het moeras der eigenliefde en zelfzucht heeft ingeplant, of dat men u tusschen de doornen en distels van hartstocht en onverstand, of in den

adem der revolutie, naast leugen en bedrog, eene plaats heeft aangewezen? O, dan begrijpen wij uw ziekelijken aard, waarvan Kerk en Staat getuigt, om eindelijk in de martelingen der betweterij en der heerschezucht te worden verstikt en verteerd.

Vrijheid! beminnelijke dochter der verbeelding, niet zelden het troetelkind eener ingebeelde wijsheid en onfeilbaar geachte wetenschap, waarom gij dan ook voor velen een alles omvattend licht schijnt te wezen, ter oplossing van nog nimmer opgeloste raadselen, zoowel in het rijk der natuur als in de bedoelingen des Almagtigen, in de Schepping, in de wording van den eenigen Christus en der hoogst gewigtige verordeningen, die de volken in hun maatschappelijk en huiselijk leven te zamen binden, leiden en besturen moeten.

Alsof gij de tooverkracht zoudt wezen, waardoor het mogelijk wordt den weg door Gods Almagt te vinden, en den menschelijken geest tot boven het peil der menschelijke wetenschap en bevatting te verheffen! Wij beklagen den man die, door u te misbruiken, de wijsheid en de wetenschap meent te hebben gevonden en daardoor den zielevrede des volks verstoord.

Ja, wij prijzen en aanbidden u, beminnelijke vrijheid! die uwe lieflijke bloemen, in al hare kleuren en geuren, in hoofd en hart, te midden van het huiselijk en maatschappelijk leven strooit, en als de genius des edelen levens en der reine liefde, uwe vriendelijke stem doet hooren en waarheid en regt, deugd en getrouwheid predikt, op iedere plaats en in elken kring, waar men u slechts wil hooren en verstaan.

Neen, gij zijt niet als eene gave des Hemels, uit de bron der volmaakte vrijheid neergedaald, om in de vrijheid van onderzoek, *het Boek der Boeken*, die weldaad boven alle weldaden, zonder genoegzame overtuiging, maar alleen, zoo

wij ten minsten nog aan wijsheid en wetenschap in vroegere jaren en eeuwen geloof mogen slaan, ten gevolge van twijfel en ongeloof, ter wille van den modegeest des tijds, voor *een roman*, voor *eene legende* te verklaren, en daardoor duizenden eenvoudige Christenen aan al de smart der onzekerheid en al de ellende van den twijfel, aan den twist en de tweedracht in kerk en huisgezin, en de daarmede hand aan hand gaande ongodsdienstigheid, zedeloosheid en ongebondenheid, prijs te geven. — Gij zijt geen weldaad geworden, om zoo velen hun *geloof* en *zielrust* te ontrooven, en daarvoor *een handvol betweterij* in de plaats te ontvangen.

Neen, gij zijt ook in het burgerlijk leven geen weldaad geworden, om het geweten, om het begrip zijner pligten, om de toestanden in des volks zedelijk en stoffelijk leven, door eindelooze hervormingen geweld aan te doen, en eindelijk tot op de grenzen hunner ontbinding te brengen.

Gij zijt geen weldaad geworden, om ook in het staatsburgerlijk leven, in de publieke organen *ongestraft*, een aantal leden der volksvertegenwoordiging, van dag tot dag te smaden en te honen, ter bereiking van door niets geregtvaardigde bedoelingen, en daardoor het vertrouwen te ondermijnen, door de kiezers in hen gesteld.

En deze daden, den kwājongen waardig, noemt men toch de weldaden der vrijheid, de illustre vrucht van de zoo hoog gewaardeerde vrijheid van Nederland sedert 1848, steeds gehuldigd in een deel zijner publieke organen, die, in weerwil dezer aller achting en eerbied vernietigende handelingen, blijven verzekeren dat zij het zijn, die aan het hoofd van vooruitgang, verlichting en beschaving staan!.... Dat noemt men de weldaden der vrijheid, om zoo velen, aan wie dat volk zijne dierbaarste belangen heeft toevertrouwd, zoo openlijk voor het oog der wereld, voor het oog zijner kiezers, zijner betrekkingen, zijner kinderen en

zijner medeburgers, *ter bereiking hunner politieke bedoelingen*, als uitvaagsels door het slijk te sleuren.

Dat noemt men het juist begrip der vrijheid. En het is zoo, ook aan de daden van den helschen *sluipmoordenaar*, van den onbeschaamden *lasteraar*, van den *eerroover*, van den *waaninnigen* is immers evenmin eene handeling der vrijheid te ontzeggen.

Maar wij schroomen dan ook niet hun toe te roepen: weg, weg met zulk een vrijheid, den door het vrijheidsbloed doorweekten Nederlandschen grond, en de grijze ervaring des volks, van den weldadigen invloed, eener getrouwe en eerlijke behartiging van waarheid en regt, onwaardig — wij schuwen, wij verachten uwe vrijheid, die in den tuimelgeest des tijds, in den drassigen bodem der zelfzucht en der partijbelangen is gekweekt en gegroeid — die met bloed is gevoed, en met gal werd gedrenkt en nog met de tranen van twist en tweedracht wordt besproeid, — die, in haar luid en wuft geklap ter bereiking van haar doel, met pligt en geweten spot, en daardoor zoo naamloos veel, wat edel is en goed, van dag tot dag verpest en verstikt.

DRIE CENTEN.

Drie centen! de prijs van een glas jenever, in een kroeg..... het is niet veel!.... In wat beter lokaal, kost het vijf centen, en in een heel mooi, slechts 10 centen,..... Waarlijk, 't is schande koop, voor een glas vloeijend vergift, dat het verstand verwart — de spraak belemmert — het geheugen verstompt, den dronkaard krankzinnig en daardoor misdadig maakt.

Voor eenige stuivers, kunt ge dus, al is het dan ook slechts voor enkele uren, een dronkaard, een beul en een schurk worden,..... waarlijk het is spotprijis!.....

En eindelijk onder het nulpunt van zedelijk en stoffelijk verval geraakt, geniet hij de eer, dat het redelooze dier, den neus nog voor hem ophaalt!....

Inderdaad te veel!....

Maar daarom bekleedt hij dan ook geene mindere plaats in ons maatschappelijk leven. Is hij, wat ook al gebeurt, mooi gekleed, dan neemt men den hoed nog wel voor hem af, maar doorgaans is dat niet het geval; en hoewel hij als een dollen hond wordt gevreesd en geschuwd, zwetst en tiert hij toch steeds voort, in zijne vlagen van krankzinnigheid en razernij, in het volle genot zijner burgerlijke

vrijheid — derhalve, onder de bescherming van de wetten van den staat en het liefderijk toezigt van zijne vrienden en bewonderaars.

Steeds waggelt hij voort, langs straten en grachten, ten spot en tot last van velen — beledigt het zedelijk gevoel des volks evenzeer, als dat hij de klagenden over te gering loon in het aangezicht slaat..... en, eindelijk te huis komende, mishandelt hij zijne zoo diep vernederde, als ongelukkige vrouw — ranselt bij beurten zijne nog dieper beklagenswaardige kinderen, en vermoordt van dag tot dag, behalve de liefde tot de deugd en het geloof aan de verhevene bestemming van den mensch, naast zijne stoffelijke welvaart, ouderliefde, de menschenliefde, en de liefde en den eerbied voor God.

Die kostelijke jenever! het is schande koop! voor enkele stuivers, als burger van den vrijen staat, een beul en een schurk te kunnen worden!..... Waarlijk, 't is schande koop!.....

Ja, *schande is het* voor geheel de natie, voor geheel het Nederlandsche volk, dat in den engen kring des lands *dertig millioen guldens* voor jenever gebruikt, vermorst en verkwest worden!..... dat is p. m. *f* 570.000 per week, of p. m. *f* 82.000 per dag!.....

De interessen à 5 pct. van een kapitaal van p. m. 600 millioen gulden!.....

Wie bij deze cijfers, bij het vernemen van werkstakingen, van verontwaardiging niet huivert en rilt — en, bij de klagten van te gering loon de haren niet te berge rijzen over zulk een leugen, dien verklaren wij eenvoudig voor een dronkaard of een zinneloozen.

Maar daarmee, wij weten het, zullen de dronkaards niet minder worden — en het aangroeijen der beulen en dieven niet ophouden, en het getal der ongelukkigen dus niet minder worden.

Hij, die een brood had gestolen, werd voor eene maand en zij, die een 20cents broodje had weggenomen, voor 6 weken cellulair opgesloten, maar hij die honderd brooden verdrinkt en daardoor krankzinnig en een beul voor vrouw en kinderen wordt — en op weg is een dief en moordenaar te worden, waggelt, schreeuwt en vloekt tot schande der natie en ten verderve der jeugd, onder de bescherming zijner burgerlijke vrijheid, langs onze straten en grachten steeds voort.....

Schande is het!.....

Ja, schande en onzin is het, bij de heerschende godsdienstloosheid — bij het verloren besef van alle verantwoordelijkheid voor God — bij het toenemen van moord, misleiding en bedrog, zoo van dag tot dag te roemen op de beschaving en verlichting dezer eeuw — eene beschaving en verlichting, die zich in het materialisme hebben opgelost, gelijk het zedelijk leven van den dronkaard in de jenever!

Wij hebben het gewaagd tegen het laatste kwaad, de volgende opmerkingen ten beste te geven.

EENIGE OPMERKINGEN VOOR EENE WET TEGEN DE DRONKENSCHAP.

1. Dronkenschap wordt voor eene strafbare krankzinnigheid verklaard, bij mannen, vrouwen en kinderen boven de 15 jaren.
2. Hoewel tijdelijk van aard, is zij niet minder gevaarlijk voor de rust en de veiligheid van den staat en van personen en bezittingen.
3. De dronkenschap is alzoo misdraad, gepleegd wordende aan het zedelijk en maatschappelijk leven des volks.
4. De dronkenschap zal kunnen worden geconstateerd door den Agent van Politie en twee meerderjarige getuigen.
5. De weigering, om in deze getuigenis af te leggen, waar

zulks gevorderd zal worden, zal worden gestraft met eene boete van *f* 3.— of subsidiaire gevangenis van één dag.

6. De dronkenschap zal worden gestraft met eene boete van *f* 12.—, *f* 6.— of *f* 3.—, naarmate van den maatschappelijken stand, dien de dronkaard, volgens het hoofd der Politie, in de gemeente heeft ingenomen.
of subsidiaire gevangenisstraf van één dag, en bij herhaling van twee of drie dagen, onverminderd de straf op de gepleegde misdaden, volgens de bestaande wetten, daarop toe te passen.
7. Huiselijke dronkenschap, dronkenschap binnen of in gebouwen, van welken aard of benaming ook, gepaard gaande met verstoring van orde en rust, zal op aanklagt van den Agent van Politie en twee der bureu, hetzij er naast, of er boven, of er onder wonende, evenzeer worden gestraft met *f* 12.—, *f* 6.— of *f* 3.—, of subsidiaire gevangenisstraf van één dag, onverminderd de straf op de gepleegde misdaden.
8. Wanneer de bureu mogten verzuimen den dronkaard aan het Politie-Bureau aan te klagen, dan zullen zij zich medepligtig maken aan de misdaden, door den schuldige in zijn dronkenschap begaan.
9. Van de boeten ontvangen de Agenten van Politie een derde en de algemeene armen twee derden.
10. Alle misdaden van welken aard ook, in dronkenschap begaan, zullen overeenkomstig de bestaande wetten worden gestraft, alsof ze met het volle bewustzijn waren gepleegd geworden.
11. Alle meerderjarige huisgenooten, kasteleins in Logementen, Societeiten, Koffijhuizen, Slijterijen, Tappers, Kroeghouders, Huizen van ontucht, enz. enz., welke den drank onmiddellijk aan den dronkaard, hetzij door hen of hunne lasthebbenden hebben verschaft, hetzij voor geld of om niet, zullen beschouwd worden als medepligtigen aan de misdaden door den dronkaard in zijne dronkenschap begaan.
12. Aan het Bureau van Politie, of aan het gemeentehuis, zal elken Zaterdag, des morgens ten 9 uur, eene lijst worden aangeplakt, of in een kastje achter glas worden opgehangen, de namen vermeldende van de dronkaards, gedurende de afgelopen week, welke lijst na acht dagen moet worden vernietigd.

13. Op dat niemand onwetendheid zal kunnen voorwenden, zal de wet van het Raadhuis, van het Bureau der Politie, en op den hoek van iedere straat worden afgelezen, en bovendien worden gedrukt, en, zoo veel doenlijk, in ieder huisgezin worden uitgereikt.
  14. Behalve deze strafbepalingen, die met alle gestrengheid zullen worden toegepast, doet de regeering een dringend beroep op het zedelijk bewustzijn des volks, om door alle mogelijke middelen mede te werken, om het misbruik van sterken drank, hetwelk reeds zoo vele rampen en misdaden heeft te weeg gebragt, kon het zijn met wortel en tak uit te roeijen.
-

DE HOOGERE BURGERSCHOOL.

De school dus, voor de kinderen van den burger, van den burgerman, niet voor den adel, voor de aristocratie noch voor den zoogenaamden rijken man, voor de grooten der stad, want dan was de titel van „burgerschool” eene mystificatie — maar voor den burger — de school, de voortzetting van het lager onderwijs, in meer uitgebreiden, in hooger wetenschappelijken zin — derhalve het zoogenaamd middelbaar onderwijs, dat aan de kinderen van den minder met geld en goed bevoorregten burger als eene weldaad, wordt gegeven.

Daarom wordt ze dan ook de volksschool genoemd, en ter tegemoetkoming van den burger voor een deel door den staat bekostigd.

De school dus voor eene zeer belangrijke klasse des volks en daarom, geheel of gedeeltelijk voor rekening van den staat, in het leven geroepen, om tevens het regt te hebben het groote beginsel, waardoor een volk zich voornamelijk onderscheidt, en het peil zijner deugd en regtschapenheid wordt gekend, *het heilig beginsel zijner godsdienst uit haar midden te kunnen verbannen*, om haar daardoor zoo wel voor den Jood, den Mohammedaan, den déïst, den godloochenaar

den naturalist en den materialist als voor den christen toegankelijk te maken — alzoo de school waar het materialisme den schepter voert, ten koste van de door bloed en lijden geheiligde godsdienst des volks en van haar verheven geest, die de waarachtige waardij aan alle wetenschap geeft.

Om zulk een heidenschool, om zulk een kweekplaats voor de aanstaande burgers van den christelijk Nederlandschen staat gevestigd te krijgen, stelde de regering, zooals wij reeds zeiden, ter wille van den burgerman de schatkist open, en werden de gemeentebesturen verplicht uitgaven te doen, verre boven hunne krachten.

Men zal toch wel niet willen beweren, dat, wat het hoogste en heiligste beginsel van alle onderwijs en opleiding zijn moest, de alles bezielende geest Gods, *die bron van alle waarachtige wijsheid, waarheid, deugd, regt, orde en wet*, gedurende een geheele week op de school miskend en verzwegen; dat die hogere wijding der wetenschappen, voorbedachtelijk aan het onderwijs onthouden, *in één uur* van ontspanning, door de scholieren niet zelden voor uitspanning gebezigd, door den geestelijken daaraan kan worden weêrgegeven.

Maar zij is dan ook de natuurlijke schepping van den democratischen en materialistischen geest — eene der weldaden van het niet minder socialistisch-liberalisme, hetwelk sedert 25 jaren onze maatschappelijke toestanden beheerscht — in zijne verlichte denkbeelden welligt overtuigd, dat *zonder God en godsdienst*, aan de wetenschap eene hogere ontwikkeling, en bovendien aan het tijdelijk en eeuwig geluk des volks eene meer zekere toekomst verbonden is.

Wij hebben het regt, bij de vestiging eener *godsdienstlooze* school, waar zelfs *de geschiedenis der christelijke kerk*, het belangrijkste deel der wereldgeschiedenis, *niet* onderwezen wordt, die opmerking te maken, er bijvoegende dat het

ons ondenkbaar toeschijnt, dat er menschen zouden worden gevonden die onvoorwaardelijk aan eene meer wetenschappelijke, tevens eene hoogere zedelijke ontwikkeling zullen toekennen — ieder toch, die in het menschelijk leven geen vreemdeling is, zal dat absoluut ontkennen, hoezeer hij ook even bepaalt het lager onderwijs, lezen, schrijven en rekenen, *onvoorwaardelijk* als een onontbeerlijke kundigheid voor *elk mensch*, voor zijn stoffelijk en eeuwig levensgeluk erkennen en beschouwen zal.

Maar door de hem voorgehouden rei van wetenschappen, waaraan wij geen stroo breed van hare hooge waarde ontnemen willen, werd de eenvoudige burger verlost om zijne kinderen naar die hoogere school te brengen, en ze te laten opleiden naast de kinderen van den aristocraat, van den rijken burger, die ook daar inmiddels om het veel omvattend onderwijs hadden plaats genomen.

De democratische geest van 1848 heeft daarmede volkomen zijn doel bereikt, het schijnbaar onmogelijke, het middel der maatschappelijke gelijkheid was daardoor gevonden; niet om de meer bevoorregten en meer ontwikkelden, tot en in de massa des volks te doen afdalen, maar om de massa te doen opklimmen tot die voornaamheid, die vroeger alleen aan de meer vermogenden en meer ontwikkelden werd toegekend, en legt dan ook met innig welgevallen nog steeds van dag tot dag, in woord en schrift, zijne hulde en bewondering aan den ingang zijner nieuwe schepping, de volksschool, neder.

Geen wonder dan ook dat iedere afkeuring van die school, omdat zij even zoo stout ingrijpt in het godsdienstig geweten van velen als in de zedelijke opleiding der kinderen in het algemeen, en bovendien eene gevaarlijke greep doet in den eenvoudigen werkkring van den beschaafden, maar niettemin eenvoudigen burger der stad — steeds als eene hatelijke

insinuatie van conservatieve bekrompenheid wordt beschouwd, en maar al te zeer met den vloek der verontwaardiging wordt gebrandmerkt.

Wij achten ons evenzeer boven dien vloek als boven de mogelijkheid verheven, om een enkel woord, ook in deze zaak, tegen onze overtuiging te kunnen en te zullen spreken.

Wij vragen dan allereerst. Wie is de burger waarvoor die kostbare scholen zijn gesticht? Wij antwoorden daarop — die burgers maken het grootste deel, niet die van het vuistregt, maar de massa van de stoffelijke en zedelijke kracht van het volk, althans van het Nederlandsche volk uit — eenvoudig, bescheiden, godsdienstig, altijd werkzaam, altijd scheppend, woekerend met zijn bescheiden deel, woekerend met zijn tijd, woekerend met zijn geest, altijd zorgend, en veel verzorgend, in één woord, de kracht, de ziel het leven van handel, van nijverheid en kunst, derhalve het meest practische deel des volks.

Een stand in 't maatschappelijk leven, die bij zijne waardeering aller eerbied waardig was, omdat hij de groote massa, den werkman, den arbeider, den daglooner, ja zelfs den proletariër volkomen beheerschte en kon beheerschen en zou beheerschen, mits men die niet, door allerlei *dwaze vleijerijen* van gelijkheid en broederschap eener onmondige philanthropie, aan zijnen invloed had onttrokken.

Een stand door zijne bezadigdheid, door zijne levenswijsheid, door de behoefte aan pligt tot de vervulling van veelvuldige werkzaamheden van allerlei aard, dien hij op industriëel gebied te verrigten heeft, zoowel voor zijne lastgevers, als voor zich zelve, tot onderhoud van zijn eigen huisgezin; mannen, volkomen geschikt en geroepen, het groot getal arbeidenden als eene weldadig werkende kracht te besturen, te leiden, te helpen, te verzorgen; den bekwamen, den vlijtigen arbeider, te waarden, den min vlijtigen te

vermanen, den dronkaard te berispen, en den armen en ongelukkigigen te beschermen, en zoo noodig, aan de particuliere of algemeene verzorging aan te beveelen.

Ziedaar den zoogenaamden burgerman van Nederland.

En wat maakt, en wat heeft de hoogere burgerschool reeds van hem en zijne kinderen gemaakt?

Wat hij niet heeft gevraagd, niet heeft gewild, en nooit heeft kunnen wezen, en wat hij ter wille van het zedelijk en maatschappelijk welzijn des volks nooit had moeten worden, dat maakt de school, dat maken zijne kinderen van hem, zoo van dag tot dag, en van klasse tot klasse, en van examen tot examen..... een man boven zijn stand en boven zijn vermogen — waardoor zijn nederige werkkring, zoo nog niet voor hem, dan toch reeds voor zijne kinderen, een aanstoot is geworden, en waardoor de arbeider dan ook meer en meer is los gelaten zoo wel in stoffelijke als zedelijke verzorging — en deze tracht thans door vereende kracht zich zelf te helpen, zoo mogelijk zelfs, door den werkkring van zijn vroegeren meester in te nemen.....

Wij spreken hier niet van de uitzonderingen; van die edele karakters, waarin de ijdelheid der wereld evenmin binnendringt, als zij zich wenschen los te maken van dat heilig Wezen, dat zich afspiegelt in hun hart en geweten, en hen leidt langs het zoo moeilijk pad van roeping en plicht, maar wij spreken van hen en hunne kinderen, die alleen in de zoogenaamde voornaamheid den adel des levens zien.

Moge de heerschende weelde van onzen tijd en de groote werken van Staat en Maatschappij, hen het gevaar van het laatste voor dit oogenblik minder doen gevoelen, de eischen van den hooger stand, die vooral zijne kinderen hebben aangenomen, zullen zich weldra maar al te zeer doen gevoelen.

Maar behalve deze voornaamheid, waarvoor maar al te spoedig, zoo wel de betrekkingen als het geldelijk vermogen zal ontbreken, hebben wij een tweede grief tegen de school, die haar verderfelijken invloed op het gemoed der kinderen, op zorgwekkende wijze, doet kennen, namelijk *hare godsdienstloosheid*; — het pertinent zwijgen van den almachtigen en alwetenden God, en den geheiligden Christus, ja zelfs van de geschiedenis van Hem en Zijne kerk; de openbare miskennis van dat eeuwige en heilige kan niet anders dan den noodlottigsten invloed op de kinderen uitoefenen, door hen, in verband met de heerschende twisten in de kerk, aan de waarheid der gewijde geschriften, die men voor hen zoo zorgvuldig verborgen houdt, te doen twijfelen, waardoor zij dan ook allen eerbied en belangstelling in God en godsdienst verliezen, — alle banden van nauwgezette deugdsbetrachting, van reinheid en zedelijkheid in handel en wandel, al lossers en lossers worden gemaakt, en evenzeer alle verantwoordelijkheid jegens den Alwetenden, wordt opgeheven — waardoor de godsdienstzin, door de ouders met zoo veel zorg er ingebracht en levendig gehouden, en evenzeer alle nederigheid en nauwgezetheid in doen en laten, verloren gaat.

Of zou men inderdaad reeds zoo verre in die hooge denkbeelden over de hedendaagsche beschaving en verlichting gevorderd zijn, dat men meent, dat ook de groote massa des volks reeds aan zich zelf genoeg heeft, om zich ten God, ten Regter en ten Zaligmaker te kunnen zijn?..... Waarlijk het idee is te vleijend om het niet aan het geloof aan die illustre ontwikkeling vast te knoopen.

Zoo welligt een lezer de godsdienstloosheid der school betwijfelen mogt, of ons van overdrijving moogt beschuldigen, dan zal het genoeg zijn op te merken, dat in onze Indische bezittingen, in het aan onze schatkist jaarlijks p. m.

f 50.000.— opbrengend gewest Minahasa, alwaar de christelijke zendelingen, successievelijk 117 scholen hebben gesticht, dat ons Gouvernement tot de zoo gewenschte instandhouding dier scholen steeds elke subsidie weigert, omdat op dezelve de kerkelijke geschiedenis onderwezen — het Evangelie er gelezen — en het gebed in naam van den Christus tot God wordt opgezonden.

Voorzeker, nauwlijks geloofbaar onder eene regeering en bevolking, die zich Christenen noemen, die leden der Christenkerk zijn.

En zoo komen wij tot onze derde grief tegen de school, de wijze waarop het onderwijs gegeven wordt, omdat wij het doceren der verschillende wetenschappen bij zulke jeugdige leerlingen, als ten eenemale ongeschikt beschouwen, om hunne harten te vormen en te kneeden, voor al die indrukken, die de jeugdige scholier behoeft, om de geheele beteekenis van de behandeld wordende wetenschap, in al haar kracht en waarde te beseffen, te gevoelen, en in zich op te nemen.

Maar behalve dit verheft het docerend onderwijs, in zijn niet te ontkennen kortheid en koudheid, de scholieren, in hunne oogen althans, tot studenten, tot jongelingen, die de kinderschoenen ontwassen zijn — en zeer velen, zittende naast de zonen van de aanzienlijken der stad, gevoelen zich niet zelden, reeds daardoor, verre verheven boven den nederigen geest en werkring huns vaders — en al meer en meer vervreemd van de godsdienst, brengt ook de huiselijke godsdienst hen niet zelden een glimlach op de lippen, over het nog opvolgen van zulk een verouderde gewoonte, terwijl de nederigheid huns vaders, hen, zoo niet berispelijk dan toch voor het minst, als misplaatst voorkomt.

En dat wij ons niet vergissen in de hooge waardering van het onderwijs, waardoor zoo veel eenvoudigen van

maatschappelijken stand en leven boven mate worden opgevoerd, komt ons de voorgedragene wet verzekeren, waardoor aan den overmoedigen jongeling van twintig jaren de bevoegdheid wordt toegekend zijne meerderjarigheid aan te vragen.

Zijne hoogere ontwikkeling zal hem, volgens den Minister, welligt eene meer zekere waarborg opleveren voor de behartiging zijner belangen, dan de liefde en de plicht zijner ouders. De moraliteit van beiden in het midden latende, zien wij hier het kind van 20 jaren tegenover zijn vader en moeder als handelend persoon optreden.

Inderdaad wel een merkwaardig getuigenis van de hooge waarde, die aan den materialistischen geest van dezen tijd wordt toegekend.

In onze verbeelding zien wij het kind, dat alles aan zijne moeder en vader te danken heeft, en waardoor het geworden is, wat het is, op zijn 20sten verjaardag, aan de ouderlijke tafel gaan nederzitten als de wijze zijns tijds, als magthebbende en Heer!.... glimlacht niet, ouden van dagen, die, in weerwil van den schat uwer practische levenservaring, toch erkennen moet, slechts scholieren in de waarachtige levenswijsheid te zijn!

Wij weten intusschen niet, wie wij het meest beklagen zullen, den niet zelden waanwijzen zoon, of de in hunne natuurlijke regten verkorte ouders..... men zegge niet, dat het slechts een enkele zijn zal, die daarvan gebruik zal maken — een enkel woord, eene enkele handeling der ouders zal voor den zoon genoeg zijn, de wet, als eene bedreiging, in de hand te nemen.

En dit alles gevoegd bij de algemeene bekendheid, dat een groot deel der leerlingen de school verlaat, hetwelk noch de kracht, noch de bevatting heeft gehad, om naast die hoogere denkbeelden van stand en werkkring, tevens

al die kundigheden in zich op te nemen; die daaraan onafscheidelijk verbonden moeten zijn, om door die wereld van illusien een begaanbaren weg te vinden; waardoor dan ook, niet weinigen, *zonder eenig equivalent nut*, voor geheel hun leven als onmondigen als onbruikbaar gebrandmerkt worden — behalve nog de volstrekte onmogelijkheid om voor allen, die als bekwaam de school zullen verlaten, die betrekkingen te vinden waarop zij dan aanspraak maken kunnen.

Ofschoon wij het lager onderwijs, *dien onbetwistbaren grondslag* tot de beoefening van elke andere wetenschap, onvoorwaardelijk, *als verpligtend zouden wenschen gesteld*, en elke andere instelling, tot verdere en veelvuldige ontwikkeling van den geest, zoo onkostbaar mogelijk zouden wenschen gevestigd te zien; zoo zouden wij toch die verdere ontwikkeling, zoo wel voor de meisjes als die der jongens, *zonder eenige de minste pressie*, aan den wil, aan de behoeften, aan de bevassing, aan het vermogen der individuen, aan de bestaande instellingen voor middelbaar onderwijs hebben willen overlaten, waardoor alle kunstmatige opdrijving zou zijn vermeden, de natuurlijke loop der dingen zou zijn bevorderd, de waarachtige geleerdheid, boven zooveel schijngeleerdheid, zou zijn verkregen — en de zoo noodige en nuttige onderscheiding, tusschen de verschillende leden of standen der maatschappij, zouden zijn behouden gebleven.

De hogere burgerschool, de zoogenaamde volksschool, is, naar onze meening, een onkostbaar surrogaat geworden voor de opvoeding van de kinderen van den meer gegoeden man, die vroeger van de bestaande instellingen voor middelbaar onderwijs gebruik maakte — en tevens de vernietiging van den nooit genoeg gewaardeerden stand van den eenvoudig nijveren burger, de ziel, de kracht, het leven

van den werkenden stand, van den arbeider, van den werkmán. En behalve dat bevordert zij in hooge mate de uitroeijing van den godsdienstigen geest, die het Nederlandsche volk steeds heeft gekenmerkt, en waarom het geacht en geëerd werd, terwijl hetzelfde thans al meer en meer aan het materialisme wordt overgeleverd.

Wij veroordeelen alzoo de zoogenaamde volksschool, omdat zij behalve diegenen, die zij als onbekwaam brandmerkt, geen andere leerlingen afwerpt, dan zulke, die in verstandelijke ontwikkeling boven het volk, boven de massa staan, waaronder niet weinigen, zoo als wij reeds vroeger zeiden, verre boven hun stand en vermogen, voor wie dan ook teleurstelling op teleurstelling het loon zal wezen, voor hunne niet zelden boven krachten aangewende vlijt en volharding.

Wij veroordeelen de zoogenaamde volksschool bovendien, omdat zij in haar blinden ijver voor de vrijheid, de vrijheid van andersdenkenden verkracht — omdat zij met de hand van een despoot duizenden in het geweten grijpt, en dezen bovendien dwingt aan hare instandhouding mede te werken; mede te werken tot het verwijderd houden van de school, van het in hun oog onbetwistbaar groote en bij uitnemendheid noodige levensbeginsel, den geheiligden geest van God en godsdienst, die zij in de opleiding der jeugd, in het onderwijs der kinderen, die toekomstige burgers van den staat, die aanstaande vaders en moeders van 't volgend geslacht, als wenschelijk, als verplicht, als noodzakelijk achten, tot de vorming van een degelijk, regtschapen, waardig volk.

En vraagt nu welligt een onzer lezers, waarom wij al deze bezwaren tegen de school in het midden hebben gebracht, in weerwil dat ze toch ook *zeer veel goeds bevat*, dan hebben wij daarop het volgende antwoord:

Dat wij hebben willen aantonen, dat ook die school aan

gebreken mank gaat, en daarenboven de voortzetting van het onderwijs en de huiselijke opleiding, *in godsdienstigen geest*, zonder dat ze daarom in eene secteschool behoeft te ontaarden, ten eenemale onmogelijk maakt.

Dat het ons bovenal om regt te doen is, dat wij vorderen dat zoowel in de godsdienstige behoeften van den een als in die van den ander, althans bij aanvraag, zal worden voorzien, zooals wij dan ook volkomen vrede zouden hebben, dat aan de ongeloovigen uit de Christuskerk de gelegenheid werd gegeven, ook in hunnen geest, christenen te zijn, en daarvoor een gebouw van zamenkomst te bezitten.

Zoo min in de School als in de Kerk is zamenzijn mogelijk.

ANALYSE

VAN HET STEMILJET DER KERKELIJKE KIESVEREENIGING, TE .....

Wanneer wij daarin lezen — de *kerkelijke* kiesvereniging noodigt de stemgerechtigde leden der Ned. Herv. gemeente uit — dan vragen wij onwillekeurig naar het officieel mandaat dat haar gemagtigd heeft als kerkelijk collegie, de stemgerechtigde leden der gemeente op te roepen om hunne stemmen zelfs op de aangewezenen leden dier vereniging uit te brengen. — Waarlijk, wij kunnen voor het minst niet ontveinzen, dat deze handeling niet is vrij te pleiten van eenige aanmatiging, wij kennen en erkennen toch gene andere kerkelijke kiesvereniging, dan het *door de kerk* wettig gekozen kiescollegie.

In de tweede alinea vernemen wij van welk gehalte die leden der kerkelijke kiesvereniging zijn. — Mannen, die het goed regt van de verschillende rigtingen, in den boezem der gemeente, dus ook in het bestuur eerbiedigen — derhalve twijfelaars, die het met hun geweten nog niet hebben kunnen overeenbrengen het ongeloof, het modekleed des tijds, aan te trekken, of onverschilligen, die bij gemis van elke overtuiging, zoo wel den *atheist* als den *déist*, den *confessionist*, den zoogenaamden *evangelischen*, den *modernen*

ongeloovigen, den antichrist, den vrijdenker, in één woord, mannen, die in het besef van gelijke regten, des noods honderd verschillende theoriën en meeningen van honderd individuen, derhalve een mengelmoes van allerlei denkbeelden en hersenschimmen in den boezem, in het bestuur, der gemeente als een regt willen erkennen en zullen eerbiedigen.

Zie, het is dat regt waartegen wij opkomen, niet dat wij aan iemand *het individueele regt*, om een ongeloofige of een vrijdenker te zijn, zouden willen betwisten, dat zij verre, te zeer waarden en eischen wij zelve die onschatbare vrijheid, maar dat het aan ieder lid eener maatschappij, eener vereeniging, eener kerk, van een genootschap, ja zelfs van een lees-gezelschap, vrij zou staan, in strijd met de voor deze instellingen aangenomen grondwet, statuut of reglement, waarin geheel het leven dier instelling in geest en strekking is zaamgevat, en waardoor alle willekeur, alle betweterij in haren boezem wordt uitgesloten — zijne individueele denkbeelden als een regt, als eene wet, als eene wetenschap, als eene magt te kunnen doen gelden, zie, dat is, naar onze meening *te ongerijmd*, om daarbij nog een enkel oogenblik stil te staan. — Ja, met allen nadruk vragen wij, noem ons eene vereeniging en vooral een bestuur in ons land, waarin het aan ieder lid vrij staat haar statuut te miskennen, hare voorschriften te verdraaijen en te mogen handelen naar goedvinden.

Hij, die ophoudt het statuut, de grondslagen der vereeniging van het genootschap te eerbiedigen, is *als eerlijk man verplicht* voor zijn lidmaatschap te bedanken, omdat hij, bij de aanvaarding van dat lidmaatschap, wel degelijk verzekerd heeft die grondslagen *goed te keuren en te zullen eerbiedigen*, en hij kan dat te eerder, omdat niemand der getrouw gebleven leden hem daarvan terug zal houden.

Maar keeren wij tot het beweerde regt terug, dat een

mengelmoes van meeningen in het bestuur der kerk behoort te worden toegelaten.

Bij het lezen van dezen zoo eenvoudigen volzin, springt de kinderlijke *ongerijmdheid* van zulk een eisch reeds zonneklaar in het oog — maar gaan wij verder.

Er is — en tot heden wordt nog niemand tot predikant bij de Ned. Herv. kerk toegelaten, dan nadat hij, behoudens het examen, den volgenden *solemneelen*, derhalve plegtigen eed, heeft afgelegd, en dien eed met zijne handteekening heeft bekrachtigd.

„Wij verklaren bij dezen *opregtelijk* dat wij naar het „grondbeginsel der christelijke kerk in 't algemeen en der „hervormde in 't bijzonder, *Gods heilig woord*, in de schriften „des Ouden en des Nieuwen verbonds vervat, *van ganscher „harte aannemen en opregtelijk gelooven*; dat wij des zins en „willens zijn, *den geest en de hoofdzaak der leer*, welke in „de aangenomene formulieren van éénigheid der Nederland- „sche Hervormde kerk begrepen is, *getrouwelijk te zullen „handhaven*; dat wij mitsdien den ganschen raad Gods, „inzonderheid *zijne genade in Jezus Christus als den eenigen „grond der zaligheid*, ernstig en van harte, naar de gave „ons geschonken, *aan de gemeente zullen verkondigen*; dat „wij op de bevordering van godsdienstige kennis en van „christelijk geloof en leven, ons met allen ijver zullen toe- „leggen, en *orde en eendracht voorstaan en aankweeken*; en „dat wij alzoo onder opzien tot de hulp die van boven is, „de belangen van Gods koningrijk en in 't bijzonder die van „de Ned. Herv. kerk, zorgvuldig zullen behartigen, en, „naar vermogen, aan de bevordering daarvan zullen mede- „werken; verbindende wij ons bij deze onze handteekening „tot al het voorschrevene, en om, zoo wij bevonden worden „tegen eenig gedeelte van deze verklaring en beloften gehandeld „te hebben, deswege ons te zullen onderwerpen aan de „uitspraken der bevoegde kerkelijke vergaderingen.”

En verder:

Er wordt geen lid bij de gemeente aangenomen zonder de volgende vragen bevestigend te hebben beantwoord:

1°. „Belijdt gij te gelooven in God den Vader, den Almagtigen Schepper des Hemels en der Aarde, en in *Jezus Christus zijnen eenig geboren zoon* onzen Heer, en in den „Heiligen Geest?”

2°. „Zijt gij des zins en willens bij deze belijdenis door „Gods genade te volharden, de zonde te verzaken, te streven „naar heiligmaking en *uwen Heiland* in voorspoed en tegen- „spoed, in leven en sterven getrouw te volgen, gelijk aan „zijne ware belijders betaamt?”

3°. „Belooft gij tot den bloei van het Godsrijk in het „algemeen en van de Nederlandsche Hervormde kerk in 't „bijzonder, *met opvolging van hare verordeningen*, naar uw „vermogen, volijverig te zullen medewerken?”

Zooals alle lidmaten der gemeente, hebben ook de moderne predikanten die belijdenis afgelegd, en, na vijfjaren van studie, dezelve in den eed herhaald; de bewering derhalve dat zij toen kinderen waren, om daardoor hunne veranderde denkbeelden te regtvaardigen, gaat niet op, ten zij wij aan eene zeer trage ontwikkeling te denken en te gelooven hebben.

Maar hoe dat zijn moge, zoo lang die eed en die belijdenis, in naam der geheele Nederlandsche Hervormde kerk, daar in haar reglement staan zal, om Leeraar der gemeente *te kunnen* zijn, zoo lang zullen wij volhouden dat de moderne predikanten, door de miskenning en verzaking van dien eed en die belijdenis, hunne betrekking wederregtelijk blijven vervullen.

En zoo wij nu mogen aannemen dat zoo wel predikanten als lidmaten ter goeder trouw hebben gehandeld, en geweten hebben wat zij hebben beleden en bezworen, dan zal uit

dien eed en uit die belijdenis wel genoegzaam blijken, dat *het goed regt* om een mengelmoes van allerlei individueele hersenschimmen in de christelijke gemeente toe te laten, en als een regt te erkennen, noch raadzaam noch met haren geest bestaanbaar is.

VERDRAAGZAAMHEID.

Wij spreken hier niet van die goddelijke verdraagzaamheid, die uit reine menschenliefde voortvloeit, die in 't waarachtig medelijden met onwetendheid en armoede, hare geheele bezieling, haar geheel leven vindt — maar wij spreken van die kunstmatig berekende verdraagzaamheid, die met blinden ijver, ter bereiking van een onedel doel, met verkrachting van waarheid en regt, van geloof en hoop, van vrede en rust, maar al te zeer is aangewend geworden — die in hare zoetvloeiendheid en vredelievenden geest, niet zelden den leugen en den twijfel aan het hart der waarheid legt en haar liefkoost en kust, gelijk de hongerige wolf, die op het zachte lam den kop nedervleit.

Ja, wij veroordeelen hen, die dragers der verdraagzaamheid, die de wereld door de kracht van hun twijfelvollen geest verlichten en veredelen..... en..... naar het beginsel hunner meerdere of mindere onverschilligheid, zoo zedelijk als geestelijk herscheppen willen.

Zie, daar staan ze, de specialiteiten dier wonderkracht, waarmede zij steeds getracht hebben en nog trachten de honderd- en duizendtallen van elkander in geloof en ongeloof, in waarheid en verdichtselsel afwijkende christenen, als lammeren

van eene kudde, te verzamelen, om ze aan hunne welwillende hand te leiden en te brengen tot de door hen gewenschte onderlinge verdraagzaamheid, als den eenigen waren grondslag der christelijke kerk, het eenig noodig licht in het voor hen onopgeloste raadsel, van den *Goddelijken Zaligmaker* of..... den *mensch* Jezus, waarmede de *Christuskerk*, volgens hen, niet behoeft te staan of te vallen.

Zie, daar staan ze, die martelaren voor de onverschilligheid, voor waarheid en leugen, die er niet naar vragen of hun geloof in een God of in een mensch zijn beteekenis vindt..... daar staan ze, die gemoedelijke twijfelaars en welwillende bemiddelaars, in de volle bewustheid van hun gemis van alle wetenschap en van alle overtuiging — de vredestitchers in het ééne noodige, die in hunne goedigheid de waarheid en den leugen, het heilige en het onheilige, den Schepper en het schepsel, de Godsvereering en de menschvergoding, in den kroes der verdraagzaamheid hebben zaamgesmolten, als het eenig middel, wat, volgens hen, de Christelijke Kerk redden, en den geest des christendoms waarlijk gezond en sterk en weldadig maken kan.

Zoo ergens, zoo verzekeren zij, dan is het noodig, in weerwil van de heiligheid der zaak en in weerwil dat het in geene enkele vereeniging wordt toegelaten, dat men in de kerk steeds geve en neme, dat men de onbepaalde vrijheid er toelate, dat men geloove en belijde en verzekerere wat men zal gelieven te zeggen en te verzekeren, dat wat heden is aangenomen en vastgesteld, morgen door een ander weer kan worden verworpen en te niet gedaan — dat dit de grondslag is voor een duurzaam bestaan — dat dit de geest der verdraagzaamheid is, waarin het gezuiverd christendom alleen leven en tieren kan.....

Waarin het gezuiverd Christendom alléén leven en tieren kan! Die goedgehartige vredestitchers in het ééne noodige,

in het ééne heilige!..... Verdraagzaamheid, wat zijt gij toch beminnelijk, groot en goed!

Wel verre dat zij anders iets laten afdingen op elkanders wijsheid en doorzigt, in de dingen van hun maatschappelijk en staatsburgerlijk leven — geenszins, daarvoor zijn ze te nauwgezet, *hoe liberaal zij ook wezen mogen*, en staan ze te hoog aangeschreven in eigen geest en leven — geen stroo breed gaan ze in hunne overtuiging voor elkander uit den weg, waar het hunne eer en waardigheid als burger geldt, waar het hun politiek weten, bedoelen en willen betreft — en bovendien, met verkregen regten en erkende waarheden en geijkte toestanden valt in 't maatschappelijk leven dan ook geen spel te spelen, de welvaart des volks hangt er van af, dat hetgeen goed is, goed, en dat wat waarheid is, waarheid blijve — en zelfs hunne humaniteit, zoo men hunne begrippen slechts eerbiedigt, is te veel bekend en gewaardeerd, om verplicht te kunnen worden dienaangaande iets toe te geven, waarom zij dan ook geen letter kunnen afwijken van hunne zoo juist berekende denkbeelden over de dingen en de behoeften des tijds.

Maar in de kerk is dat anders, daar beheerscht een geheel andere geest hun leven, daar zijn ze als mannen des vredes verdraagzaam, zoowel onder elkander als voor u en ons, omdat zij het niet noodig hebben geacht hun eed en plicht, hun geloof en belijdenis gestand te doen, en zij bovendien zeker zijn dat hunne verdraagzaamheid, de waardigheid hunner individualiteit, in de stoffelijke wereld geheel ongemoeid laat, en misschien bij dezen en genen nog wel verhoogt, — dat ijveren voor waarheid en regt in het kerkelijke komt hen dan ook als zeer ongepast voor; weten of niet weten, gelooven of niet gelooven, niemand kan u de kerk ontzeggen, en waarom dan het harnas voor haar aangetrokken — alle aanmatiging hebben zij dienaangaande

dan ook verre van zich afgeworpen, omdat hunne maatschappelijke positie er toch geen schade door lijden kan.

En bovendien hun heldere blik in het wezen der kerk, en in het godsdienstig leven harer leden, dringt hen dan ook, daarin, maar daarin dan ook alleen, de meest mogelijke verdraagzaamheid in te roepen en toe te laten — er geen bezwaar in ziende om voor *alle christenen* een bruikbaar christendom te erlangen, in dezelfde kerk, van dezelfde kansel, voor dezelfde gemeente, bij beurten te doen verkondigen.

Bij voorbeeld:

Des morgens uit het heilig Woord Gods, de gewijde Schrift — en des middags uit den *tot roman of legende verklaarden Bijbel*.

Des morgens den Christus, den Zoon Gods, den geest Gods in het vleesch, den éénigen Zaligmaker der wereld — en des middags den vóór 18 eeuwen *gestorven mensch Jezus*.

Des morgens den opgestanen uit den dood — en des middags *de omwaarheid dier opstanding*.

Des morgens den ten Hemel opgevarenen, zittende ten troon Gods — en des middags *de omwaarheid en onmogelijkheid dier hemelvaart*.

Des morgens de erkenning en de eerbiediging van de geheiligde sacramenten der kerk — en des middags het dwaze en het *nuttelooze* daarvan.

Des morgens het levend christendom, in den zaligsprekenden Jezus, den ééngeboren Zoon Gods, die de menschheid verzekerde: „Ik ben met u tot de voleinding der wereld. „Ik en de Vader zijn één. „Die mij gezien heeft, heeft den Vader gezien. „Niemand komt tot den Vader dan door mij.” — en des middags *de ontkenning van de beteekenis dier Godspraak, als gegrond in de fabelen eener ingebeelde heiligheid*,

wetenschap en magt — om toch, in de verbijstering van de overweldigende kracht der overlevering en der gewoonte, te eindigen met *de vergodding van den mensch Jezus!*

Om al verder, *naar het goeddunken van den voorganger*, steeds af te breken, wat eenige uren geleden door een ander was opgebouwd.

Waarlijk, wie zou, bij zulk eene ongerijmdheid, nog durven twifelen aan de degelijkheid dier Godsvereering en de juistheid van de grondbeginselen der Christelijke Kerk?

Verdraagzaamheid! och vergeef het ons, dat wij u en uwe heilbeloften zoo lang hebben miskend, en als de oorzaak der onbegrensde verwarring in de kerk hebben aangemerkt; door u is de ziekelijke aandoening tot eene bijna onge-neesbaren kanker overgeslagen — is het godsdienstig leven des volks tot in de hartader aangegrepen, en waggelt de kerk op de door u ondermijnde grondslagen.

Verdraagzaamheid!..... neen..... niet de verdraagzaamheid, niet dat reine gevoel der innigste menschenliefde, die den broeder aan den broeder bindt — maar zij, die haar hebben gebruikt tot het masker van hun ongelooft of ijskoude onverschilligheid in het hoogste en heiligste wat den ster-veling bezit — wien de kracht ontbrak en nog het besef van plicht ontbreekt, om zich los te scheuren van eene overlevering, die hunne bevatting te boven gaat of te nietig voor hunne wijsheid is, die in hun twijfel de beide handen den *geloovigen* en den *ongeloovigen* toereiken, om ze te zamen als leden dier kerk te erkennen, als of waarheid en leugen, als van een geslachte, hand aan hand kunnen gaan — als of de geest Gods en den stoffelijken mensch op denzelfden troon kunnen plaats nemen, en worden gehuldigd en aanbeden — of dweept ge welligt met de vooruitgang der wetenschap? Maar duidt dan de vraag van een oningewijde ten goede, „wat hij dan te denken

heeft, van de wijsheid der wijzen, gedurende zoo vele eeuwen, maar inzonderheid sedert de geboorte der hervorming? Zijn zij, *die wijzen*, met blindheid geslagen geweest, of heeft welligt *de modegeest dezes tijds* de helderheid *hunner* bevattings verschalkt? Of droomt ook gij welligt van die groote verlichting en beschaving, waarvan de onbegrensde verwarring in Staat en Kerk zoo zeer getuigt? *Waarheid is eeuwig waarheid*, daarin kan geen schaduw van ommekeer zijn, en de waarheid alléén is wijsheid, *niets meer en niets anders*..... zoo min er schaduw van ommekeer is, in de schepping, in den loop der zon en maan en sterren, even zoo min kan er schaduw van ommekeer zijn in de wording van den éénigen Christus, hetzij dan als de zoon des levenden Gods, de geest Gods in het vleesch, of den eenvoudigen mensch Jezus.

Door de schepping *van den geest Gods in het vleesch*, hebben wij den Almagtigen, den nooit gezienen, den nooit gehoorde, zijn willen en bedoelen leeren kennen; maar is de Christus niets meer dan een gewoon mensch geweest, dan heeft ook hij ons slechts fabelen verhaald, en dwalen wij dan nog in volslagen onwetendheid rond.

Verdraagzaamheid! niet tegen dat reine gevoel der inzigste menschenliefde, dat den broeder aan den broeder bindt — maar tegen hen namen wij de pen op, die haar reeds zoo lang hebben misbruikt en nog misbruiken om als een masker voor hun ongelooft, in hunne ijsskoude onverschilligheid, den twijfel en de onzekerheid in de Kerk voort te planten, en daardoor duizenden bij duizenden hun vrede en zielrust te ontnemen.

DE WET TOT AFSCHAFFING VAN DE DOODSTRAF

OF DE MAAGDELIJKE PHILANTROPHISCHE KUS OP
DEN MUIL VAN DEN TIJGER.

De wet eener moderne onsterfelijkheid aan dieven en moordenaars toegekend, omdat zij, ter wille van hun moorden roofzucht, een of meer onschuldigen den laatsten adem deden uitblazen.

De wet die het leven garandeert van hem, die met de daad reeds heeft getoond, of nog bij gunstige gelegenheid toonen zal, dat hij het leven van ieder ander *vogelvrij* had verklaard.

De wet die de misdaad gering acht, die zelfs den drie- en vijfvoudigen moord, gepaard met brandstichting en diefstal, van te luttel beteekenis vindt om de straf des doods daarop toe te passen — die de verordening Gods „*die het zwaard gebruikt zal door het zwaard vergaan*” als eene ongerechtigheid beschouwd — die het leven van den deugniet beschermt, hoewel deze spijt gevoelt, na het plegen der

gruwelen, ook den Alwetenden en den menschelijken regter niet tevens te hebben kunnen vermoorden.

Het privilegie aan de afschuwelijkste misdaad verleend door de teergevoeligen dezes tijds, die nog wel de kracht bezitten de verminkte slagtoffers van louter hebzucht, haat en wraakzucht, in de verstorvene oogen te zien, maar de moed ontbreekt, om in naam der goddelijke en menschelijke wetten ook den helschen moordenaar dood te slaan.

De premie van assurance op het leven van den in menschelijken vorm rondwarenden tijger, berekend naar den maatstaf van het heerschend zedelijk bewustzijn des volks.

Het consentbiljet aan den luiaard, den dronkaard, den huiselijken en maatschappelijken beul verleend, om tegen toekenning, des noods, van levenslange verzorging, voeding en huisvesting — alle eerlijke en arbeidzame burgers zonder onderscheid te mogen berooven en vermoorden.

De wet eener ziekelijke philanthropie, die wel de magt bezit het leven van den eerloozen schurk te beschermen, maar te zwak en te onbeduidend is, om het leven en de bezitting van den eerlijken burger voor zijn roof- en moordlust te beveiligen.

De wet, zoo niet der zedeloosheid, dan toch van haar wegstervend leven, waarvan ook de afschaffing van het

verplicht ter kerk gaan, ter wille der vrijheid, getuigt — de eenige plaats, en het eenige uur in de week, waarin de soldaat, *die overigens geene vrijheid kent*, en aan alle huiselijke godsdienst is onttrokken, op God, op zedelijkheid en deugd kon worden gewezen.

De wet die wel verbiedt, in naam van het modern begrip van deugd en regtvaardigheid, een *spitsboef*, een *tijger* ter dood te brengen, maar geen woord spreekt over de *duizende onschuldigen*, die in den oorlog door *hetzelfde volk* aan flarden mogen worden geschoten.

Alzoo *eene omschrijving* van het heerschend wanbegrip, omtrent den stalen pligt, den ijzeren wil en de onbuigbare kracht, die het volk beheerschen en bezielen moet, in de beteugeling van den verderfelijken épidemischen kanker, die steeds aan het zedelijk leven en aan zijne regten en bezittingen knaagt.

of

De zenuwachtige vrucht eener kinderlijke, eener in onmagt vallende menschlievendheid, die de in duisternis en nacht rondsnuffelende tijgers, kenbaar aan roof en moord, in hare maagdelijke armen opvangt, en aan haar overgevoelig harte laat uitrusten van hun moeitevol werk.

Om den graad dezer philanthropische dubbelhartigheid in het helderst licht te plaatsen, werd deze wet aangenomen in dezelfde dagen dat de bloedigste aller oorlogen, tusschen Frankrijk en Duitschland, werd gevoerd, en het Nederlandsche volk al zijne krachten van stof en geest inspande,

om zoo mogelijk, waar de gelegenheid zich maar mogt voordoen, in enkele uren, met de meest infernale werktuigen, *duizende onschuldigen* te verminken, te vermoorden of te vernielen.

Maar om een *ellendigen schurk*, een *beul*, een *dief* en *moordenaar* tevens, in naam der deugd en des regts het leven te ontnemen, daarvoor was haar menschenliefde te rein en te heilig; daarvoor deinsde zij terug.

Onder den indruk dezer *gillende inconsequentie* zagen wij het ijzeren hek van het gesticht *Meerenberg* ontsluiten!

EENIGE MAANDEN LATER.

Och, dat die veredelde menschelijke geest, die liefde tot den moordenaar, beul en dief, welke men als een afschijnsel van den geest Gods verklaarde, ook ons mogt zijn ingevaren, — of dat het hoogere philanthropische licht van onze moderneren naar allerlei nieuwigheden steeds gedorst hebbenden tijd, ook ons mogt hebben bestraald, waarin deze wet, deze nieuwe schepping van het liberalisme, bij hare indiening en behandeling onvermijdelijk moet zijn gehuld geweest, om de sanctie van de wijzen des volks te kunnen erlangen, waardoor wij misschien een helderder, althans, een ander begrip van menschelijke deugd en maatschappelijke plicht, zouden hebben ontvangen, en niet te vergeefs in onze zoo rijke taal naar woorden zouden hebben gezocht, om met genoegzame kracht en helderheid, de schreeuwende tegenstrijdigheid, uit eene kinderlijke kleingeestigheid voortgevloeid, in het licht van het eenvoudig, meer bezadigd verstand te stellen — en thans, na welligt drie jaren van haar bestaan, vragen wij het ons nog bij herhaling af, wat

toch wel de schepping van zulk eene wet, van zulk een wanbegrip heeft kunnen mogelijk maken.

Een beginsel of grondslag toch, volkomen in strijd met de handelingen van dezelfde regeering, van dezelfde volksvertegenwoordigers, in dezelfde oogenblikken, toen zij millioenen beschikbaar stelden, tot aanschaffing van een aantal helsche werktuigen, tot moord en verdelging van onschuldige medemenschen, om onze zoogenaamde neutraliteit, van welke mogelijkheid men welligt droomde, te doen eerbiedigen, om onschuldigen te vermoorden of te verminken, zoo zij het wagen durfden den voet op onzen bodem te zetten. — Ja, dat ons het verstand mogt doordringen, hetwelk ons overtuigen kon dat het, naar de goddelijke en zedelijke wetten, wel geoorloofd is aan tallooze *onschuldigen* het leven te ontnemen, maar aan *doortrapte schurken niet*, hoe slecht, hoe verdorven, hoe gevaarlijk en hoe verpestend zij voor de deugd en de zedelijkheid des geheelen volks ook wezen mogen! — Wij erkennen het, dat zulk een licht, hoe nieuw of vreemd, ons welligt onthouden zou hebben, den geest der satyre over die wet uit te storten.

Indien het toch niet geoorloofd is bij eene bijna nooit gekende welvaart, waarin voor geen enkel individu dan voor den onverbeterlijken luiaard en dronkaard het dagelijksch brood ontbreekt, den grootsten schurk het leven te ontnemen, dan zal het wel evenmin geoorloofd zijn hooge premiën uit te loven, om eene aangevangen slagting onder de Atchinezen met verdubbelde kracht voortzetten, waarvoor door dezelfde regeering en volksvertegenwoordiging weder millioenen guldens werden aangewezen.

Wij herhalen het, het is en blijft ons een raadsel, dat het Nederlandsche volk wel het regt zou hebben, ziende op den Schepper der wereld, den Regtvaardigen en Algoeden, om millioenen beschikbaar te stellen tot het omkopen en

opkopen van menschen en moordtuigen om den aangevangen strijd of moord, met grooter kracht en op uitgebreider schaal, voortzetten, maar niet het regt heeft, of het regt zou hebben, om den schavuit, den naam van mensch onwaardig, als een offer te doen vallen voor de door hem beleedigde deugd, voor het door hem zoo wreedaardig verkrachte regt, voor de door hem zoo smadelijk miskende menschenliefde, voor het door hem vertrapte gevoel van godsdienst en zedelijkheid, maar deze moet blijven gespaard, om ten koste des volks, ook ten koste van gebrekkigen en hulpbehoevenden, somtijds levenslang, te worden gevoed en verzorgd, terwijl de onschuldige soldaat die in den twist, niet zelden van ondergeschikt belang, er het leven bij toeval heeft afgebragt, soms zonder arm of been, of in eene gekrenkte gezondheid, maar al te dikwijls wordt weggezonden en, in de aan hem opgedrongene vrijheid, aan de algemeene liefdadigheid wordt prijs gegeven.

WIJSHEID.

Wat is wijsheid?

Wijsheid is waarheid; de waarheid alléén is wijsheid, niets anders en niets meer.

Zij is dat heilig weten, dat aan geen twijfel onderhevig is — de reine blanke waarheid — en in al wat waarheid is, is het toppunt van ontwikkeling reeds bereikt.

God is de waarheid — daarom heet Hij de Alwijze — de Algenoegzame — wat van Hem is uitgegaan is derhalve voor verdere volmaking niet meer vatbaar — *het is volmaakt.*

Ja, de waarheid — zij alléén is wijsheid.

Zij alleen roept ons die goddelijke hoedanigheid voor den geest, die onzen eerbied, hoe noode soms, afperst, en ons doet nederbuigen voor hare majesteit en magt.

Waarheid!.... Edele schilderkunst! uw geest, uw leven, uwe reine ziel, uw rijkdom, uwe schoonheid, uwe grootheid, zij klimt en zij daalt, naarmate gij de waarheid in u omdraagt.

Aan het harte der natuur, die dochter des hemels en der aarde, uwe nooit volprezene leermeesteresse, waarin gij alleen ademen en leven kunt — van haar leert gij de wijsheid, omdat zij alleen de reine blanke waarheid is.

De waarheid is eeuwig, zoo als God van eeuwigheid tot eeuwigheid dezelfde is — en daarom voegt het den mensch, zelfs het onverklaarbare te erkennen of te eerbiedigen, tot dat hij de wijsheid, *de onbetwistbare waarheid* gevonden zal hebben, zoo als hij dat in de natuur, in de wording der dingen duizend malen heeft te doen, in weerwil hij dikwijls dwaas genoeg is te droomen, buiten de door God geopenbaarde waarheden, iets te weten of te kunnen doorgronden.

Wat niet volmaakt is — wat voor verdere ontwikkeling vatbaar wordt geacht, is eene verborgenheid Gods, of eene vrucht van het menschelijk genie — eene schepping van den zoogenaamden wijze der wereld, die op zijne beurt ook wel eens een God, ook wel eens een schepper wil zijn — van daar zijn eeuwigdurend herscheppen — zijn opbouwen en afbreken, tot dat hij door zijne medewijsgeeren, niet zelden onder lauwerkrans en wierookdamp, in de erkenning zijner magteloosheid, onder het puin zijner eigene creatie begraven wordt.

Wijsheid! de waarheid alléén is wijsheid; de wijze, die geen waarheid spreekt, is een krankzinnige.

In plaats van de volmaaktheden Gods zich meer en meer eigen te maken, door zich zedelijk te beschaven, waarlijk wijs en een kind Gods te worden, houdt de mensch zich maar al te zeer bezig met allerlei hersenschimmen zijner ingebeelde wijsheid, en leeft daardoor niet zelden in opstand tegen zijn God, tegen de waarheid, tegen de wijsheid.

Welligt vraagt men, of wij bij de openbaringen Gods ons dan moeten nederbuigen en insluimeren.

Wij antwoorden, geenszins — zelfs ook het onderzoek van de openbaringen Gods in geest en stof is eene kracht ten leven, maar nimmer kan dat onderzoek een kracht tot verwerping worden, zoo lang *de reine blanke waarheid* daaraan haar zegel niet heeft vastgehecht; en zoo lang het leven der

menschheid, niet het leven der waarheid, der wijsheid is, geworteld in dat groote levensbeginsel: „Hebt God lief boven alles, en uw naasten als u zelf” zoo lang zal naar de waarheid, naar de volledige beteekenis dier openbaringen, naar *het waarachtige menschenleven* worden gezocht en getracht.

En naar mate deze zullen worden gevonden en erkend, naar die mate zal de menschheid in zedelijke waarde ontwikkelen, en in waarheid kinderen Gods worden, en daarmee het toppunt van alle menschenlijke wijsheid hebben bereikt.

1871 EN 1873.

---

1 8 7 1.

De communisten, door den heerschenden geest des tijds al stouter en stouter geworden, zien den dageraad der verlossing aangebroken — hand aan hand met de democraten en socialen, begroeten zij dat eerste morgenlicht hunner der menschheid gewijde nieuwe schepping — Parijs, dat brandpunt der beschaving en veredeling, zal het vereenigingspunt dier verschillende keurbenden zijn — men juicht en jubelt, eindelijk zal de duisternis licht, en het volksgeluk eene waarheid worden.

Leve de vrijheid — leve de gelijkheid — in onze broederschap zijn allen één!

In weerwil van de algemeen heerschende welvaart, die voor den werkman, den arbeider, sedert geruimen tijd, meer dan gewone winsten heeft afgeworpen, heeft de opstand tegen Kerk en Staat, tegen de orde en de gevestigde maatschappelijke toestanden, een aanvang genomen; 't is of een bloedroode gloed het zonlicht kleurt en den dampkring verpest; ook buiten, maar vooral binnen de muren van

Parijs, woedt de wraak en stroomt het bloed, en rijzen de jammerkreten van schuldigen en onschuldigen ten hemel; 't is het voorspel des laatsten bedrijs van het groote drama hetwelk het socialistisch-liberalisme zoo verre reeds heeft afgespeeld, en dat ongetwijfeld het middel worden zal om de wereld van hare gebreken te zuiveren.

Moord en verwoesting is dan ook het magtwoord van de redders der menschheid geworden — al wat groot, goed en edel is gaat in de vervloekingen dier barbaren, of in de brandstichtingen der petroleuses op — het ultra-liberalisme, het sociaal levensgeluk, de democratische broederliefde ontwikkelt zich al meer en meer in den warmen gloed der brandende monumenten, die overleveringen van de eer en grootheid des volks, van wetenschap en kunst, van noeste vlijt en stale volharding, — door te staren in het bloed van de in koelen bloede vermoorde edelen des volks — door het bewustzijn van de ontzetting, die het aanwezen en de mogelijke nadering van zulk eene uitgebreide bende van roovers en moordenaars, naar heinde en verre zal te weeg brengen.

Ja, Parijs dreunt en rilt op zijne grondvesten — het volk beeft en siddert voor de gedrochten van geweld en vernieling, en de duizenden buiten de vesting krimpen van angst in één — schrik en ontzetting is de kracht die van hen uitgaat.

Eene hevige worsteling voor orde en wet doet den hydra, het veelhoofdige monster, eindelijk buigen voor de overweldigende kracht der militaire wapenen, de opstand is gebroken in het bloed der onschuldigen, en in de asch der eigendommen blaast zij, voor 't oogenblik, den laatsten adem uit, en daarmee is het voorspel van willekeur en onverstand, van bloed en brutaal geweld afgespeeld — de moord getuigt het — de brandstichtingen belijden het, de verwoesting bewijst het.

De les aan het gezond verstand is in de zoo verlichte en beschaafde 19^e eeuw waarlijk duur genoeg betaald, en toch zijn de oogen van velen nog niet open gegaan, nog dommelen zij voort in de zoete droomerijen aan de mogelijkheid van vrijheid, gelijkheid en broederschap, nog twijfelen zij aan de waarheid dier onmogelijkheid, en zullen welligt daaraan twijfelen tot het jaar 1800 en..... aanbreekt, en zij uit dien slaap zullen worden wakker geschud.

---

1 8 7 3.

EEN BRIEFJE VAN EEN DEMOCRAAT-COMMUNIST.

Amice,

Hierbij drie centen — mijne contributie tot de hervorming der wereld.

Drie muntstukken van hetzelfde allooï, of van drie jaren van gelijk gehalte, gij kent ze wel..... 1789, 1848 en het aanstaande reddingsjaar 1800 en..... de kansrekening staat gunstig, nog slechts een enkelen stoot aan den evenaar, dan voeren wij den schepter..... Leve het liberalisme!

Gij glimlacht, mijn broeder, als of gij nog twijfelt aan de bezielende kracht onzer vereeniging en aan de geweldige kracht onzer werkstakingen, ten gevolge van de met zoo veel juistheid door de liberalen en philanthropen dezes tijds uiteengezette waarde van den arbeid; arbeid is geld, de arbeid is de levenskracht des volks en het kapitaal haar natuurlijk voedsel; — kapitaal en arbeid is dus één, zij behooren tot elkander als het licht en de schaduw..... zij hebben ons dat duizendmaal verzekerd..... kunt gij er dan

nog aan twifelen dat in het bezit van zulke bondgenooten de overwinning niet zeker zou zijn?

De gouden standaard van het maatschappelijk en staatkundig leven van 1789 heeft plaats gemaakt voor den zilveren van 1848, en deze moet door de kracht onzer vereeniging weder plaats maken voor den ijzeren van 1800 en..... misschien wel 1800 en..... maar neen, laten wij den tijd niet vooruit loopen, de les van 1871 mag niet verloren gaan; maar toch, de dag kan niet verre meer zijn, onze zelfstandigheid neemt van dag tot dag toe, de *éénheid* onzer krachten zal de maatstaf van de *éénheid* van onzen wil zijn, en dan..... dan zullen wij de magt in handen hebben, dan sluiten wij de kerken, en vernietigen het eigendomsregt; dan zullen de volken één zijn — één in broederschap — één in broederliefde en broedertrouw; die *éénheid* zal onze God wezen, de God der democratie, der vrijheid en gelijkheid!..... gelukkige toekomst! Dan, ja dan zullen wij zoo niet den eersten, dan toch voor het minst den magtigsten stand des volks uitmaken.

Geduld, mijn vriend, nog een kleinen tijd en het groote probleem is opgelost.

Nog een stroom of wat bloed en tranen en uit dat warme ziedende mengsel, zal de vreugdekreet der geredde menscheit, in een welligt nog nooit aanschouwden rooden gloed, dan eindelijk opgaan.

Welk een toekomst! Ja waarlijk, dan, dan eerst zal de wereld verlicht, veredeld en gelukkig zijn.

Leve het liberalisme, hetwelk de democratie en het socialisme leven en bezieling schenkt, waardoor eenmaal de hoogere wereldorde zal worden gevestigd op den onmisbaren grondslag der gelijkheid en der broederschap!

HET MODERNE LIEFDEBEGRIP.

Hebt God lief boven alles, en uw naasten als u zelve — dat is *onze Godsdienst* — dat is *de Godsdienst*.

„Mij is gegeven *alle magt* in den Hemel en op de aarde.”

„Gaat henen, *onderwijst* alle volken, dezelve doopende in den naam des *Vaders*, des *Zoons* en des *Heiligen Geestes*.”

„Leert hen onderhouden al hetgeen ik u geboden heb.”

„Want ik zegge u, die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden — maar die niet geloofd zal hebben, zal verdoemd worden — zoo iemand niet geboren wordt uit water en geest, hij kan in het koningrijk Gods niet ingaan.”

JEZUS.

„Gelijk wij u te voren zeiden, zoo zeg ik ook nu wederom: indien iemand u een Evangelie verkondigt *buiten hetgeen gij ontvangen hebt*, dat hij vervloekt zij.”

„Jezus het brood gezegend hebbende, brak Hij het en gaf het zijnen Discipelen, zeggende: neemt en eet, dat is mijn ligchaam, en Hij nam den drinkbeker, en gedankt

hebbende, gaf Hij dien, zeggende: drinkt allen daaruit, want dat is mijn bloed, het bloed des Nieuwen Testaments, hetwelk voor velen vergoten wordt tot vergeving der zonden."

„Wij kennen geene andere wijsheid dan Jezus Christus en dien gekruisigd — *zijn bloed reinigt van alle zonden*, of weet gij niet, dat die in Hem gedoopt zijn, in Zijnen dood gedoopt zijn?"

„*De zaligheid is in geen anderen dan in Hem*, den Zoon, den in het vleesch verschenen geest des levenden Gods."

PAULUS.

Indien er nu nog aan de gewijde schrift *eenige waarheid* wordt toegekend, en de Christus en de apostelen geene onbeschaamde bedriegers zijn geweest, dan staat het vast, dat om *Christen*, om *lid* van een kerkgenootschap te wesen, er toch wel *iets meer* dan louter *liefde, liefde*, en nogmaals *liefde* van hem gevorderd wordt.

Laat ons zien wat de natuur der zaak ons daarvan zegt.

Door de geboorte, door de natuur of door eene naturalisatiewet kan men lid van den Nederlandschen staat zijn.

Niet door geboorte, *niet* door de natuur, *niet* door eene naturalisatiewet, maar *alléén* door het *aannemen* en voor God en de gemeente openlijk *belijden* van zijn godsdienstige grondbeginselen, *kan* men lid van een kerkgenootschap worden.

Zoo min *het vrijheidsbeginsel*, onvoorwaardelijk, den Nederlandschen staat heeft gevormd — zoo min vormt *het beginsel der liefde*, onvoorwaardelijk, een christelijk kerkgenootschap.

Om slechts *ééne* vrijheid voor dat beweren te noemen, zal de revolutionaire vrijheid reeds genoegzaam wesen, die

alle orde en wet in het aangezicht slaat. En om slechts ééne liefde te noemen, zal de eigenliefde, de waanwijsheid en zelfzucht genoeg zijn, die niets dan twist en tweedracht in de kerk zaaijen, en *alle liefde daarin vermoorden*.

Ofschoon de grondtoon van de Nederlandsche *grondwet* „de vrijheid” is, zoo is die vrijheid toch onderworpen aan *tallooze bepalingen* en *beperingen*, zoo wel in die grondwet zelve omschreven als in hare menigvuldige organieke wetten.

En ofschoon de grondtoon van het Evangelie, *die eenige onverdeelde grondwet der kerkgenootschappen* „DE LIEFDE” is, zoo blijft van die liefde, bij al hare bepalingen en zedelijke voorschriften en daaraan ontleende wetten en verordeningen, niets anders over, dan *een koesterend licht*, zoo als de zonden beploegden en toebereiden akker koestert, en *daardoor* zijne vruchtbaarheid bevordert, het zaad tot rijpheid brengt, en eindelijk eene weldadige vrucht doet worden.

De liefde is alzoo onderworpen aan den hooger en geest van het Evangelie, aan de grondwet der kerkgenootschappen, aan hare sacramenten, aan haar godsbegrip, aan hare geloofsbelijdenis, aan hare eeden, beloften en pligten.

De liefde is derhalve niets meer dan *eene hoedanigheid* — welke eene gelukkige en weldadige zij ook zijn moge, is zij niet het wezen der zaak, want in beiden, zoo wel in de verwoestingen der stormen en der watervloeden als in den lieflijken regen, erkennen wij den heiligen en almachtigen God.

Zij is dus eene hoedanigheid, die den godloochenaar evenzeer bezitten kan als den naauwgezeten christen; eene hoedanigheid derhalve, die geheel en al kan omgaan buiten de erkenning van eene hoogere ordening, van een hooger bestuur, van eenig begrip van godsdienst of godsvereering, van elk grondbeginsel der verschillende kerkgenootschappen.

De liefde is dus geen godsdienst, hoezeer zij dezelve ook éénig en alléén tot waarachtige godsdienst maken kan.

Maar zien wij verder.

Alleen door de wetten en verordeningen van den Nederlandschen staat te eerbiedigen en na te leven, kan men Nederlander zijn en blijven.

Alleen door de steeds geëerbiedigde uitspraken van het Evangelie te erkennen, die in zijne geloofsbelijdenis uit te spreken en de kerkelijke wetten en verordeningen na te leven, kan men lid van een christelijk kerkgenootschap zijn.

Derhalve hij, die zich feitelijk verzet tegen de wetten van den staat, of *eed en plicht verzaakt*, wordt in een tuchthuis opgesloten, of voor het minst van zijn burgerregt vervallen verklaard.

En hij, die zijne belijdenis verloochent, eed en plicht verzaakt, of zich feitelijk tegen de wetten en instellingen der kerk verzet, verliest voor het minst zijn lidmaatschap, en zet zich zelf zoowel regtens als godsdienstig buiten het kerkgenootschap.

Er bestaat geene maatschappij, geene vereeniging, geen genootschap, zelfs geen leesgezelschap, hoe klein ook, waar deze wet niet *ten volle* geëerbiedigd, waar zij niet zonder aanzien des persoons *onvoorwaardelijk toegepast wordt*, als onvermijdelijk noodig tot instandhouding des genootschaps; en *zou het dan denkbaar zijn*, zou er inderdaad zulk een dwaas gevonden worden, die in gemoede zou meenen dat in *de grootste, de belangrijkste maatschappij der wereld*, de christelijke kerk, de willekeur, het goeddunken, het individueel welgevallen wenschelijk, en *zonder haar ten eenemale te vernietigen*, mogelijk zijn zou.

Een dwaas die het durft verzekeren, en een nog grooter dwaas die het gelooft.

HET EVANGELIE.

Evangelie! woord Gods, dat door den modegeest, den twijfelgeest dezes tijds onmeedoogend wordt gesmaad, misvormd en verscheurd..... die het geloof in u, als eene dwaasheid, en het ongeloof als verlicht en beschaafd verklaart..... Gij, de weldadige, op wiens voorhoofd de verloopene eeuwen geschreven hebben, dat gij zijt de onuitputbare bron van wijsheid, liefde en hope; dat uw gezegende adem over de kinderen der wereld is uitgegaan, en hen hun Schepper heeft leeren kennen, die tusschen de toppen zijner vingers, aan de fijnste draden zijner almacht en liefde, met zoo vele andere werelden ook onze aarde draagt, en in het stralend licht van zijn alziend oog, door het onmeetlijk hemelruim haren weg doet vinden; die het Heelal vervult met zijn geest, en dag aan dag aan miljoenen schepselen het leven schenkt, en te gelijktijd de jaren en dagen en minuten levens, op het beginsel hunner wording en bestemming teekent..... en op de aangeduide seconden, bij het eindigen van de hun aangewezen taak, aan duizenden en tienduizenden weder ontnemt..... Ja, die door den adem zijner lippen geheele menschengeslachten deed ontstaan, en in zijn ondoorgrondelijke wijsheid, als stofjes voor den wind weder deed verstuiven, zoo dat zelfs hunne namen zijn verloren gegaan. — Die op het geluid van zijn scheppend woord, in de levenlooze ruimte, het ongeboren stof in het leven riep, en werelden uit het niet deed verrijzen, en weder werelden als eene schaduw voor den zonnegloed deed henen vlieden en vergaan.

Evangelie! geheimvolle naam van eene wonderbare kracht, van eene nooit gepeilde magt; eeuwig licht, dat nimmer op- of ondergaat, dat bij dag en bij nacht, ook daar leven

en bezieling scheidt, waar de stralende gloed der zon den glans van den nietigen glimworm evenaart en zijn onbeduidend vermogen belijdt, als gij in de verborgene ruimte van de nooit aanschouwde ziel, licht en warmte, geloof, hoop en liefde verspreidt.

Evangelie! dat de geloovige christenen opvoert tot der troon van dien Eeuwigen, van dien nooit Gezienen, om aan de hand des Verlossers in aanbidding neder te knielen, en in de stamelende hulde hunner kinderlijke bewondering en dankbaarheid te doen uitroepen: „Vader uit uwe hand ontvingen wij den geest, die ons uit het stof der vergankelijkheid opheft tot de onvergankelijkheid, die in Jezus Christus, uw ééngelborenen is.”

Evangelie! blijde boodschap..... zoo als het Halleluja der engelen de majesteit des Allerhoogsten op zijn adem draagt, zoo verkondigt gij aan de stervende menschheid het bestaan harer onsterfelijkheid. Zoo als het licht, dat van den troon des Eeuwigen in het biddende harte nederdaalt, zoo straalt ook uw licht tot in den nacht des doods — zoo als de engel Gods den stervenden mensch bij de hand neemt, en hem leidt tot aan de woningen des Vaders, zoo neemt uw geest den zwakken mensch bij de hand en leidt hem door het leven.

Evangelie! bron van goedheid en liefde; als een weldadige lenteregen, die met zijne millioenen druppelen het dorstend aardrijk drenkt, zoo stroomt in millioenen harten uw gezegend woord. — Met de kracht van den Niagara vloeijen uwe levende wateren over geheel den aardbodem henen, en in millioenen zielen stort gij de hope en de verzekerdheid van een onsterfelijk leven.

Evangelie! dat in uw zwijgen zoo veel goddelijks zegt en in uw spreken zooveel stoffelijks verbergt. — Dat voor den wijze een gesloten boek en voor den eenvoudigen van

geest de oplossing der verborgenheid is, — dat voor den ongelooovigen de duisterheid der onzekerheid, en voor den geloovigen het onbedriegelijk licht ten eeuwigen leven is. Dat voor den vragenden doof, maar voor den hoorenden duizende woorden heeft..... want daar staat geschreven: „Indien gij niet wordt gelijk de kinderen, gij zult het koningrijk Gods niet zien.”

Evangelie! Gods woord, Gods liefde, Gods goedheid, Gods genade..... zie daar leeft het..... zie daar roept het..... hoor daar spreekt het..... zie daar bezielt het... hoor het Woord, het levende Woord..... het is de stemme des Zoons Gods die daar spreekt, 't is *Christus Jezus*, de Heer, de Heiland der wereld, die biddende den *Almagtigen* toeroept: „*Vader de ure is gekomen, verheerlijk uwen Zoon, opdat ook uw Zoon U verheerlijke;..... Ik heb U verheerlijkt op aarde, ik heb voleindigd het werk dat gij mij gegeven hebt om te doen..... verheerlijk mij, met de heerlijkheid die ik bij U had, van voor de grondlegging der wereld.*”

Woord! heilig woord van Hem die uit den doode is opgestaan, die ten Hemel is opgevaren en is zittende ter rechterhand des troons Gods.

Evangelie! woord des levens, van mond tot mond in het huisgezin gesproken..... van stad tot stad gepredikt..... door de schrijfkunst van volk tot volk verspreid.... door de drukkunst over geheel de aarde, van het westen naar het oosten, naar het zuiden, naar het noorden gebragt. — Ja, uw verheven geest gaf sprake aan de lippen, bezielde het aan God en den Christus gewijde schrift, gaf den drukletter de persoonlijkheid van den leerenden en goeddoenden, en zelfs langs den ijzeren telegraafdraad stroomt somwijlen, met de snelheid des bliksems, uwe reddende ziel in het van vertwijfeling opgescheurde hart.

DE NEUTRALITEIT VAN N..... 1870.

Eenige inwoners betwistten elkander een stuk grond.

De twist liep hoog, zij dreigden elkaar en namen de wapenen op.

De persoonlijke moed, en de kracht der wapenen zouden het pleit beslechten.

De buurman wilde er niets mede te doen hebben, hij bezat zijn stukje grond en was daarmee tevreden — verder leefde hij met beide de partijen in vriendschap, hij verklaarde derhalve geheel onzijdig te willen en te zullen blijven, en zelfs bragt hij het zoo verre, dat zijne twistende vrienden, bij geschrifte, zijne onzijdigheid erkenden en verzekerden die te zullen eerbiedigen, mits hij dan ook van zijne zijde geen *aanleiding gaf* aan zijne *strikte neutraliteit* te doen twijfelen.

En hij had gelijk die buurman, want hij stond alléén, en was dus niet opgewassen tegen de tien maal grootere magt van elk der twistenden.

Het zou ook eene onverklaarbare dwaasheid zijn, een kerkmuur met het hoofd te willen omver loopen..... één tegen tien!.... een dwaas die het poogde te doen!

Hij behoefde zich dus niet te wapenen, om daardoor bloed

en bezitting *nutteloos* op het spel te zetten. — Ware ook hij in den twist betrokken geworden, dan was dat iets anders, dan zou hij, om den wille zijner eer, zijne druppels aan den emmer hebben moeten aanbrengen, al was het dan ook den laatsten — maar nu zij verklaarden hem niet noodig te hebben, nu kon hij des noods met over elkander geslagen armen den strijd aanzien; — en al ware het dat de strijdenden een enkelen dag op zijn erf waren gedrongen en daardoor eenige schade mogten hebben aangerigt, zou deze naar alle regt en billijkheid moeten worden vergoed door hem, die het eerst de verzekerde neutraliteit had geschonden, en zijn gegeven woord had verbroken.

Wijze buurman! uw gezond verstand heeft u voor veel rouw en verlies bewaard, — gij waart toch *veel te zwak* om met eenige kans, door de kracht uwer wapenen, zoo het noodig was geworden, uw grond en uwe regten te doen eerbiedigen, en nu gij u niet wapent, kan men u niet beschuldigen eene vijandige houding te hebben aangenomen, of den indringer, zoo dat al in weerwil der even welwillende als stellige verzekeringen had plaats gegrepen, niet genoegzaam te hebben afgeslagen, wat toch onvermijdelijk door uwe minderheid het geval zou geworden zijn, en aan de eene zijde ontegenzeggelijk als vijandschap, en aan de andere zijde, welligt als bedekt heulen met zijnen vijand door uw te zwakken wederstand, zou zijn aangemerkt geworden, waardoor gij de beide vrienden, welligt op één dag, in twee vijanden zoudt hebben herschapen.

Inderdaad *een wijs man*, die zonder zijne eer te verzaken, zijn goed en bloed weet althans tracht te beschermen en te redden.

En zoo u thans eenig onregt wordt aangedaan, wat bij het gegeven woord niet denkbaar is, ja, zelfs elke twijfel daaraan in u zou worden gelaakt, dan zullen uwe regten

door de geheele wereld worden erkend en de bedrieger, om zijn laaghartig verraad worden veroordeeld, want gij hebt hem als man van eer behandeld, gij hebt hem op zijn gegeven woord vertrouwd.

En de wereld heeft nooit opgehouden en zal nooit ophouden regt te spreken, al gold het ook keizers en koningen, en heeft bovendien vrij wat krachtiger stem, dan gij in uw vijandelijk nietig verzet zoudt kunnen uitbrengen, waardoor ge bovendien het u gunstig oordeel der wereld zoudt hebben verbeurd. Hij, die als vijand optreedt en de wapenen gebruikt, moet zich immers de slagen getroosten.

Maar behalve dat, gij leeft met hen in vriendschap, en is het daarom uw verlangen die goede gezindheid, zoo veel mogelijk te bestendigen; uw belang vordert dat ook, en zelfs om allen aanstoot te vermijden, blijft gij aan uwen arbeid, zorgt gij voor de belangen van uw huisgezin, en laat de strijdenden strijden.....

Zoo dachten de strijdenden welligt!.....

Maar neen, de vriendschappelijke buurman blijft niet in zijn huis, en niet aan zijn werk, hij verschijnt tot aan de tanden toe gewapend, en plaatst zich op den zoom van zijn erf — hij neemt een dreigende houding aan, hij versterkt zelfs zijne woning, en met zijn snidergeweer in de hand roept hij het wee uit over zijne vrienden, die het mogten durven wagen, in weerwil van hun gegeven woord, een voet op zijn grond te zetten. — Al staat hij daar ook alléén, hij zal hen wel teregt zetten, en toonen wat hij wil en wat hij eischt.

Wijze buurman!

Is dat uwe neutraliteit?

Is dat het gedrag van een vriend?

Is dat uw vertrouwen op een gegeven woord?

Is dat uwe eerbiediging eener tien maal sterkere magt?

Is dat uw bouwen op regtvaardigheid en trouw?

Is dat de wijsheid van den zwakken?

Van den zwakken, *die alleen in de regtvaardigheid zijne kracht moet zoeken?* Die erkennen moet dat eene enkelezijdige handeling hem *vernietigen kan*..... en dat zijne strikte onzijdigheid alléén, zoowel door welwillendheid als door wijsheid en goede trouw gekenmerkt, hem in zijne eer en waardigheid staande kan houden?

Maar gelukkig, de strijdenden dwaalden te verre van hem af, om hem rekenschap te vragen van zijn even ongepast wantrouwen als van zijn dreigend magtsbetoon.

EEN VLUGTIGEN BLIK OP EEN MAN UIT HET VOLK.

Wanneer wij het wagen een enkel woord over een Nederlandschen staatsman te spreken, dan hebben wij daarbij alleenlijk op het oog, onze eenvoudige denkbeelden te ontvouwen over zijne betrekking tot het volk, over zijn willen, bedoelen en werken, in zijn godsdienstig staatsburgerlijk leven; wij zeggen hier godsdienstig staatsburgerlijk leven, omdat ons een leven, een *menschelijk* leven zonder een God, zoo niet uitsluitend een dierlijk, dan toch voor het minst als een zeer raadselachtig menschelijk leven voorkomt.

Het is toch bijna ondenkbaar, dat de staatsman, een man die voor een deel de leiding van een volk durft op zich nemen, hetwelk van af de wieg tot aan het graf aan de hand van zijn God gaat, en daarvan *niet te scheiden is*, dat die man, in het besef zijner dure verantwoordelijkheid als leider en als voorganger, de hand zal hebben geslagen aan banden, die wel voor een tijd *te verloochenen*, maar nimmer te verbreken zijn. Hij zou toch evenzeer het vaderen het moederschap, die zoo diep ingrijpende betrekking in het volksleven, kunnen ontkennen, of het goddelijk

beginsel van waarheid en regt kunnen verloochenen, maar daarmede is het waarachtig levensbeginsel, noch voor het volk, noch van het individu, uitgesproken.

Wij zeiden dan, in zijn godsdienstig staatsburgerlijk leven, voor zoo verre ons dat in zijne verschillende vormen en nuantiën onder de oogen kwam, om die uitingen zijns gemoeds, zoo wel op zich zelve als aan het verledene vastgeknoopt, in een paar woorden te omschrijven en te beoordeelen.

Dat dit voornemen niet van stoutheid is vrij te pleiten gevoelen wij geheel. Wij kunnen ons toch op niets beroepen, dan op onze zoogenaamde levenswijsheid, onze eenvoudige gave van opmerking — en bovendien, wij weten het, om in te dringen tot de geheime roerselen van het menschelijk hart, om met eenige gewisheid de beweegredenen te leeren kennen, die hetzelfde tot handelen aanzette, is eene zaak, die den grooten menschenkenner alléén toekomt; — de be-roering op de oppervlakte van het water, moge ons doen gissen wat op den bodem voorvalt, met volkomene zekerheid zullen wij dienaangaande wel nooit worden toegerust. Dat het ons derhalve niet gegeven is tot de reine, blanke *waarheid*, die ééuwig en alléén de waarachtige *wijsheid* is, door te dringen, erkennen wij evenzeer, als dat het onschuldigste geweten, alleen geroepen kan zijn, het onschatbaar beginsel van waarheid, deugd en regt, dat in ieder hart verborgen ligt en in ieder feit verborgen kan liggen, te ontdekken, te waardeeren en te beoordeelen. — Dat diep genoeg weet in te dringen in de driften en hartstochten van het individu, hetwelk, zoo wel zijne eigene stoffelijke en zedelijke belangen najaagt als die van het algemeen, die hij zich verplicht rekende te moeten najagen, indien hij zich niet aan de miskennis zijner hooge roeping wilde schuldig maken; ons daarvoor bekwaam te achten, wij zullen de

de eersten zijn, daarop een ontkennend antwoord te geven, maar daarom deinzen wij voor ons voornemen niet terug, om slechts *een enkelen blik* op dat leven te slaan, en dien aan helderder oordeel te onderwerpen.

Er zijn zoo wel geheele volken als individuen, waarvan het waarachtig door den Schepper ingeschapen hooger leven geheel schijnt weggezonden, of althans schijnt te slapen — men leeft, maar waarom, waartoe, en waarvoor, die vraag komt naauwelijks op de lippen; men leeft, om dat leven te genieten in al zijne lusten en schakeringen naar den drang hunner driften en hartstochten; — het geestesleven, het innerlijk menschenleven, door zijnen goddelijken aard geadeld, is verloren gegaan, en het dierlijk leven is zoo van lieverlede, in zijne bandeloosheid, al meer en meer tot de hoogste ontwikkeling gekomen; wel komt het op den bodem der ziel nog sluimerend bewustzijn van het kindschap Gods, aanhoudend in strijd met het kwade, maar de zedelijke kracht is te gering om te beletten dat het hoogere leven, onder het schuim der ijdelheid, niet nu en dan geheel en al bedolven wordt.

Maar hoezeer ook van het leven in zijn God vervallen, is toch de kiem van hetzelfde blijven voortsluimeren, maar de organen zijn verlamd, het beter gevoel heeft zich gebogen voor de erkenning van de zwakheid van den wil — men beproeft het om op te staan, maar om in zijn onvermogen, weer even spoedig terug te vallen, — en ten speelbal van den luim, van den zwijmelgeest des tijds, woelt en wroet het in zijne onbeduidendheid voort, zich steeds vleijende en zijne zwakheden voedende met de deugden van zijn voorgeslacht, die hij, als ter bespotting van zich zelf, bijna dagelijks op de lippen neemt en als zijne eerekroon zoo hoog mogelijk verheft.

In zulke oogenblikken van zedelijke vernietiging, treden

onder de volken niet zelden persoonlijkeden op met evenveel wilskracht als geest begaafd; persoonlijkeden, waartegen het volk als tegen eene godheid op ziet, en in zijne slaafsche onbeduidendheid nederbuigt — persoonlijkeden, die zich geroepen gevoelen het verloren leven, als uit den dood terug te roepen, en verzekerd als ze zijn van de waarheid en deugdelijkheid hunner beginselen, zijn zij zoo wel de afgoden van zich zelf als die des volks, en eindelijk de martelaren van hun idée fixe en van hun onbuigbaren wil.

Deze persoonlijkeden, deze leven scheppende krachten doen zich in twee rigtingen kennen, de eene die zich sterk gevoelen in de kracht des Almagtigen, en omgord met die heilige kracht, als het ware, van dag tot dag zich oplossen in het leven des volks, om daardoor het eenig degelijk beginsel van levenswijsheid, van zedelijkheid en deugd onder hetzelfde uit te strooijen, om het te redden van den schandelijksten dood, den dood der eerloosheid en der zedeloosheid.

En de tweede, die waant in zijne persoonlijkheid de ziel des volks te hebben gevonden, die in zijne algenoegzaamheid den almagtigen bestuurder, den God des volks, van het volk afscheidt en zich zelf daarvoor in de plaats stelt, de man die, door de kracht van zijn ijzeren wil, de knieën voor hem doet buigen als voor hun Heer, hun God, hun redder.

De eerste is die groote persoonlijkheid aan de hand en door de kracht Gods — de tweede is de groote persoonlijkheid, het scheppend genie, de God des volks, buiten God.

Zie, daar staat hij, de man van de kracht en den wil, de God des volks — daar staat hij als aan den grond genageld, wat strakke blik en wat ernstig gelaat — zijn mond is gesloten, geen woord gaat er over zijne lippen — schijnbaar staart hij daar gindsch op dien plek op den grond, maar in

werkelijkheid ziet hij daar niets; hij zoekt daar ook niets — op een enkele gedachte na is de geheele wereld voor hem weggezonden..... zoo zeer als hij overtuigd is dat het staatkundig, het staatsburgerlijk leven des volks en de kracht zijner instellingen, ten eenemale is verloren gegaan, zoo zeer gevoelt hij zich geroepen, hetzelfde van uit dien staat van verdooving weder op te wekken en tot het leven terug te brengen — met die enkele gedachte staat hij daar, maar die gedachte heeft zijn stoffelijk wezen dan ook geheel tot zwijgen gebragt, en beheerscht zijn geest geheel en volkomen.

In het diep gevoel zijner dure pligten, die op hem als mensch en als burger rusten, is hij daar met zaken en personen bezig, die hij tracht te doorzien en te doorgronden, te wegen en te meten — ze staan daar voor hem, als levende wezens — ze vleijen hem — ze bewonderen hem — ze vloeken hem — maar hij laat niet af — de strijd is hem een heiligen strijd, zijn pligt gebiedt het, het algemeen belang vordert het, en de nood is hoog geklommen — hij gevoelt al de kracht van den kanker, die aan het stoffelijke en politieke leven des volks knaagt — de redding wordt pligt, hij acht zich de geroepene om voor anderen te denken, voor anderen te scheppen, voor anderen te leven — voor anderen, zoo noodig, te sterven..... Zijne rijpe levenservaring, zijn staal geheugen van al de dwalingen, waarin het volk, door eene slaafsche eerbiediging van geijkte toestanden, vervallen is, is de trouwe geschiedenis die hij raadpleegt, en wier wijze lessen hij, in zijn onbedriegelijken geest, reeds tot eene hypothese, ja zelfs tot het wezen zijner nieuwe schepping heeft verwerkt — waarvoor zou hij tot vroeger opklimmen, de wijsheid van het heden doet immers al de wijsheid van het verledene te niet, en aan een hooger bestuur kent hij, in de tegenwoordige

verlichte maatschappij, geen plaats meer toe, — hij zal het nieuwe licht en daarmee het nieuwe leven 't volk instorten, waardoor het dan ook de waarheid zijner stellingen en de deugdelijkheid zijner beginselen onvoorwaardelijk erkennen zal — stellingen en beginselen voor wier getrouwe toepassing, naar zijne onwankelbare overtuiging, in hem de sleutel wordt gevonden, om hetzelfde te redden van zijn maatschappelijken en politieken dood.

Hij, de ziener, hij telt de dagen en meet de afstanden die tusschen hem en de wedergeboorte des volks liggen — aan zijne hand zal hij het leiden op den eenigen weg van waarachtig levensgeluk; hij zal het brengen van ontwikkeling tot ontwikkeling — van vrijheid tot vrijheid — hij zal het behoeden voor afdwalen, voor misbruik, voor ijdelheid — hij zal het beheerschen door de onbuigbare kracht van zijnen wil!

Zie, daar staat hij, het hoofd, de gedachte, de geest, het zieleleven des volks; grijpt hem niet aan, want gij zoudt in het bloed, dat hij door zijn ingehouden adem tot aan de grens van stilstaan heeft gebragt, een schok te weeg brengen, die hem de borst schokken en de hersenen schudden zou. Neen, grijpt hem niet aan, het is het treurende hart des volks, dat zijne waardigheid en zijne verlorene deugd beweent, en zich vaardig maakt uit dien poel van jammer weer op te staan — als het visioen voorbij is zal hij diep, eindeloos diep ademhalen, en de ondragelijke spanning van borst en longen al huiverend trachten af te schudden — en met de geboorte van zijne nieuwe schepping op de lippen, zal het bloed weer zijn gewonen loop hernemen, want zijn geest heeft gevonden wat zijn wil heeft gezocht — de duisternis is licht geworden. Zie, de eenige redder, treedt met het eenig redmiddel als *Dictator* de wereld weer binnen.....

Daar staat hij, de schepper van het idee, dat hij reeds

't leven gaf en de noodige vormen geven zal, en dat het volk als eene herlevende kracht doortrekken en bezielen moet; het is de vrijheid, losgemaakt van al de banden die het volk tot heden weerhielden, haar ten volle te genieten — ofschoon het hem opoffering kost zich geheel van die banden los te scheuren. Elk woord en elke daad van hem zal getuigen dat uit haar alléén, uit dat idée alleen de bron des nieuwen levens ontspringt; dat hij het is die zoowel het oude weet af te breken als het nieuwe weet voort te brengen. In die hervorming, hij is er zeker van, zal en moet de kiem van het nieuwe volksleven liggen, die het uit zijn verouderden toestand opbeuren, verlichten, beschaven en zijner waardig verheffen zal — het zijn immers die eenig gangbare beginselen, die de volksdeugden zullen aankweken, die het tot eene waardige en gelukkige natie maken zullen — hij vraagt slechts de eerbiediging van deze nieuwe scheppende kracht.

En het volk eerbiedigt en bewondert die kracht; elke twijfel aan de waarheid en der deugdelijkheid was eene majesteitschennis aan het groote beginsel der vrijheid gepleegd. Ten derdemale intusschen vertoonde zich dien twijfel, bij den val van het Ministerie, maar 't was immers louter dwaasheid en laatdunkenheid,..... en ten derde male boog het volk het hoofd weer ter neder, en kromde het de knieën voor die eerwaardige gestalte, die steeds gesproken had „daar zij licht” en daar was licht — en in de zekere overtuiging in dat nieuwe licht, aan het herboren volk, vrede en rust te hebben aangebragt, sloot die opgestane grootheid, als een martelaar voor het heil des volks, het matte oog en den diep vermoeiden mond.

Thorbecke, de aangebedene grootheid, de wetgever, de God van het liberale Nederland, is als martelaar voor dat beginsel gestorven.

Al het goede dat hij ten beste des volks heeft gesticht; zijn helder hoofd, zijne goede trouw, zijn ijzeren wil, alles dringt ons hem als eene menschelijke grootheid te erkennen, zonder dezelve daarom te kunnen eerbiedigen en bewonderen.

Een leven, eene wetgeving zonder den geest Gods, zonder den onschatbaren invloed der godsdienst, waaraan het zedelijk bewustzijn al zijne deugd en kracht ontleent, is een leven, is eene wetgeving die alle waarachtige grootheid en waarde mist, en noch het volk, noch het individu betaamt, en hen kan redden van het verderf.

Maar bovendien, om een enkel woord over zijn regeerend leven te spreken, is het ons niet mogelijk in de voorgenomene slooping van het cultuur- en consignatiestelsel, die beide magtige hefboomen van handel en scheepvaart, eenigen grond voor de welvaart van Indië en Nederland te zien — en evenmin in de invoering der agrarische wetten, die den Javaan zoo weinig bevoordeelen, en den vreemdeling zoo veel invloed te meer verschaffen zullen — noch in den afstand van een van Neerlands bezittingen, de kust van Guinea, waarbij tevens vrijmagtig beschikt is over personen en eigendommen alsof het slaven en slavengoederen waren — noch met den invloed der vertegenwoordiging op het bestuur onzer koloniën, die al meer en meer de kracht van 's Konings oppermagt verlamt — waardoor het prestige, zoowel ten aanzien der militaire magt als der ambtenaren en der administratie, is verloren gegaan.

Noch met de gemeentewet, die de stedelijke besturen als onder curateelen stelt, noch met de wet op de geneeskunde, die vol gebreken en leemten is, noch met de herhaalde opheffing van de departementen van eeredienst — noch met de scheiding van Kerk en Staat — de scheiding van God en de School — de scheiding van God en het zoo heilig

beginsel der volksopvoeding — dat gruwelijk miskende beginsel in 1857, hetwelk op de scheiding van God en het volk uitloopt, — noch met de wet op de afschaffing van de doodstraf, dat zoo onmiskienbaar verleende privilegie aan de misdaad — noch met de wet op de besmettelijke ziekten, die naast de verloochening van alle Godsbestuur, slechts van kinderachtigen angst en bezorgdheid getuigt — noch met den onvoldoenden toestand van leger, marine en defensie, waardoor de burger in volkomene onzekerheid en zorg verkeert — en wat niet al meer, waaraan de treurige toestand van Volk en Staat, te midden van zooveel stoffelijke welvaart, door stoom- en spoorwezen aangebragt, is toe te schrijven.

Ja, wij schroomen niet er bij te voegen, dat de groote Thorbecke, in de volheid van zijn materialistisch staatsbestuur, niets anders heeft gedaan om den democratischen, den socialistischen, den ongebonden, den wuften geest van 1848 te breidelen, dan aan de liberale beginselen een juister leven en meer bepaalde vormen te geven, hoewel ze nimmer het volk, noch de regeering, noch het individu hebben kunnen opheffen uit hunne staatkundige verlamming, omdat in die beginselen zelven onzekerheid en ongebondenheid ten troon zit, en in dezen vrijheidsgeest de aangebedene grootheid van den man des tijds, bij uitnemendheid, gelegen was.

De toekomst ligt voor ons, en zij zal het uitwijzen, zoo dat nog noodig mogt zijn, of de eerlijke, regtschapene Thorbecke, in waarheid, voor het volk eene godheid is geweest zooals het liberalisme verzekert.

MIJMERINGEN.

ZES PORTRETTEEN.

Robespierre, Marat, Danton, Desmoulins, Hébert, Chaumette.

Zes moordenaars van de vrijheid, van regt en wet, van godsdienst, zedelijkheid en deugd; van volkseer, volksroem, volkswelvaart.

Zes ijveraars des volks *voor* de vrijheid,
voor de guillotine.

Zes beulen des volks *door* de vrijheid,
door de guillotine.

Zes ellendigen des volks *onder* den vloek,
onder de bijl der guillotine.

Zes bloedbrakende bloedzuigers, de vrucht *dier* vrijheid,
de vrucht *dier* guillotine.

Zes portretten voor de bewonderaars van de jaren
1789—1793.

GELOOF, HOOP EN LIEFDE.

Drie waarborgen voor de zedelijke welvaart des volks --
voor zijn waardigheid en levensgeluk.

Geloof, hoop en liefde! gij die den geest beschaaft, de ziel veredelt en het hart met liefde vervult.

Uit het geloof straalt uw wezen, uit de hoop stroomt uwe ontwikkeling, en uit de liefde vloeit de kracht van uw leven.

Uw reine geest is het weldadig beginsel in de zedelijke opvoeding des kinds — uwe bezieling is de gehechtheid van de teedere maagd en den rijpenden jongeling aan het edele, schoone en goede — uw leven is de warme liefde en trouw, die in het hart van man en vrouw eene woning mogt vinden.

Geloof, hoop en liefde! die ook aan den Staat zijne onontbeerlijke zedelijke magt verleent — die waarheid en regt, de roem en de eer des volks, met eene geheiligde kracht bezielt — die den burger de ware vrijheid, de ware grootheid verzekert.

Die de geboorte als eene weldaad des Scheppers waardeert — die het leven als een zegen Gods erkent — die den dood als een overgaan in het huis des Vaders, aan de vriendelijke hand van zijnen Ééngelborenen beschouwt.

Geloof, hoop en liefde! Mogt gij de haven zijn, waarin het Nederlandsche volk, ook in storm en onweder, steeds zijne redding zoekt en zijne bescherming verwacht!

DE STOOMKRACHT.

- De schepping van den stoom.
  - De bezieling van het stof.
  - De ontzieling van den geest.
  - De vernietiging van 't individu.
-

DE STOOMFABRIEKARBEIDER.

Arm aan geest, arm aan goed
Slaaf der vrijheid,
Vliegrad van den stoom,
Lijfeigene der machine,
Javaan op Hollandsch grond,
 Ontzenuwd en ontzield.
Javaan van Nederland,
In 't stelsel van cultuur,
 Van zijns meesters goud en goed.
Javaan van 't moederland,
 Gekromd en neergebogen,
 In den damp van rook en smook
Van het Westersch Stoomkrachts vuur,
 Voor in 't Oosten 't scheppend licht,
 Het godlijk licht der zon,
 En 't leven der natuur.

KINDER STOOMFABRIEKARBEID.

(*Indirecte kindermoord.*)

Zijn fabriekleven?

Beroofd van levenslicht en levenslucht.

Zijn hoofd en hart?

Verdoofd van geest, zedelijk dood.

Zijne kinderlijke blijdschap?

Gedreun en gesteun der machine.

Zijne vrijheid?

Opsluiting tusschen sidderende muren.

Zijne stoffelijke en zedelijke opvoeding?

Eene onmogelijkheid van alle opvoeding en opleiding tot deugd en godsvrucht.

Zijne godsdienst?

Onwetendheid, ongebondenheid, vernietiging van alle geloof aan de wijsheid, regtvaardigheid en liefde van God.

Zijn begrip van menschelijkheid en deugd?

Eigenbelang en hebzucht, verblind voor het waarachtig schoone en goede. *Aanbidding van de stof.*

· ZOU 'T WAAR ZIJN?....

De afstemming, de verwerping van het gezantschap bij Z. H. den Paus, en de verkoop of de overdragt van de kust van Guinea aan Engeland, kunnen welligt eens den grondslag uitmaken tot de vernietiging van den Nederlandschen Staat.

Het is zoo, de Paus is in vollen vrede, *door de kracht van het militair geweld* van al zijne staten beroofd, en deze roof, is ten aanschouwe van geheel Europa, door den roover met pracht en praal in bezit genomen.

Aan dien roof, dien moord, die inbezitneming heeft het liberalisme, *door de vervallenverklaring van die missie*, zijne goedkeuring, zijne sanctie verleend, en daarmede evenzeer den Nederlandschen Staat, als eene welgevallige prooi voor de voeten van het magtige Duitsche Keizerrijk geworpen.

En met de goedkeuring van den verkoop of de overdragt

van de kust van Guinea aan Engeland, *tegen den wil der bevolking*, heeft hetzelfde andermaal zijn zegel gehecht aan eene willekeurige vervreemding van wettig bestaande regten, en heeft het daarmede, ten tweede male, voor geheel Europa de verklaring afgelegd, dat het 't regt van den sterksten erkent, en het volk verplicht acht dat regt te eerbiedigen.

Tot zulke daden is alleen de geest des tijds, de voortlevende geest van 1848, in staat.

EENE LES IN DE NATUURKUNDE.

In onze kinderlijke fantasiën hebben wij het wel eens gewaagd, om een denkbeeld te vormen van de onbepaalde *kracht* der *Almagt*, maar telkens zonken wij bij de erkenning onzer nietigheid in ons onvermogen terug.

De enkele woorden „daar zij licht” en daar was licht, waren daarvoor reeds genoeg — maar dan ook „daar zijn werelden, en daar waren werelden, daar zij eene aarde, en daar was eene aarde — daar zij een man en eene vrouw, en daar was een menschenpaar — ziet, van zulk eene magt hadden en hebben wij ook thans nog geen het minste begrip, — dat is eene kracht die wij slechts erkennen dat zij in den eersten morgenstond der wording van al het ontstane bestond, dat zij bestaat en onvermijdelijk moet bestaan, ook na de hevige schokken en beroeringen, die de werking der natuur ons zoo dikwijls te aanschouwen geven — en het is dan ook die onverklaarbare almacht, waaraan wij den naam van God toekennen, den God des Heelal's, den eeuwigen almachtigen geest, die al wat bestaat in het leven riep, beheerscht en bestuurt.

Niet wetende en niet kunnende weten hoe de aarde die wij bewonen ontstaan is, hielden wij ons vast, waaraan

ook millioenen onwetenden en millioenen wijzen en eenvoudigen, vóór en met ons zich hebben vast gehouden, aan het geheiligd scheppingsverhaal, hetwelk daar op de eerste bladzijde van onzen Bijbel in onnavolgbaren eenvoud geschreven staat.

Wordt die schepping daar in eene tijdruimte van zes dagen bepaald, het was ons hetzelfde, of het een jaar eene maand of een dag heeft geduurd, de schepping moest hebben plaats gehad, en alleen de Almagt, eene alvermogende kracht, onverschillig welke gedaante wij aan dien almachtigen geest geven willen, kon de Schepper zijn.

Zoo dachten en geloofden wij, maar de natuurkundige les heeft ons dat anders geleerd; ook hierover schijnt het nieuwe licht maar al te zeker te zijn opgegaan; zoowel in den oppermachtigen wil, als in zijne wijze bedoeling in de schepping der dingen, inzonderheid in de schepping van den mensch, moet de wetenschap hebben opgehelderd, wat nog nooit opgehelderd is geworden, en ook wel nooit, naar onze bescheidene meening, zal worden opgehelderd, in weerwil van het professorale magtwoord „waar de wetenschap zoo spreekt, daar kan redelijkerwijze geen sprake van geloof meer zijn in het u bekende scheppingsverhaal.”

Beschamend sloegen de onwetenden de oogen neder, want het kon immers niet anders, thans moest de waarheid in den vollen middaggloed aan den wetenschappelijken hemel staan; waren er vele kinderen in ons midden, wij en een groot aantal met ons waren dan toch reeds lang de kinderschoenen ontwassen en niet meer met een sprookje tevreden te stellen; men zou ons thans wel niet anders dan *de reine waarheid uit het edelst kristal* schenken.

Wat hadden wij en onze vrouwen, niet zelden met onze kinderen aan de knieën, gedweept, met dat eenvoudig scheppingsverhaal, alsof het waarlijk, in zijn eenvoud,

het zegel der goddelijke ingeving in zich omdroeg — in onze goedhartige onnoozelheid wisten wij nog niet, dat de wetenschap zulke reuzenschreden, ook op het terrein van het onverklaarbare, had gedaan, zoodat het eenvoudig geloof, nog maar alleen zooals wij dat van den predikstoel hebben gehoord, in het brein „van het gepeupel en dom gemeen” te huis behoort.

Het is dan zoo — het raadsel is opgelost, er is een andere geest opgestaan, die, zooals wij reeds vernomen hebben, met even onwederlegbare bewijzen van waarheid, als van volkomene overtuiging, ons de wording der wereld en inzonderheid de schepping van den mensch verklaart en te aanschouwen geeft — een geest, die licht en schittert in den zoo lang geheerscht hebbenden nacht van dwaling en onwetendheid; reeds werd hij ons genoemd, die edele geest, die nieuwe openbaring in de wording van den mensch.

Gij, gij zijt dien geest, groote Darwin! die u zoo liefderijk nederbuigt tot die onnoozele geloovigen, die kinderen in de wetenschap, en hen uit hun droomen en slapen wakker schudt en doet ademen in het nieuwe licht, dat gij over de wereld hebt doen opgaan! Ja, wij bewonderen u, die door de nevelen van circa 60, misschien volgens uw zoo onbetwistbaar weten, wel door 100 of 500 of 1000 eeuwen henen ziet, en ons den vorm en den geest der apen doet kennen, waaraan gij uwe wording te danken hebt. Ja, in onze kinderlijke eenvoudigheid staren wij in deze zoo merkwaardige oogenblikken, met zekere voorliefde op den gorilla aap, omdat uit zijn zoo zacht en vriendelijk oog een zee van licht straalt, dat alleen vermogend genoeg kan zijn geweest om uwen geest te bezielen, en de dwaasheid eener goddelijke schepping te erkennen! — Welligt nog enkele oogenblikken, dan knielen ook wij, naast den ongeloovigen jeugdigen Leeraar neder, om u te danken en

te aanbidden! Gij, die de wereld in het onbedriegelijk licht uwer nieuwe wetenschap tooit, zoudt gij ook in ons geene bewonderaars vinden? En dat in een tijd, die alles wat nieuw is bewierookt en als eene ongehoorde grootheid verheft; in een tijd die den mensch tot eene godheid verklaart en de godheden van hunne majesteit berooft! Maar luisteren wij..... de les begint.

Het zal niet noodig zijn te gewagen van de groote vooruitgang op elk gebied van wetenschap, en inzonderheid die der natuur — in waarheid ook dienaangaande is onze eeuw een eeuw van wonderen, van ongekend licht — wat vroeger voor het menschelijk oog was verborgen en met den sluier der goddelijke almacht was bedekt, ligt thans naakt en bloot voor hetzelfde open — wat vroeger waarheid scheen te zijn, blijkt nu maar al te zeer dat het tot het rijk der fabelen behoort, ik bedoel voor dit oogenblik het bij u bekende scheppingsstelsel, den mensch naar Gods beeld, onsterfelijk geschapen.

Volgt mij met uwe aandacht — de sublieme geest van den edelen Darwin heeft over het scheppingsverhaal den staf gebroken, en ons doen zien, dat wij niet aan eene bepaalde schepping, maar aan de eenheid der materie in haar ontwikkelingsproces gedurende een rei van eeuwen, de wording van het dier en den mensch te danken hebben — dat hetzelfde stofje, in zijne natuurlijke ontwikkeling in den loop dier eeuwen, de schepper van beiden is geweest, waardoor de mensch van een kikkvorsch, van een hond, van een aap kan afstammen, enz., enz.

Wij verheugen ons in dezen kring, aan de beoefening der wetenschappen gewijd, de drager van deze nieuwe schepping van den grooten Darwin te mogen zijn, hoewel hij nog niet heeft uitgemaakt wie het laatste scheppend wezen is geweest, dat welligt na eene toenemende ontwikkeling van

meer dan honderdduizend jaren, den volmaakten mensch heeft voortgebracht; het is dan ook nog niet met juistheid aan te wijzen of de gorilla aap werkelijk zijn voorganger is geweest, hoewel deze, zoo als gij zien kunt, hem het meest nabij komt.....

Wat doet gij daar? Ongeloovigen! durft gij de schouders ophalen, en een schaduw werpen op het schitterend licht, dat daar over dien aap der apen, is opgegaan, die voor 6000 jaren reeds was wat hij thans is, zooals ook de mensch toen reeds was zoo als gij hem heden ziet! Oeh, wij bidden u, verstoort de heilige *waarheid* niet, want het is niet aan te nemen, dat zoo vele mannen en vaders zouden worden uitgenoodigd, gedurende twee uren hun tijd te verbeuzelen tot het hooren van sprookjes en ongerijmdheden — en bovendien, gij weet het, de *waarheid* is heilig, want *de waarheid alléén is wijsheid*. Ja, de *waarheid alléén*, is wijsheid, niets meer en niets anders.

Van die *waarheid* is ook de professor vervuld, en om dit onderwijs op te helderen, het gesprokene waarschijnlijk te maken en ingang te doen vinden, daarom prijkte onder andere afteekeningen, rondom den spreker, kolossale afbeeldingen van de nog *ongeboren vrucht* van een *mensch*, een *hond*, een *hoen* en een *schildpad*, en dat alles in tegenwoordigheid van een groot aantal kinderen van 13—16 jaren.

Die afbeeldingen moesten dienen om de gelijkvormigheid dier nog *ongeboren* schepselen te doen zien, en te doen erkennen, waardoor de waarschijnlijkheid en de mogelijkheid eener dierlijke afstamming, de verdere ontwikkeling tot een volkomen mensch, door hem het best scheen te kunnen worden aangetoond.

Wij waren het niet alléén, die in het gevoel onzer dure pligten, in de verstandelijke en zedelijke opleiding en vorming

onzer kinderen, bij zulk eene voor hen ontijdige verklaring, met smart werden vervuld, en hoofdschuddend de schouders ophaalden over zulk eene professorale les in de natuurwetenschap, en dat nog wel in het bijzijn van kinderen! Kinderen van 13—16 jaren.

Die gelijkvormigheid in de ongebornen vrucht van een *mensch*, van een *hond*, van een *hoen* en van een *schildpad*, moest, zoo als wij reeds zeiden, de gegrondheid van het stelsel van den genialen Darwin aantoonen en bevestigen; *aantoonen* en *bevestigen*, want wij herhalen het, dat het niet denkbaar is dat men mannen en vaders, bijna twee uren zal laten verbeuzelen met het aanhooren van allerlei dwaze utopiën en hersenschimmen, en bovendien het voor alle indrukken zoo ontvangbare gemoed onzer kinderen met eene eenvoudige hypothese heeft willen opvullen en bederven, zonder zich met een enkel woord om de onomstootelijke waarheid te bekommeren, dat, *in weerwil dezer schijnbare gelijkvormigheid*, nog heden ten dage, zoo als sedert eeuwen, *geen wangedrocht*, maar telkens een volkomen mensch, een volkomen hond, een volkomen hoen en een volkomen schildpad ter wereld komt — geen misvormd of tweeslachtig wezen, maar een volmaakt schepsel, naar zijn naam en naar zijn geslacht — terwijl de jeugdige redenaar al verder, om toch het hart der argelooze kinderen voor deze zaak te winnen, besloot met de door niets geregtvaardigde professorale vraag: „Wie zou nu het geloof nog boven de wetenschap durven stellen?”

Wetenschap!

Men moet geen hooge eischen aan waarachtige wetenschap stellen, en evenmin een hoogen dunk hebben van het peil der wetenschappelijke ontwikkeling zijner hoorders, om zulke armzalige argumenten, om *zulke hersenschimmen* als wetenschap te doen doorgaan.

Zegt ons, in uwe ontwikkelingstheorie, is de man uit de vrouw of de vrouw uit den man geboren of ontstaan? Wie was de eerste in dien eeuwen langen stroom der ontwikkeling, die in een ijdele luim is ontstaan, en die gij ons als waarheid wilt opdringen — wanneer heeft die vorming plaats gehad, en wat is er van de gedochten geworden die de volmaaktheid zijn vooraf gegaan? Noemt gij uw stelsel *wetenschap*, wij noemen het *onzin*.

Zegt ons, is de haan uit de kip, of de kip uit den haan of beiden uit het ei geboren? Maar van waar was dan het ei, of hebben ook de eiëren weer eiëren voortgebracht?

Zegt ons, is de vlinder uit de rups, of de rups uit den vlinder ontstaan? Maar wie was dan de eerste en waaraan had deze zijne wording te danken?... Och, zegt het ons zoo gij kunt!... Maar gij kunt het niet, en gij weet het ook niet, zelfs niet bij benadering.

Het kost niet veel moeite om met een enkel professoraal magtwoord, het geloof aan het gewijde scheppingsverhaal, aan het wonder, aan het groote wonder der schepping te ontzeggen, maar nog veel minder kost het, om de onbeduidendheid van het ontwikkelingssysteem, de hersenschim van Darwin te betoogen, en toch noemt gij dat in uwe natuurkunde, wetenschap..... en verlaagt gij het heilig *weten* tot het *mystieke raadsel*, tot een uit de lucht gegrepen denkbeeld, en dat nog wel in tegenwoordigheid onzer jeugdige, slechts naar *waarheid*, naar reine waarheid vragende kinderen.

Wetenschap, armzalige wetenschap! die zich zelve tot een nul reduceert.

Wanklanken, misgrepen zijn het in het aan hooger leven behoefte hebbend hart, en niet het minst in de zoo diep gevoelende kinderlijke ziel, dat heiligdom van godsdienst en zedelijkheid, van eerbied en liefde voor waarheid en regt.

Wanklanken, misgrepen in het door ervaring, door levenswijsheid gelouterd mannelijk gemoed, dat de godsdienst als de groote kracht, als het magtigste middel beschouwd, voor het zedelijk leven des volks, — het palladium zijner waardigheid, zijner welvaart en zijner magt, en daarom de gewijde schrift, al ware het met al hare leemten en gebreken, *door* het volk, *voor* het volk *ongeschonden* wenscht bewaard en geëerbiedigd te zien.

Wanklanken, misgrepen in de eeuwige onveranderlijke wetten der natuur, in de schepping, in de wording der wereld haar ingeplant en ingeweven; *wanklanken, misgrepen* in het heilig bewustzijn het levenslicht te hebben ontvangen van Hem, die was en is en ook wezen zal, van eeuwigheid tot eeuwigheid, de Schepper, de Bestuurder en de Onderhouder van alles wat bestaat.

Wanklanken en misgrepen aan den sloopenden geest des tijds gehuwd, om door de uiteenzetting van een hersenschim, zoowel het geloof als den eerbied voor de sedert zoo vele eeuwen bewonderde en geëerbiedigde Heilige Schrift te ondermijnen, en van zijne waarde te berooven.

Natuurkunde, onschatbare wetenschap! die ons zoo menigmaal van uit het stof dezer aarde opvoert tot het aanbiddelijk Wezen, van den Schepper, den Gever alles goeds! Ook gij moest gebruikt en misbruikt worden, omdat, wat ons heilig en dierbaar is, met de smet der legende te bezoedelen, en ten koste der eerlijkheid van vaders en moeders in de getrouwe mededeeling der geschiedenis in het hart der kinderen in te planten!

Maar reeds meer dan genoeg om zulk natuuronderwijs, als *onnut*, en *verderfelijk* te brandmerken.

REGEERINGSVORMEN.

Zoo er in regeeringsvormen klassen bestaan, dan is de republikeinsche de laagste, omdat hij, bij zijn optreden, door het socialisme en het communisme met zekere in het ooglopende bourgeoisie wordt ingeleid, waardoor, met niet minder hoffelijkheid, de geestelijke aan de stoffelijke kracht, het hogere aan het lagere onderworpen wordt verklaard, waarom aan hem dan ook het denkbeeld aan de ruwe kracht van het materialisme, onafscheidelijk is verbonden.

De eenhoofdige regeering, de zoogenaamde absolute alleenheerschappij, door een raad van de wijzen des volks voorgelicht, geleid en gesteund, waarin zoowel de hoogste geestelijke als de meest ontwikkelde stoffelijke elementen zijn opgenomen, behoort dan tot de hoogste klasse.

In de kracht der éénheid wortelt bij uitnemendheid het vertrouwen, de vrede en de waardigheid des volks.

Zij is het beeld, de nabootsing der *hoogste*, der *volmaakte* regeering — maar zij, zij plaatst zich op den troon, met de openlijke belijdenis harer feilbaarheid, aanschouwelijk in den raad der wijzen neêrgelegd.

Zoo min het mogelijk is dat de kindermoordster een vlek kan werpen op het in God geheiligd moederschap, zoo min achten wij het mogelijk dat de op Frankrijks bodem gevalle moordenaar van godsdienst, zedelijkheid en deugd, een vlek kan werpen op het in naam des Almagtigen regeerend keizerschap.

De constitutioneele regeeringsvorm, de constitutioneele monarchie van 1848 is dat middending, noch visch noch vleesch; noch water noch wijn, een volksdrank, uit beide zaâmgesteld, en beleefdheidshalve met wat „essence roiale” vermengd, waardoor de verschillende politieke partijen, door hunne leiders daartoe opgezweept, elkander aanhoudend bekampen en de regeering betwisten — en hoewel voor de uitersten bewaard, omdat hij zich aan het *algemeen* stemregt, wat eigenlijk de grondslag eener volksconstitutie uitmaakt, niet wagen durft, is hij daarom niet te minder van de tijdelijk bovendrijvende partij geheel afhankelijk; afhankelijk van hare luimen en hartstochten, en, door de aanhoudende omwentelingen in het bestuur, aan eindelooze, niet zelden kleingeestige hervormingen en omkeeringen van zaken en toestanden onderworpen, waardoor alle stabiliteit en daarmede alle waardigheid, alle vertrouwen en alle vrede en rust verloren gaat — waarvan schimp en smaad, afmatting, onverschilligheid en verwarring de kostelijke vruchten zijn.

Het constitutioneele koningschap van het beruchte jaar 1848 mist dan ook evenzeer alle waardigheid als kracht.

Tot staving van ons gevoelen hebben wij toch niets meer te noemen, dan de als bij beurtzang herhaalde *vestiging* en *wederopheffing* van de beide departementen van eeredienst, eene volkszaak van het hoogste gewigt, waartoe telkens de goedkeuring des Konings werd vereischt, doch waar-

aan Z. M. niet als man van beginsel, maar eenig en alleen als slaaf zijner constitutioneele pligten, zijne goedkeuring heeft kunnen hechten.

Wij hebben Z. M. bewonderd in de grootheid van zijn eerbied voor de grondwettige bedoelingen, en daardoor voor de grondwettige onbeduidendheid van den koninklijken wil. — Ja, wij hebben te diepen eerbied voor het karakter van den Vorst uit het Huis van Oranje, dan dat wij eene seconde zouden hebben kunnen gelooven, dat die kinderachtig herhaalde schepping en vernietiging, die de constitutie volksgeluk, en het goede volk wijsheid noemt, ook zijne goedkeuring zou hebben weggedragen.

De constitutioneele regeeringsvorm van 1848 is dat mid-dending, noch water noch wijn, die zoowel de overtuiging als de kracht der bezieling mist van de onbetwistbare waarheid „in de éénheid, in de vastheid der beginselen, ligt de regeerkracht.” Hij is dat op de luimen des volks dobberende vaartuig, waarop de bovendrijvende partij, de meest heerschende hartstocht aan het roer staat, en het henen stuurt waar zij dat goedvindt, en hetwelk ze in haren overmoed somtijds te bersten jaagt, of in hare vlagen van kleinmoedigheid op het strand zet, en wegloopt.

---

12 MEI 1874.

(GEDROOMD.)

Het volk viert feest — het brengt hulde aan zijn Koning. Het juicht en jubelt over zijn politieke vrijheden,

zoo als op 2 April 1872 een groot deel juichte en jubelde over zijn voor drie eeuwen veroverde gewetensvrijheid, *in de juiste opvatting van zijn christelijk geloof en belijdenis*, terwijl de kerk, die bron en leerschool zijner onschatbare godsdienst, der zedelijkheid, der deugd, der orde, en van den eerbied voor wet en regt, *inmiddels* op hare grondvesten stond te waggelen, tengevolge van de inwendige twisten over *het geloof en de waarheid der gewijde geschriften* — waardoor ze dan ook tot op de grenzen harer ontbinding is gebracht!.....

Een reeks van 25 jaren zijn over het koningschap, ontsproten uit de constitutie van 1848, die haar wording en haar leven, uit den algemeenen revolutionairen geest van dien tijd ontving, voorbij gegaan.

Het volk viert daarom feest — 't brengt den Koning zijne hulde.....

Daar staat hij, de Koning — die edele mannelijke gestalte, elke trek spreekt tot u van onkreukbare trouw in woord en daad, van vastheid van wil en edelheid van karakter — hij gevoelt gansch den omvang van het hoog getij — en de ernst in dat wezen zegt u, dat zij vrij wat diepere wortelen heeft geschoten in zijn diep gevoelend hart, dan al de gloed van het klatergoud der opgetooide schaar, die daar voor hem staat!.....

Daar staat hij, het slagtoffer en de beschermer tevens der constitutie, die aan het volk de vrijheid van willen en spreken en handelen schonk, en aan hem de vrijheid van willen en spreken en handelen ontnam..... die aan den burger den plicht opleide zijne overtuiging in elke beslissing uit te spreken, en den Koning den plicht opleide zijne eigene overtuiging te verloochenen, en de meeningen der burgers te eerbiedigen.....

Daar staat hij, de edele, de grootmoedige, *de getrouwe*

in zijn woord — starende op het jubelende volk dat hem thans in feestelijke optocht voorbijtrekt. — De 25 jarige kroon mag hem gedrukt en somtijds gekneld hebben, noch in zijne liefde noch in zijne trouw, heeft ze eenige verandering kunnen aanbrengen — hoezeer hij ook overtuigd moge wezen, dat zijne koninklijke wil en waardigheid steeds dobert op de luimen des volks, heden ter linker, morgen ter rechterzijde, al naar mate de politieke luchtstroom uit het liberalisme of uit het conservatisme vloeit — het is aan het koningschap van 1848 voorbehouden, aan het eerbiedigen van die luimen, zijn bestaan dank te weten!.....

Daar staat hij, de held van het koninklijk woord, in het handhaven der volksregten en der vrijheden — en naast hem staat zijn bloedverwant, de noordsche colossen, de magtige Keizer aller Russen, de man van sneeuw en ijs, met een geweten welligt zoo blank als de eerste, en een wil zoo onbuigbaar als de tweede, bezielt en beheerscht door het besef zijner hooge roeping in de vervulling van de regtmatische eischen en de waarachtige belangen des volks, zoo wel als mensch, als kinderen Gods, en als burgers van den staat. Een vorst, die, wanneer hij den voet verzet, voor het minst een halve wereld doet dreunen, en de natiën als uit den slaap doet opschrikken en wakker worden, die met de meeste omzigtigheid de golving nagaan waarheen of in welke rigting zij zich voortbeweegt — maar daarin niet te minder de bedreiging vernemen: „wee het volk, dat in de waardeering zijner godsdienst, zijner pligten, en de onmisbare orde te kort schiet.” Die, in naam van zijn edelen voorzaat, Peter den Groote, wiens door God bezielde geest van geslacht tot geslacht voortleeft, en nog heden door zijn waardigen nazaat over de volken wordt uitgestort, ter ontwikkeling van zedelijkheid, deugd en eerbiediging van orde en wet, waarvan het verbeterd en vermeerderd onderwijs,

in alle takken van wetenschap, het getuigenis aflegt, — in spijt van de heftigste tegenkanting, zoowel lijfeigenschap als slavernij heeft afgeschaft en de vrijheid aller deel deed worden — die in naam van God den schepter in handen nam, en die gelooft rekenschap schuldig te zijn hoe hij dien gebruikt en toegepast heeft.

Daar staat hij, starende op zijn koninklijken gastheer, die op zijne beurt, in spijt van het schitterend huldebetoon, door de kracht zijner overtuiging en de waardigheid van zijn koninklijk woord, niet een halve wereld, maar den Nederlandschen bodem zou doen dreunen, zoo hij, in de volheid zijner wetenschap en de reeds grijs geworden ervaring, evenzeer willen, spreken en handelen mogt. — Ja, welligt dreunde de grond onder de zwaarte zijner diep bewogen stem, die ouderdom en jeugd, die het door hem bemind wordende volk toeriep: „*Ontwaak, ontwaak uit uwen droom, en ontvlugt den beginselloozen en den nutteloozen revolutionairen geest, die sedert zoo vele jaren uw leven beheerscht, en zoowel de Kerk als den Staat ten val, en het volk ten verderve voert.*”

Daar staat hij, de waarlijk regeerende Keizer, starende op zijn koninklijken gastheer, wiens koningschap daar henen dobbert op de luimen des volks, op die jubelende schare, roemende op hare vrijheden, ten koste van de vrijheid des Konings — te vergeefs zoekt hij iets in die kinderlijke vertooning, de majesteit des Konings waardig — maar zijn oog slaande op den Koning zelf, herkent hij in hem den getrouwen nazaat van den edelen Willem den Zwijger, wiens geest ook in hem als een onvervreembaar goed leeft en werkt.

De menigte juicht en jubelt inmiddels en de constitutioneele Koning eerbiedigt en zwijgt — maar nog luttel tijds en de vertooning zal ten einde zijn, en de hooge ernst,

die geheel zijn wezen als in boeijen had geslagen, zal weer plaats maken voor dat natuurlijk gevoel zijner ongekreukte majesteit en ongevlekte waardigheid als Koning en Heer!....

Het volk viert feest in het volle genot zijner voorregten en vrijheden, het jubelt en zingt van zijne grootheid en kracht, terwijl de Minister van Marine daar nederzit, om in den humanen geest zijner op 't papier geschreven en bestaande ministerieele verantwoordelijkheid, als een onbeduidend iets aan het volk mede te deelen, dat de zeemagt van den staat p. m. *de helft* van het materieel bezit, om zich *te kunnen verdedigen*, en dat deel bovendien van die gehalte is, dat, binnen weinige jaren, *ook dat zal zijn opgeteerd* — dat hij van de zeemagt onzer kolonien, *als niet tot zijn departement behoorende*, niet spreken zal. — En de ministerieele verantwoordelijkheid, zooals in de andere takken des bestuurs, lost zich ook hier weder op in het eenvoudig vragen om ontslag als minister.....

En de Koning wordt op nieuw geroepen die handelingen te eerbiedigen en goed te keuren..... en ook thans weder dobbert het wrak van Staat, op de onzekere baren der volksmeening, volkomen onzeker waar het, in den strijd der driften en hartstochten, zal heen drijven en weer zal worden binnengehaald. (*)

En terwijl de menigte jubelt, en de dagbladen haar dag aan dag verzekeren van de onwaardeerbare voorregten en weldaden der constitutioneele vrijheden — herinnert de Koning zich welligt de woorden: „Mijn God! ontferm u over mijn arm volk”, doch getrouw aan zijn koninklijk woord, de vrijheden te zullen handhaven, weet hij te eerbiedigen,.... en zwijgt.

Maar daarom gaat niet te min die geheime stem nogmaals

(*) Sedert is het Ministerie Heemskerk opgetreden.

ons oor en onzen geest voorbij: „*Ontwaak, ontwaak uit uwen droom, en ontvlugt den alles ontbindenden revolutionairen geest, die geheel uw leven beheerscht, en den staat ten val, en het volk ten verderve voert!*”

Doch ook deze klank smelt in de jubeltoon der feestvierenden, in de zoo zeer bewonderd wordende vrijheid, verlichting en beschaving weg!

DE GODSDIENSTLOOZE SCHOOL.

Om het gehalte, om de beteekenis van de godsdienstlooze school, de zoogenaamde volks- of staatschool, te kennen, zou het reeds genoeg zijn acte te nemen van het algemeen bekende feit, dat een hoop liberalen bij uitnemendheid, beschaafde muitelingen, moordenaars en brandstichters, die te Parijs, met verkrachting van alle regt en wet, de regeering van het reeds zoo diep gevallen Frankrijk in handen namen, met het doel om, naar den maatstaf hunner nieuwe wereldbeschouwing, de maatschappelijke orde van zaken te hervormen, en naar hunne beste overtuiging te regelen, zich gehaast hebben:

De scheiding van Kerk en Staat;

De opheffing van het Ministerie van eeredienst, en

De verbanning der godsdienst van de school,

bij eenvoudig decreet vast te stellen, wel wetende dat de godsdienstloosheid het beste middel was, om het getal hunner gewetenlooze handlangers te vermeerderen.

En die commune was niets anders dan de onvermijdelijke, de consequente schepping van het liberalisme.

Van het liberalisme, hotwelk in zijne hervormingswoede allerlei hersenschimmen en droombeelden najaagt, en de

wereld doet huiveren als zij de vrucht van zijn nauwlijks 25jarig leven overziet, waar zijn koude materialistische adem, in hart en hersenen woelt en het volk al meer en meer, naar de bandelooze vrijheid voortjaagt, of waar het zijne revolutien in Kerk en Staat gadeslaat, die, door de steeds toenemende verwarring, den vrede en de orde en alle stabiliteit, in bijna alle maatschappelijke toestanden, zoo niet reeds heeft verwoest dan toch ten zeerste bedreigt.

Ja, het liberalisme en de revolutie zijn unaniem — beide, als de kracht eener onbepaalde tirannie, voeren zij de ontbinding der dingen in hun wapen — in het godsdienstige leidt het tot de oplossing der Kerk, en in het staatkundige naar de commune.

En zoo men mogt willen beweren dat het misbruik der vrijheid in het goede Nederland zoo verre nog niet gekomen is, dan antwoorden wij daarop: „nog veel verder.” In Parijs waren het de communemannen, min beschaafden, althans die daarop minder aanspraak maakten, die geen hoogere wet kenden dan hun wil en het ruw geweld — maar hier in Nederland, zoowel in Kerk als Staat, zijn het juist diegenen, welke zich voor bij uitnemendheid beschaafd en geleerd verklaren, en daarom zich geregtigd gevoelen, als leiders en beheerschers van dat volk, de teugels van zijn staatkundig leven, van zijn weten en gelooven, in handen te hebben.

Maar keeren wij tot de school terug.

„De godsdienstzin des volks, kan alleen door de godsdienstlooze school, tot zijn regt komen,” zoo spreekt de moderne geest, zoo klinkt de verhevene uitspraak van het liberalisme, hetwelk de beschaving en verlichting, als eene onvervreembare bezitting op de lippen draagt, en daarom gene andere dan zijne *godsdienstlooze secteschool* gedooft, en de bijzondere, de christelijke scholen, als *verderfelijke sectescholen* brandmerkt en verwerpt.

De kinderen moeten dus volkomen wetenschappelijk worden opgeleid, zonder eenig begrip van God en godsdienst of der kerkelijke geschiedenis te hebben, om waarlijk goede en bruikbare burgers van den staat te kunnen worden!

„Om op 17 à 18 jarigen leeftijd, wanneer zij de school „verlaten, een vrij en zelfstandig gebruik van hun verstand, „in zake God en godsdienst, te kunnen maken.”

Waken of droomen wij?..... Het boven alle verschillen verheven godsbegrip zal zich dan in al zijne klaarheid, waarheid en reinheid bij het kind ontwikkelen, wanneer men de Godheid in al hare heiligheid, alwetendheid en magt, hare geschiedenis, haar bestuur en hare leiding, derhalve de onschatbare wetenschap van God en godsdienst en christendom, in haar geheelen omvang, voor den jeugdigen mensch zal hebben geheim gehouden!

De godsdienstlooze school zendt dus de kinderen op 17 à 18 jarigen leeftijd de wereld in, te midden van allerlei twisten en verdeeldheden,..... om

„des te beter de waarheid te kunnen onderscheiden, en „het heilige te onderkennen.”

De waarheid en het heilige te onderkennen, en dat wel *in eene wetenschap, die hun vreemd is gebleven!* — Wij herhalen het nog eens, om de onnavolgbare curiositeit..... welke hun vreemd is gebleven, die men voorbedachtelijk voor hen heeft *verzwegen*, en zelfs *verborgen* heeft gehouden.

De blinden zullen dan in hunne blindheid het volle licht zien — zij zullen dan de wetenschap doorgronden, die zij nauwelijks bij naam kennen — en in staat zijn zich te verheffen boven de sedert eeuwen beledene, geëerbiedigde en gehandhaafde inzettingen der christelijke kerk! Zij zullen in hunne onwetendheid het geheim doorgronden, waarvan de godgeleerden, onder eindeloze twisten, zoowel van den

kansel als uit het studeervertrek, nog steeds te vergeefs naar de oplossing zoeken!

Wijze kinderen!..... Inderdaad, wij bewonderen uwe scherpzinnigheid; wij buigen ons beschamend voor u neder, nog met de kinderschoenen aan de voeten, zult gij, zonder eenige opleiding, het heilige van het onheilige weten te onderscheiden, en zoo, te midden van de genietingen der jeugd en der wereld, u nederbuigen voor den u tot heden onbekenden God en den voor u verborgen gehouden Christus, in de geschiedenis der Kerk, zoo onwaardigbaar noodig en weldadig geopenbaard, en u gedrongen gevoelen, in het zoo bedriegelijk licht uwer vrijheid, u te onderwerpen aan al de zoo strenge zedelijke eischen des christendoms, tot behoud uwer onsterfelijke zielen, waarvan gij bij al de wetenschappen, waarmede gij overstelpt zijt geworden, nooit een enkel woord hebt gehoord — maar daarom zult gij niet te minder, zoo men meent, dien God en dien Christus als het ééne noodige aanhangen, liefhebben en aanbidden, om uwe ziel te redden van den dood!

Wij ontkennen niet alleen de *waarheid* en zelfs de *waarschijnlijkheid*, maar evenzeer de *mogelijkheid* daarvan.

Integendeel, onze ervaring zegt en verzekert ons dat de jongeling, door het pertinent zwijgen van de kerkelijke geschiedenis en daarmede van God en godsdienst op de school, waar hem overigens alles geleerd wordt wat hij als mensch, als burger van den Staat, noodig heeft te weten — dat hij daardoor het regt verkrijgt aan het nuttige en noodige der godsdienst *te twijfelen*, en daarom geen oog en geen hart *behoeft* te hebben, zelfs voor die des huisgezins, welke hij dan ook maar al te zeer *als eene lang versletene vroomheid* heeft leeren beschouwen.

Een enkele blik in het leven der menschheid, eene enkele verzekering van twee waarlijk menschlievende mannen,

de heeren Suringar en Stuart, die het halve deel van hun leven hebben veil gehad, om de ongelukkigen in onze tuchthuizen bijna dagelijks te bezoeken, en hen bij te staan in al de ellende van hun rampzalig leven; een enkel woord van hunne lippen is genoeg om de volle overtuiging te erlangen, dat „*waar de misdaad wordt gepleegd, dat daar te vergeefs naar godsdienst zal worden gezocht.*” En toch vond men goed God en godsdienst in hare zoo rijke geschiedenis, met hare zoo diep ingrijpende voorbeelden van deugd en ondeugd, van grootheid van ziel, van reinheid van geweten, van waarachtige liefde en ongekreukte trouw, *van de school te verbannen*, de aangewezen plaats der volksopvoeding — dat zedelijk licht, dien almachtigen geest, uit wien alle wijsheid, alle liefde, alle waarheid vloeit, uit wien elke wetenschap is uitgegaan en door wien iedere wetenschap is bezielde geworden, en door welker bezieling zij in waarheid wetenschappen geworden zijn, en door welker beoefening de mensch waarlijk mensch wordt, en een beeldrager kan worden van Hem in wien alle waarachtig levensgeluk is; die wetenschap zou niet tot de volksopvoeding behooren? De verklaarde athéist alleen kan op deze vraag een ontkennend antwoord geven.

„Ter bevordering van de vriendschappelijke gezindheid op „de school, is de beoefening der kerkelijke geschiedenis onraadzaam, zij zou aanleiding geven dat de kinderen elkander gingen haten en verfoeijen.” Zoo spreekt men verder.

Als of het noodig zou zijn, bij de vermelding der geschiedenis, ook de grondbeginselen der verschillende kerkgenootschappen te onderzoeken en aan het oordeel van den onderwijzer of der kinderen te onderwerpen — maar al ware dit zoo, dan nog kon er alleen sprake zijn van de verschillen tusschen het protestantisme en het katholicisme — en zoo het niet te doen is geweest om middelrijk alle godsdienst

onder het volk uit te roeijen, dan verklaren wij niet te kunnen gissen waarom de kerkelijke geschiedenis met hare duizendvoudige gebeurtenissen en voorbeelden, die onwederstaanbare indrukken van deugd en godsvrucht in het hart der kinderen moeten achterlaten, van de school moest worden verwijderd en onze protestantsche kinderen, als onwetenden, daar op de banken moeten nederzitten naast hunne R.-C. medescholieren, *die reeds op 14 en 15 jarigen leeftijd leden hunner kerk zijn.*

Maar genoeg, de godsdienstlooze opleiding der jeugd kan niet anders dan een godsdienstloos volk voortbrengen, evenals het verzuim van lager onderwijs niets dan domheid achterlaat — twee rampen, die, hand aan hand, het zedelijk en geestelijk leven des volks volkomen vernietigen.

Waarlijk, het liberalisme verloochent zich niet, het is consequent in zijn beginsel — zoo lang er nog eene enkele band bestaat, die de vrijheid belemmert, moet die worden verbroken, en met welgevallen zal het dan ook op eene van zijn grootste scheppingen neder zien, die reeds eenige jaren haar invloed op het volk heeft uitgeoefend, hetwelk thans *door nooit gekende geloofstwisten is verdeeld en van één gescheurd.*

Wij zeggen niet dat de school de twisten, die thans ons volk beroeren, heeft aangeblazen, maar wij zullen niet ophouden te zeggen, dat hare godsdienstloosheid de godsdienstloosheid heeft voortgebracht en zal voortbrengen, en daarmede onverschilligheid jegens God en Kerk — dat zij reeds twijfelzucht, ongeloof, twist en verdeeldheid *in de huisgezinnen tusschen de ouders en de kinderen heeft gezaaid en aangekweekt*, en de Christuskerk tot op de grens harer ontbinding heeft gebracht, of althans heeft helpen brengen en meer en meer zal brengen.

SPEELGOED.

KNIKKERS, STUITERS, BALLEEN.

Het is zoo, ze zijn er, velen zijn er die door eens anders vingers, door eens anders wil, even als de knikkers, moeten worden voortgedreven. — Die, even als de stuiters zich laten gebruiken, om door eens anders hand met kracht te worden opgejaagd, om de tegenpartij te treffen en diens plaats voor hem te doen inruimen. — Die, even als de biljardballen, met een stok moeten worden voortgestoten, om den medespeler in een der zakken van de groene tafel te doen verdwijnen en te doen erkennen, dat hij het spel, althans voor dit maal, verloren heeft.

Het is zoo, ze zijn er, velen zijn er, zulke idioten, zulke twijfelaars, zulke wijsheden, zulke karakterloozen, zulke godsdienstloozen.

Weerhaan-vogels, windhaan-typen, *zonder wil, zonder wetenschap, zonder overtuiging.*

Speelpoppen van den luim des dags, van den modegeest des tijds, van den twijfel en het ongeloof, en, niet het minst, *van den afgerigten strooper* op het door hen zoo rijk bevolkt jagtveld in Kerk en Staat.

Ze zijn er, die weêrhanen, die windwijzers, die in zich zelf dood, maar in de hand van anderen tot alles bruikbaar zijn; die, even als de knickers, de stuiters en de ballen, zich laten gebruiken om anderen te verdrijven, te beleedigen en te kwetsen, en er geen bezwaar in zien, zoo dat verlangd wordt, *zich zelf*, hun woord en daad, hun belijden en gelooven in Staat en Kerk te verloochenen!

Waait de wind uit het zuiden, dan wijzen zij naar het zuiden — is de wind noord, dan haasten zij zich den snuggeren kop ook naar het noorden te zetten, zoo als dat aan weêrhanen past, die niet weten om welke spil zij draaijen, en nog verder zullen moeten draaijen — maar toch eene houding hebben aangenomen, als of zij de wijsheid en waarheid in pacht hebben, als of zij de wijzen bij uitnemendheid zijn, die van uit de hoogte het regt hebben met zekere voornaamheid op de niet weêrhanen neder te zien, wel overtuigd, in hun *eenige overtuiging*, dat zij het zijn die eens „*koning*” kraaijen zullen.

Gelukkig, zoo het koeltje zacht en bestendig is, dan wijzen zij ten minste ook bestendig — dan staan zij wel te dommelen en te droomen, maar verontrusten u dan toch niet — maar komt er een donderbui opzetten, dan staan ze te rillen en te beven, omdat ze geen vasten grond onder hunne voeten hebben, en keeren en draaijen dan, hun beheerscher steeds in het oog houdende, al heen en weer, als of ze bang zijn dat men naar de reden van hun weifelen vragen zal, tot dat de storm hen eindelijk met gewisse krachten aangrijpt, en hen pal doet staan, niet voor *hun beginsel*, want dat hebben zij niet, maar voor *zijn beginsel* — en al is het hen dan ook zelfs onmogelijk om te zeggen, van waar dat de wind werkelijk waait, ze staan toch weer gereed te draaijen waar heen hij hen straks weer keeren zal.

Die snuggere windwijzers, die weêrhanen!

Maar juist daarom bewonderen zij zich zelf het meest, omdat zij zoo vatbaar zijn voor overreding, zoo begrijpelijk, zoo helder van hoofd, zoo overeenstemmend met den geest die hen beheerscht, dat zij zoo *zonder onderzoek*, zoo *zonder overtuiging* kunnen aannemen en aanhangen wat hun werd voorgelegd of hun wordt voorgezegd. —

Het oude licht had hen dan ook reeds zoo lang beschenen, zij hebben het daarmede zoo lang moeten doen, dat het waarlijk tijd werd dat er eens een nieuw opging, een licht uit het brein van den grooten Strauss en Renan, de wijzen der menschheid, die de geheimenissen Gods wisten te ont-raadselen en de dwalende volken konden teregtwijzen; een licht uit den vrijheidsgloed der revolutie van 1848, uit dien pool van sulfer en lava, uit dien van dag tot dag nog voortwoedenden koortsachtigen hervormingsbrand, die voor het minst reeds de rust van eene halve wereld heeft aangetast en verteerd, en nog steeds even onbluschbaar voortwoed. — Een licht dat al sprekender en glansrijker is geworden, naarmate dat de jaren van 1857, 1863 en die van 1870 en 1871 zich in al hun glans en waarde hebben doen kennen, en zoo teregt in den mid-dagcirkel dier beschavingsperioden hebben plaats genomen.

Een licht dat al helderder en helderder wordt, naarmate het zich koestert in den warmen gloed dier nieuwe weten-schap, in weerwil dat ze tot heden nog niet veel hooger geklommen is, dan tot eene individueele opvatting en gren-zenlooze verwarring, waardoor de godsdienstloosheid in Kerk en Staat wedijvert met de gruwelen van den oorlog, en deze dan ook tot dien hoogen trap van ontwikkeling en volmaaktheid heeft gebracht, waarop onze tijd zoo zeer roem draagt, en waarvan de algemeen heerschende twist en ver-deeldheid, bijna op elk gebied des maatschappelijken levens, maar al te zeer getuigt.

Die kostelijke tot alles bruikbare windwijzers en weêrhanen, die, door hun ingebeeld beter weten, hun verpestenden adem uitblazen over het catholicisme, en over de andersdenkenden, die zij, om van elke verantwoording ontslagen te zijn, eenvoudig „gepeupel en dom gemeen noemen” en daardoor den spot, den haat en de verdeeldheid tusschen burgers en burgers zaaijen, om op hunnen even onzekereren als vaak betwisten weg, door eene radicale hervorming der maatschappelijke toestanden de wereld, zoo zij meenen, waarlijk groot en gelukkig te maken.

Ja, het zijn die knickers, die stuiters en ballen, zoowel in de Kerk als in den Staat, die helden in de geloofs-overtuiging en in de staatswetenschap — zij zijn het, die windwijzers en weêrhanen, die zelf niets goeds kunnen voortbrengen, maar wel wat bestond en zoo noodig moest blijven bestaan, konden helpen afbreken en vernietigen.

DE MODERNE RIGTING.

Ofschoon in den Staat de vrijheid door tallooze banden van *wet*, *eed* en *pligt* wordt in bedwang gehouden, om haar niet in willekeur, in goeddunken te doen ont-aarden, waarvan het Burgerlijk Wetboek met zijne ruim 2000 artikelen reeds meer dan genoeg getuigenis zal afleggen, verlangt het revolutionaire deel der Hervormde Kerk, de zoogenaamde Moderne rigting, in de opvatting en toepassing van het dogma, de leer, de belijdenis dier Kerk, die door de verschillende kerkgenootschappen als den grondslag van hun leven en bestaan is aangenomen en verbindend verklaard, niet meer of minder dan de *bandelooze vrijheid* — de bandelooze vrijheid voor predikant en leek, voor grijsaard en schooljongen, *als een der Kerk waardiger fundament*.

En getrouw aan dat beginsel, hoewel zij in de natuur van dag tot dag met stomme verbazing de tallooze wonderen, waarvan zij de oplossing moet schuldig blijven, staat aan te staren, en haar gezond verstand haar zegt, die slechts te kunnen bewonderen en als de alvermogende kracht *eener onbeperkte almacht*, te moeten erkennen en eerbiedigen, verwerpt zij (in het godsdienstige) alles wat

tot het supra-naturalisme behoort, wat boven de bevatting van het menschelijk vernuft ligt, waarbij, *zal ze consequent zijn*, dan ook onvoorwaardelijk haar God behoort.

Want *de Almagtige* kan niet anders zijn dan een geest, en de zekerheid dat niemand, wie hij ook zijn moge, ooit dien geest heeft gezien of heeft kunnen zien, of Hem heeft gehoord, of zijn bestuur, zijn willen en werken heeft begrepen, geeft dan ook volkomen vrij spel aan de phantastische verbeelding der moderne idéalisten, omdat zij *den Christus*, het eenige wezen dat den God onzer Kerk, den God des Heelals *verklaren kon*, voor niets meer en ook niets anders, dan een gewoon mensch, *een mensch* zoo als zij en wij, verklaren.

Ook de Christus was dus, volgens hen, niet bij magte te kunnen zeggen en verzekeren *dat er een God bestaat*, en derhalve nog veel minder, zelfs zoo Hij mogt bestaan, zijn wil en zijn doel aangaande de schepping en de bestemming van den mensch te openbaren of aan de menschheid te kunnen mededeelen — door welke menschverklaring zij het onschatbaar Evangelie, en daarmede den geheelen Bijbel tot een roman, tot een geschrift van leugen en waarheid, van dwaling en onverstand hebben verlaagd, en van alle zekerheid en waarde hebben beroofd, en daardoor *de Christuskerk*, als in geest en belijdenis op en in dat Evangelie en die geschriften gegrondvest, in werkelijkheid hebben *ontbonden*.

Derhalve, zoowel het bestaan van een hooger wezen als zijn wil en bedoeling met den mensch, is thans weer, na meer dan 18 eeuwen, eene volkomene onzekerheid, een raadsel geworden.

De Moderne secte heeft dus niets anders, om aan hare

hoogere geestelijke behoeften te voldoen, dan een phantasie-God, een God van eigen vinding, naar elks goeddunken, uit de willekeurigste denkbeelden geboren, op geene enkele waarheid gegrond, en door geen enkel feit van hooger oorsprong geregvaardigd of bevestigd — want, wij herhalen het, *alleen de godheid van den Christus, als de geest Gods in het vleesch, was in staat of kon in staat zijn* den mensch zijn God te doen kennen, en zijn bestuur, als wijs en goed, te doen erkennen en eerbiedigen.

Want ook *het eeuwigdurend ontstaan en vergaan* in de ons omringende natuur, waardoor alle geloof aan een eeuwig leven wordt te niet gedaan, en waarin bovendien, niet zelden naar onze bekrompenheid van geest, de tegenstrijdigste en onverklaarbaarste voorvallen plaats grijpen, evenzeer verheven boven 's menschen vernuft als in strijd met zijne kinderlijke begrippen van goddelijke wijsheid, waarheid en liefde — zal toch wel evenmin als eene afdoende wetenschap, voor het bestaan eener alwijze en liefdevolle Voorzienigheid worden aangemerkt — dergelijke inconsequentie is, van de, zoo als ze zegt, voor de positieve wetenschap ijverende rigting, niet denkbaar.

Maar daarom beroept zij zich toch niet te minder op den vooruitgang in de wetenschap — op het nieuwe licht, dat uit het vrije onderzoek is opgegaan, alsof bij den Eenigen en Eeuwigen, in zijn willen en werken, in zijn scheppen en bedoelen, in de Evangeliën zoo duizendvoudig geopenbaard, na 18 eeuwen nog schaduw van ommekeer zou kunnen zijn — alsof *de waarheid* en het vermogen zijner *almagt* en liefde niet eeuwig dezelfde zou wezen — alsof de wijsheid en de geloofsovertuiging der talloze wijzen van vroegere jaren en eeuwen loutere verblinding zou zijn geweest — alsof bij de wijzen dezes tijds, de waarachtige wijsheid, *iets anders* dan de reine blanke waarheid wezen zou of zou kunnen wezen.

Zij gelooft niettemin aan den vooruitgang der wetenschap, alsof *de almachtige wil* van den Alwijzen en Algenoegzamen in de wording van den Christus, onderworpen zou zijn geweest aan de *door* Hem geschapen kracht in de natuur, of aan de *fluctuatiën van het menschelijk vernuft*; dat bij deze na 10, bij genen na 20, bij anderen na 30, ja zelfs bij sommigen na 40 jaren van studie, van prediking, van leering en aanneming, zoo wij vertrouwen met een opregt geweten, naar de leer en belijdenis der Kerk, *zou zijn ingevaren..... of.....* welligt door den modegeest des tijds, als beschaafd en verlicht is ingefluisterd, en als zoodanig in weerwil van de uitspraak der gewijde geschriften — van den geest en het bloed der ontelbare martelaren — der hervormers en der hervorming, en de millioenen getuigenissen van geloof en belijdenis in den loop der eeuwen afgelegd, *is aangenomen*, en thans als eene onschatbare weldaad met zekere hartstochtelijkheid wordt aanbevolen.

Waar de waarheid van 't Evangelie is te niet gedaan, daar dwaalt de geest onvermijdelijk in het raadsel rond, zaaijende met milde hand de vrucht dier nieuwe wetenschap, *de onzekerheid*, en bovendien den kanker van twist en verdeeldheid in Kerk en huisgezin.

Het ingebeeld beterweten der revolutionaire rigting ontnemt intusschen, in strijd met de gewijde overleveringen, met de grondbeginselen en het geloof en de belijdenis der Kerk, en evenzeer in strijd met eed en plicht, aan een tal van geloovigen hun God, hun Zaligmaker en hun eeuwig leven, en geeft aan hen daarvoor niets anders terug dan *een handvol twijfel en ongelooft*.

En zij zelve heeft van haar geloof en hare overtuiging

niets anders overgehouden, dan de *door haar zelve* geschapene God van liefde, en haar phantastisch geloof in hare verdere hersenschimmen.

Want te gelooven in *den God, door den Christus openbaard*, is onafscheidelijk verbonden aan *het geloof in zijne godheid*, en daardoor in zijne goddelijke wetenschap, die zoowel door Hem als door de Apostelen in de Evangelien is neêrgelegd.

ONZE OOST-INDIË.

Sedert het bestuur onzer koloniën, voor een groot deel, uit de handen des Konings in die des volks is overgegaan, sedert dien tijd is de onzekerheid en de wanorde, om niet te zeggen regeeringloosheid, aldaar eene priesteresse geworden — is de demoralisatie des volks, wat altijd en onvermijdelijk het geval is, waar geen eenheid in het bestuur bestaat, zoowel bij de Indische als bij de Europeesche bevolking, in vollen gang. — De regeering heeft haar prestige verloren, en kan, ten gevolge daarvan noch in Nederland noch in zijne koloniën, aan de billijkste wenschen voldoen.

En zoo veel te meer zij toe geeft aan de democratische neigingen van het liberalisme, zoo veel te meer schijnt zij het voorwerp van hoon en smaad te worden, waardoor ze dan ook niet veel hooger dan de individu onder de individuen wordt geteld.

. De ziekelijke philanthropie, waaraan het liberalisme steeds lijdende is geweest, welker verderfelijke invloed, zoowel hier als ginds, onnadenkend is overgeplant en verbreid, en waardoor de ongerijmdste aanmatigheden en verwachtingen zijn opge-

wekt geworden, heeft elken degelijken maatregel onmogelijk gemaakt, en zoo ze al genomen werden weer voor een deel verlamd, omdat ze, naar haar gevoel van meewarigheid en humaniteit, niet ver genoeg gingen in de bewijzen van gelijkheid en broederliefde — Nederland was slechts de voogd — Nederland had het voogdijschap slechts uit te oefenen; het had slechts te zorgen voor het welzijn zijner aangenomene kinderen, te zorgen voor hunne stoffelijke en zedelijke ontwikkeling. Hun de westersche beschaving deelachtig te doen worden moest zijn meeste streven zijn. Landbouw en nijverheid te bevorderen, rust en orde onder hen te handhaven, ziedaar zijn eerste pligt.

Wat al klagten zijn er opgegaan, wat al beschuldigingen van verwaarloozing hunner stoffelijke en zedelijke belangen, zijn der regeering en het volk voor de voeten geworpen; — wat al wee en ach over het gebruik van een deel hunner werkkrachten heeft, van jaar tot jaar, den goeden wil en de vrede bij hen ondermijnd, en bij de Nederlandsche natie den twijfel levendig gehouden, aan de regtvaardigheid van dat gebruik, en daardoor zoowel het volk als de regeering meer en meer gehaat en veracht gemaakt — waardoor het militarisme, eindelijk, de eenige regeerkracht schijnt geworden te zijn.

Slechts één voorbeeld zij hier genoeg, om de mate der verblinding te doen kennen, die zoo velen reeds zoo lang heeft beheerscht — slechts ééne smaadrede uit een onzer nieuwsbladen, hetwelk, gelijk de anderen, even beslist durft verzekeren aan het hoofd der hedendaagsche beschaving en verlichting te staan.

„Indië..... de naam is een verwijt voor Nederland, want „aan dien naam hechten zich gruwzame traditiën — hecht „zich ook eene wreede werkelijkheid. — *Nog is Indië een win- „gewest, een met roede en zweep geregeerd wingewest. — Nog „zuigt Nederland 'zich vet aan het bloed van dat arme slachtoffer.*”

Tegenover *dien* vloek, die vooral in Indië *zijne uitwerking niet zal hebben gemist*, en niet weinig zal hebben bijgedragen tot den treurigen toestand waarin het thans verkeert, stellen wij de volgende betuigingen van geheel anderen aard. Deze zijn:

„Het is in mijn oog noch liberaal noch in het belang van Indië, onze regten, onze instellingen aan den Javaan op te dringen — zij begrijpen ze niet, en het onderwijs der massa is een druppel aan den emmer.”

„Wij moeten beginnen de hoofden en de kinderen der hoofden te onderwijzen en bekwaam te maken, om ons, in het bestuur der koloniën, behulpzaam te kunnen zijn.”

THORBECKE.

En in de vergadering der Eerste Kamer zeide de Minister van Bosse:

Dat bij de regeering geen twijfel bestond over de *regtvaardigheid* en *billijkheid* der Oost-indische baten, en dat het daarom bij haar volstrekt niet de bedoeling is, Nederland van die *regtmatige* inkomsten te berooven.

Terwijl wij al verder in herinnering brengen, dat sedert meer dan eene halve eeuw, de gedwongen koffijcultuur in de zoo uitgestrekte Preanger Regentschappen bestaat, en dat

De Gouverneurs-Generaal:

Graaf van den Bosch — Rochussen — de Waal — Jonkh. van der Wijck — en de hooge ambtenaar *Overhand* successievelijk hebben verklaard, dat de bevolking op Java, nergens zoo gelukkig, zoo tevreden, en zoo welvarend is als daar.

Maar misleid door de weekhartige philanthropie en den democratischen geest van het liberalisme, is de eenheid in het bestuur verbroken, en zit de onzekerheid en de wanorde naast de algemeene ontevredenheid daar ten troon.

VAN DEN KANSEL IN DE CHRISTUSKERK.

„De meest *onverdraagzamen* zijn zij, die zich tevreden stellen met een geesteloos boekengeloof, hetwelk zij in een paar bladen omschreven vinden, en ook wel in zakformaat bij zich dragen.”

Op deze stuitende ironie, hebben wij het volgende antwoord:

„De meest *verblinden* zijn zij, die zich in hun ongelooft tevreden stellen met de ziellooze schaduwbeelden hunner hersenschimmen en theoriën — die het universeele licht des Evangelies, dat ook voor hen van een te bovennaatuurlijk gehalte is om het te kunnen doorgronden en bewonderen, verwerpen, en door het ingebeeld licht van hun phantastisch godsbegrip, in hun materialisme ontkiemt en gerijpt, vervangen willen.”

„Het zich zelf genoegzame individu mag zich met dat surrogaat tevreden stellen, het algemeen, de menschheid, en inzonderheid de christenheid vraagt en behoeft meer — zij behoeft op den onzekeren oceaan des levens, zoowel het met zekerheid aanwijzend kompas (het Evangelie) als de veilige haven (den Christus Gods), waarheen zij haar ranke boot sturen, redden en bergen kan.”

„Geesteloos boekengeloof, hetwelk men in een paar bladen omschreven en ook wel in zakformaat bij zich draagt!”

Beleedigende ironie voor ieder lid der gemeente; die op 18 à 20jarigen leeftijd wist wat hij deed, wist wat hij voor waarheid aannam, wist wat hij voor God en de gemeente beleed, en op mannelijken leeftijd, noch zijne belijdenis noch den Christus, als den in het vleesch verschenen geest Gods, den Ééngelborenen des Vaders, *noch zich zelf*, te schamen of te verloochenen heeft.

Terwijl het nog geenszins is uitgemaakt of de onwetenden van toen, de ingebeelde wijzen van thans, die eindelijk tot de waarheid meenen gekomen te zijn, niet andermaal verplicht zullen worden zich ten tweedemale te verloochenen.

Of zou men welligt het oog hebben op een geloof bij aanschouwen? Een geloof door aanschouwen?.... Maar dan vragen wij, wat weet ge bij aanschouwen van de wereldgeschiedenis, van die groote gebeurtenissen uit het leven der menschheid, zoowel in als buiten haar God, zoowel in als buiten de Kerk. Wat weet ge van die geheime roerselen, die daartoe aanleiding hebben gegeven, wat weet ge van de verborgen bedoelingen van den Alwetenden, van de Almagt, welke die gebeurtenissen welligt heeft voorbereid, bestuurd en voleindigd, waar zijn uwe berekeningen van de uitkomsten die ze hebben zouden? Is uw geloof aan die gebeurtenissen iets anders dan een geesteloos boekengeloof? Of maakt ge ook daarop uwe fantasiën, en verklaart ge voor waarheid wat u goeddunkt? Zoo zal het zijn — maar daarmee is de waarheid van het geschrevene geenszins te niet gedaan.

„Geesteloos boekengeloof, dat men ook wel in zakformaat bij zich draagt!”

Bijtende ironie, den modernen geest volkomen waardig, die zich zelf diets maakt de wijsheid gegrepen en de

waarheid gevonden te hebben, en die toch geen lettergreep dieper in het wezen van God, of in de geheimen van het godsbestuur is ingedrongen, dan het eenvoudigst verstand van ieder ander menschenkind — hij ziet, even als elke andere geest, de kringen op de oppervlakte van het water, zonder te weten wat er op den bodem is voorgevallen.

„Geesteloos boekengeloof, dat men ook wel in zakformaat bij zich draagt!”

Dwaze ironie, door niets geregtvaardigd, al is het ook dat een uwer geestverwanten de vrijheid nam, om ook van den kansel, ons, en velen met ons toe te roepen: „voor de eer der kerk, en den roem der beschaving en verlichting, die onzen tijd zoo zeer kenmerkt, verheugen wij ons, *dat het blind geloof nog slechts bij de onwetenden wordt gevonden,*” als of het hem mogelijk was iets van onzen God te weten, *zonder de erkenning van de godheid van den Christus*, die ons den Almagtigen heeft geopenbaard — want *zonder die erkenning* houdt alle wetenschap op, keeren wij tot de raadselen terug, en wordt de belijdenis in waarheid *een blind geloof*.

En zegt ge ons, dat ge opgehouden hebt te gelooven, *dan hebt ge ook opgehouden christen te zijn*, en voegt het u dan ook niet meer den predikstoel in de aan den Christus gewijde kerk te beklimmen — *met het ophouden van uw geloof, heeft het u verleende mandaat opgehouden van kracht te zijn*.

Meer dan beleedigend is het zulke scherts van den kansel te moeten hooren, waar men bijeenkomt om, naar de grondbeginselen der Kerk, zijn God en den geheiligden Christus te vereeren — beleediging en scherts, waar men met het meeste regt, de woorden van geloof, hoop en liefde, die alleen in God en den Christus wezen kunnen, overeenkomstig de sedert eeuwen geëerbiedigde uitspraken der

heilige schrift verwacht. — Zulk eene afwijking van eed en pligt gaat toch elk denkbeeld van het verzaken der goede trouw, en den verschuldigden eerbied voor andersdenkenden, voor de aan belijdenis en geloof getrouw geblevene christenen te boven — zonder nog te spreken van het regt der gemeenten, de handhaving der leer, naar de grondbeginselen der kerk te kunnen eischen, door hen naar eed en beloften, zoo onvoorwaardelijk aangenomen en toegezegd.

Geesteloos boekengeloof, dat men ook wel in zakformaat bij zich draagt!

Ongepaste ironie!.... Of zou men ons willen wijs maken dat er een ander christelijk godsbegrip, een ander christelijk geloof bestaat dan dat, wat ons toespreekt uit de woorden van 't Evangelie? Aan zulk een onzin zal wel niemand zich schuldig maken.

Elk ander geloof toch, wat niet in die woorden zijn ontstaan, zijn grond en zijne bevestiging vindt, is een fantasie, eene hersenschim, niets meer en niets anders — het ongeloof kan het verwerpen maar niet wijzigen; wat daar geschreven staat, staat geschreven — bij duizend ongeloovigen mogen de denkbeelden in duizend schakeringen aanwezig zijn, niet één is bij magte den Christus, in de Evangeliën verloochent, uit het rijk zijner phantasiën en meeningen aan de gemeente weer te geven.

Of zoudt gij, wijzen dezes tijds, ons willen doen gelooven, dat ge uit de natuur den liefderijken God, den Vader der menschheid kunt leeren kennen? Het is zoo, uit het eeuwigdurend ontstaan en vergaan, uit het rusteloos scheppen en vernietigen kunt ge de werking van een almachtigen geest van een onbuigbaren wil en onbeperkte kracht ontwaren maar zie, dat is dan ook alles; — of zoudt ge uit het woe-den der stormen, uit de vulkanen en watervloeden, aardbevingen en bliksemstralen — uit de runderpest en épidé-

mische ziekten, die zoo naamloos veel rampen en smarten te weeg brengen, of uit de geboorte van een kind en het te gelijker tijd sterven van de moeder, ons de liefde van den Schepper, den God onzes levens willen aantonen? Wij zeggen u, zonder het geloof in de gewijde schrift, zonder de openbaring van den Christus, den geest Gods in het vleesch, dwalen wij in een doolhof van raadselen rond, niet wetende wat wij zijn en wat wij worden zullen.... en zoo lang gij de gewijde schrift voor eene legende of althans voor een roman verklaart, waarin leugen en waarheid zamen wonen, zoolang zullen wij u beklagen, en voor een dwaalenden houden in den doolhof der meeningen en der onwetenden.

Kunnen wij u dus de voldoening niet schenken, dat gij ook ons van de gegrondheid uwer redeneering overtuigd hebt, gij zult daarom niet te minder, in de verzekerdheid uwer wijsheid, de levendige bewustheid bij u om dragen, dat ook gij steeds hebt medegewerkt aan de verspreiding van den modernen, van den modegeest dezes tijds, en daardoor de gemeente van Christus, die schepping der waarachtige menschenliefde, in een bron van twist en tweedracht hebt helpen herscheppen en in dien betreuenswaardigen toestand weldra zult achterlaten!

Zie, wij benijden u die in onze oogen beschamende overtuiging niet.

HET WETSONTWERP, TER VOORZIENING TEGEN BESMETTELIJKE ZIEKTEN

ALS :

CHOLERA, TYPHUS, POKKEN, ROODVONK, KEELZIEKTE,
MAZELEN, KINKHOEST EN OOGZIEKTE.

Een wetsontwerp door sommige dagbladen, als de voorziening in eene zeer groote behoefte, met warme ingenomenheid toegejuicht en welkom geheeten.

En geen wonder — men durft thans weer adem halen — *het noodweer* is bezworen, de bliksemafleiders, die het paal en perk zullen stellen, zijn geplaatst geworden — de redding is eindelijk opgedaagd — het klamme zweet kan opdroogen — het kind is weer man geworden — men heeft spijkers met koppen geslagen — men zal de luimen der natuur wel breidelen — de wet, die alles regelen en behoeden zal, het geschrift der *staats-almagt*, is gereed.

En het is zoo — waar het volk, waar vaders en moeders, door onverstand en zorgeloosheid, zich en hunne kinderen aan al de ellende der besmetting van bij hen zoo volkomen bekende ziekten en ongesteldheden durven blootstellen, en daarbij moed en kracht meenen te vinden in het bestuur

des Alwetenden, in de overtuiging zijner vaderlijke wijsheid en liefde, in de hulpvaardigheid van vrienden en betrekkingen, en in de grijze ervaring van zich zelve en hunne ouders — daar voegt het dan ook voorzeker dat de regeering met haar gezond verstand optrede, en aan die vaders en moeders, vrienden en betrekkingen zegge, wat zij te doen en te laten hebben, om hen en hunne kinderen voor besmetting te behoeden en te redden van den dood!

Zie, daar staan ze, die slapenden, die onnoozelen in huisgezin en maatschappij — met open mond gapen zij de regeering aan, en bewonderen zoowel de wijsheid der verordeningen als den geest der wet.

In den angst voor den dood, maar ook niet minder in het vast vertrouwen op de genoegzame bescherming der wet, zal, zoodra die ongesteldheden zich épidemisch zullen voordoen, ter algemeene bemoediging, de doodsklok in de dagbladen worden geluid, waarschijnlijk als een voorbehoedmiddel voor de helderzienden, en eene waarschuwing voor de zoo roekeloze kortzigtigen! — Terwijl vervolgens, om alle twijfel aangaande het bestaan en de gevaren der ziekte weg te nemen, het getal aangetasten en gestorvenen, ook in de staatscourant met nauwgezetheid zal worden bekend gemaakt.

Bij al deze nauwkeurigheid en moederlijke zorgen valt intusschen de in het oog loopende bescheidenheid op te merken, dat het getal zal worden geheim gehouden van hen, die door de wijze bepalingen dezer wet, aan zoo vele verderfelijke invloeden onttrokken, onaangetast en alzoo behouden zullen zijn gebleven.

Intusschen zullen de kleederen, het beddegoed, de ledakanten en alle andere voorwerpen, die met den lijder in aanraking zijn geweest, door de *niet*-besmetten uit de huizen worden weggehaald, en in tegenwoordigheid der on-

besmette overheid *worden verbrand* — en ook de kinderen zullen van de scholen worden geweerd, om de besmetting te voorkomen; terwijl *allen, besmet en onbesmet*, naar welgevallen mogen bijeenkomen in de kerken, in de catechisatiekamers, in de armenhuizen, in fabrieken, boekdrukkerijen, sigarenmakerijen, meubelmakerijen, winkelneringen, schouwburgen, concerten, koffijhuizen, tapperijen, kroegen, stoombooten, spoortreinen, diligences, omnibussen enz. enz.

Waarlijk, gelukkig het land waar, met zooveel energie en wetenschap, voor de gezondheid des volks wordt gezorgd!

Want, zoo niet ter voorkoming, dan toch ter beperking van het zoo zeer dreigend gevaar, zullen de verblijven van uw zoon, van uwe dochter, van uw vriend, uw broeder, uwe vrouw, van u zelf, in één woord, de woningen der aangetasten, die bronnen der besmetting, *waaruit de geneesheer dag aan dag, ongestoord, de woningen DER ONBESMETTEN binnentreedt*, — ter waarschuwing met een zwarte kool worden gebrandmerkt, waarschijnlijk ter bevordering van de in zulk een tijd zoo dringend noodige menschenliefde en hulpvaardigheid! — En die verblijven dus ook aan den onbekenden voorbijganger als pesthuizen worden aangewezen, opdat, zoowel vreemdeling als stadgenoot, het gevaar zullen beseffen dat uit die huizen hun leven bedreigt, en zich niet zullen laten medeslepen, zoo min ter verzorging der zieken, als ter begrafenis der gestorvenen of ter bezorging van alle huiselijke behoeften!

Voorzigtigheid is de moeder der porceleinkast. Wij zullen der regeering die deugd niet ontzeggen, en ook geen enkel blad aan hare lauwerkroon ontnemen, die voor de opofferende liefde en waarachtige grootheid van ziel is weggelegd, en evenmin hare moederlijke zorgen voor het welzijn des volks gering schatten, dewijl ze niet alleen de volwassenen, de vaders en moeders, die als uit den mond des Hemelschen

Vaders geleerd hebben, wat hun pligt is en hunne roeping gebiedt, zoodra er hulp, verzorging en bescherming noodig is. Maar zelfs ook de kinderen, in hunne onschuldige liefde tot al wat mensch is, evenzeer te doen weten, en als met den vinger aan te wijzen, wat zij te vreezen, wat zij te schuwen, wat zij te vermijden hebben, om zich aan elk gevaar te onttrekken, om daardoor waarlijk groot en menschlievend te worden, zooals dat aan degelijke, wel opgevoede kinderen, aan regtschappen burgers past, die, in den loop der dingen, welke verre buiten het bereik van het menschelijk vermogen liggen, behalve het innig gevoel van broederliefde en algemeene menschenmin, het onbetwistbaar godsbestuur erkennen, en, berustende in zijn ondoorgrondbare wijsheid, steeds trachten zullen, onder aanwending van alles wat hun gezond verstand en hun geweten hun als mensch en als christen zal opleggen, zoowel ziekte als dood, onverschrokken onder de oogen te zien.

Men had spijkers met koppen geslagen, zoo dacht de regeering, zoo juichte het nieuwsblad, maar.....

„Te Bergen-op-Zoom zijn drie personen, die aan diarrhee lijdende personen oppasten, door de cholera aangetast en binnen 20 uren bezweken.”

„En de dyssenterie (roodeloop) breidde zich in Limburg ook épidemisch uit”. (Nieuws van den Dag 30 Sept. '73.)

Waarlijk zulke berigten moeten voor de regeering zijn om er radeloos van te worden — hoe afdoende de wet ook was, in beide gevallen voorziet zij niet, en het eerste berigt schijnt haar stelsel van besmetting zelfs te bespotten, dewijl getal en soort der ziekten toch zoo bepaald door haar waren opgegeven, zoo dat het dan ook alleen aan den onwil of wispelturigheid der natuur, of aan den Bestuurder van 't heelal moet worden toegeschreven, dat er thans weder twee soorten zijn bijgekomen en eene nieuwe of supple-

toire wet op de besmettelijke ziekten zal moeten worden gemaakt.

Zouden wij die wet, het product van zoo veel inspanning en beraadslaging, dan niet evenzeer bewonderen als waardeeren, waaruit, in weerwil van des menschen onbegrensde afhankelijkheid, de geest der zelfgenoegzaamheid zoo duidelijk spreekt, en deze, eenige dagen later, even duidelijk wordt te schande gemaakt.

Men wane intusschen niet dat wij het leven, de gezondheid, de zedelijkheid, de welvaart des volks aan het blind toeval zouden wenschen overgelaten te zien — zoo lang wij den naam van mensch zullen dragen, zoo lang zullen wij de pligten erkennen en gevoelen door eene hogere ordening ons opgelegd. Maar daar zijn zaken en gebeurtenissen in het leven, die zoo geheel buiten het bereik van des menschen weten en magt liggen, dat ze daardoor gewetenszaken worden, en *waarover het aan niemand vrij staat een beslist oordeel te vellen, of aan zijne tirannieke verordeningen te onderwerpen* — bij den aanvang van het geweten ligt de uiterste grens van den wetgever.

Intusschen er zijn armen en ongelukkigen in ons midden, die noch de plaats noch den tijd, noch de middelen bezitten, om hunne zieken en hulpbehoevenden te verzorgen, daarvoor trede de regeering op ter vervulling van eene harer heiligste pligten — en zij vervulle dien pligt, zoo veel doenlijk, met eerbiediging zoowel van het geweten als van de onverbreekbare banden, die ook den arme evenzeer aan zijne zieken en ongelukkigen binden.

En het is in dezen geest dat wij de wettelijke verordening op de besmettelijke ziekten hadden verwacht, en in

dergelijke wetten zullen blijven verwachten — dat steeds elke bepaling, die van de regeering in naam des volks uitgaat, het kenmerk drage van eene hoogere bezieling, waardoor ze, bij de bevordering van het noodige en nuttige in het stoffelijke leven, tevens het hoogere leven des volks kunnen beschaven en veredelen, wat zoo inzonderheid in deze wet het geval had kunnen en behooren te zijn, omdat ze met zoo veel waarheid en klem den nietigen mensch op zijne onwetendheid en afhankelijkheid wijst, en naar eene hoogere ordening opvoert; eene wet, die met zooveel nadruk *uit* het leven *tot* het leven spreekt, en met zoo veel meer kracht en waardigheid had kunnen en moeten spreken van burgerplicht en broedermin, van onverschrokkenheid, hulpvaardigheid en offerende liefde, waardoor regeering en volk in zedelijke waarde zich verrijkt en verhoogd zouden hebben.

Als een voorbeeld van de dwaze gevolgen, die uit ongezonde verordeningen voortvloeijen, diene, *uit zoo vele anderen*, het volgende:

Dat te *Wijchen*, waar een arbeider aan de pokken overleden was, door het gemeentebestuur is verbrand geworden: 1 bed, 2 peluws, 2 dekens, 2 lakens, 25 kleedingstukken, stoelen, tafel, kleerkast, kruiwagen, schop, klompen, de onderlagen uit de bedstede, enz., enz.; terwijl de bedstede zelve en de kleederen der menschen, die hem hebben opgepast, van de verbranding zijn verschoond gebleven.

EENIGE MAANDEN LATER.

In weerwil van den inderdaad hoogen ernst der zaak, kunnen wij de ironische vraag niet terughouden, wat de regeering

in verband met het ingevoerde stelsel van *afmaking*, thans doen zal, nu het bewezen is dat de koorts der kraamvrouwen door de accoucheuses wordt overgebracht, en bijgevolg ook de andere besmettelijke ziekten door heeren doctoren, kan en zal en moet overgebracht worden!.... Arme accoucheuses en doctoren! Voor al uwe niet benijdenswaardige bemoeijingen grijnst u welligt thans het stelsel van *afmaking* tegen, wat met zulk een goed gevolg te Wijnbritsedeel en verdere omstreken gedurende de vijf eerste maanden van dit jaar, op het rundvee is toegepast geworden..... alwaar in dat tijdvak een veertigtal door de typhus zijn aangetast geworden, en ter verdere voorkoming niet minder dan 940 zijn afgemaakt — alléén in de verloopene maand Mei zijn er 8 runderen door de ziekte aangetast, en 184 stuks afgemaakt om ze voor besmetting te behoeden!.... Terwijl men tevens erkent dat de ziekte, in weerwil van dat vernietigen van den veestapel, toch nog steeds in uitbreiding toeneemt!.... Waarlijk er behoort moed toe, om de verantwoordelijkheid van zulk eene door niets geregtvaardigde slagting op zich te durven nemen — maar het is zoo, hij die zich verbeeldt de hand aan het wereldbestuur te kunnen slaan, deinst voor zulke daden niet terug.

De hand aan het wereldbestuur!..... Nietige stervelingen, zoo als wij zijn, die in alles in den blinde rondtasten, die niet weten wie en waar en wat de kracht is, die het alles beheerscht — die niet weten van waar hun leven kwam, waarin dat bestaat en waar het henen gaat; die geleerd hebben dat het wel door een naaldenprik, door verstoorde ademhaling, door het verlies van wat bloed en wat lucht te vernietigen is, maar niet zelden, in weerwil van het verlies van belangrijke ledematen, behouden blijft; die niet weten of ze heden of morgen of over 10 of 40 jaren sterven zullen, — die steeds kinderen in de wetenschap,

mannen in hypothesen en theoriën, grijzen in het raden en gissen, en alléén wijzen in het erkennen hunner onwetendheid zijn. — Met uwe wettelijke bepalingen wilt ge de ziekten bezweren waaraan het leven des volks onderworpen is..... naauwlijks eenige maanden na de afkondiging uwer wet, stond de besmettelijke *dyssenterie* en *diarrrhee*, en thans weder de *koorts der kraamvrouwen* als eene bespottling uwer wetenschap u voor oogen, en wie zal het ons zeggen wat wij morgen of overmorgen nog te ervaren en te lijden zullen hebben.

Meent gij, speelpoppen der natuur, meent gij haar meester en heer te zijn? Meent gij door uwe verordeningen hare kracht te kunnen verlammen en haren loop te kunnen verstoren of beperken? Wij spreken hier nog niet eens van den almachtigen wil van den Bestuurder des heelals.

Of zou de menschheid, bij de overtuiging harer edeler vormen en hoedanigheden dan het heir der andere schepselen, aan geene hoogere magt dan de magt der natuur, hare wording, haar leven, hare toekomst hebben dank te weten?

Zou zij bij haar streven naar algemeene ontwikkeling, naar veredeling van den geest, om, zooals haar innig bewustzijn haar verzekert, haar Schepper al meer en meer te naderen, om in waarheid, wat zij zoo zeer wenscht en gevoelt te moeten zijn, een kind Gods te worden — inderdaad slechts een kind der natuur, aan een plant of een dier gelijk wezen, en met dezen als in éénen adem ontstaan en vergaan?

Zou zij, bij haar geloof aan hooger doel en bestemming, en in het gevoel harer verwantschap tot hooger geest en leven, eenig en alleen onderworpen zijn aan de nukken en luimen dier natuur, die, het valt niet te ontkennen, haar stoffelijk deel maar al te zeer beheerscht.

Nukken en luimen der natuur, die zich, althans in de bekrompenheid van des menschen geest, niet zelden doen kennen als loutere willekeur, als vlagen van krankzinnigheid in de uitspattingen harer vrijheid, wanneer ze, de door haar bijna tot rijpheid gebragte graanvelden, boomgaarden en moestuinen al donderend en bliksemend vernielt en verwoest door de in wilde stormen opgezweepte regen en hagelbuijen — of in aardbevingen en watervloeden — in veepest en cholera, den omvang van hare onberekenbare kracht doet kennen en gevoelen; — daaraan zou eenig en alleen het leven en de gezondheid van den mensch onderworpen zijn?.... Het is ons ondenkbaar, omdat wij ook in die gebeurtenissen de hand des Almagtigen eerbiedigen, onder wiens toelating naar onze bescheidene meening dat alles geschiedt.

Die willekeurige natuurkracht zou, van eeuw tot eeuw, de bezieling uitmaken van des menschen jagen en streven, om op te klimmen in zedelijke en geestelijke volmaking, om meer en meer te worden, wat de door hen gevonden, door hen beminden en door hen aangebeden God, van hen met zoo veel nadruk verlangt!

Wij gelooven het niet — neen, wij gelooven in, en aanbidden een almagtigen, alomtegenwoordigen, liefdevollen God, aan wien ook de natuur, even als wij, volkomen onderworpen is.

DE CHRISTUS EN HET PLAGIAAT.

Wij bedoelen den Christus zooals Hij ons in de Evangelïën is geopenbaard — ja, wij zouden haast zeggen, in de meest mogelijke bijzonderheden is geanalyseerd geworden,

en

Het *plagiat*, zoo als zich dat doet kennen in letterroof, in het aannemen, overnemen en zich toeëigenen van gedachten, denkbeelden, overtuigingen in letterkunde, in waarheids-leer en wetenschap, door anderen reeds vroeger gedacht en uitgesproken, en ten beste van des menschen zedelijke en godsdienstige vorming meer algemeen verspreid.

De Christus.

Zoo ooit een geest is opgestaan, waaraan de menschheid het kenmerk van waarachtige wijsheid en oorspronkelijkheid heeft toegekend, dan is het aan den Christus, aan den geest van Christus geweest, die de bewondering van al wat geleerdheid bezat in volle mate heeft weggedragen.

Maar het waren niet alleen de geleerden, die Hem voor het idéaal van wijsheid verklaarden, geenszins, de onpeilbare diepte en de goddelijke verhevenheid van dien geest belette

niet dat zelfs de eenvoudigsten van hart en wandel Hem aanhingen, omdat zij de goddelijke wijsheid en heiligheid van zijn woord meenden te verstaan en te kunnen waardeeren.

Het waren dus geleerden en ongeleerden, de voornamen en eenvoudigen, die al meer en meer verlangden de vrucht zijner goddelijke wijsheid, zoowel voor het zedelijk leven als voor het onschatbaar bewustzijn van een geestelijk voortbestaan, in zich op te nemen. Eene vrucht, die zij zoo groot en zoo waardig oordeelden, dat zij het zich ten pligt rekenden de geheele wereld daarmede bekend te maken, *zonder er aan te denken, ja, zonder het mogelijk te achten bij die verspreiding den naam te verzwijgen van Hem, welke die wijsheid, die waarheden voor het eerst gesproken en met zijn geheelen leven bevestigd had.*

Door millioenen geleerden en ongeleerden is zij dan ook over de geheele wereld, onder alle natiën en tongen, *in naam van den Christus als de wijsheid Gods*, verspreid geworden.

Bij al die verspreiding is er dan ook van het *plagiaat* op den Christus gepleegd geen voorbeeld aan te wijzen; de goddelijke geest van den Christus maakte iedere toe-eigening onmogelijk, *wat intusschen jegens andere geleerden of wijsgeeren, zelfs als een natuurregt werd aangemerkt.*

Als een natuurregt? Ja, als een regt onzer natuur.

Zoo lang toch de mensch den naam van mensch gedragen heeft en dragen zal, zoo lang was hij bestemd in de uitingen van zijn geest zich als zoodanig te doen kennen, en zoo veel te meer hij het gevoel voor al wat schoon, goed en edel is in zich omdraagt, zoo veel te meer zal hij mensch zijn, en zich zelven en zijn naasten ten mensch wezen, en zich geroepen gevoelen in de wereld den mensch te vertoonen, zoo als hij in elken graad van ontwikkeling behoort te zijn.

Het is dan ook der menschheid niet genoeg het bestaan

en de gehalte der reine waarheid en der onbesmette zedelijkheid te kennen, zij verlangt evenzeer het wezen zelf in haar op te nemen, zoodra zij ervaart dat de waarheid en de deugdelijkheid van den geest zich uitspreekt in de helderheid van bevassing, in de reinheid van gedachten, in de juiste waardeering van het schoone en goede, in de aanbedding van het meer verhevene, van het liefdevolle en heilige, omdat zij die eigenschappen als eene behoefte voor het maatschappelijk en godsdienstig leven heeft leeren kennen.

Door die behoefte is de menschelijke wijsheid al meer en meer een gemeenschappelijk goed geworden, en is het dan wonder, dat, van geslacht tot geslacht, in verschillende individuen dezelfde gewaarwordingen, dezelfde waardeering der dingen, zich van hun begrip van waarheid en schoonheid hebben meester gemaakt, en die geesten met dezelfde bedoelingen, *ook dezelfde schoonheden en waarheden* in hun rusteloos streven naar iets hoogers en heiligers, van eeuw tot eeuw, hebben uitgesproken.

Menschelijke wijsheid is alzoo gemeenschappelijk goed, gemeenschappelijk eigendom, bovenal wanneer zij in de wereld tot de menschheid wordt uitgesproken, en als eene gave der liefde wordt toegebracht.

Wat de natuur den mensch alzoo als eigendom heeft toebedeeld en de broederliefde hem ten beste gaf, zal in het maatschappelijk leven toch wel niet met den naam van *plagiat* kunnen worden bestempeld en als roof worden veroordeeld..... duizenden hebben dan ook getuigd en verzekerd, wat duizenden vóór hen reeds gezegd en verzekerd hadden, zonder zich schuldig te achten aan de toeigening van eens anders denkbeelden of wetenschap.

Waarom is de wijsheid en de wetenschap van den Christus daarvan uitgezonderd?

Die uitzondering ligt in de natuur van den Christus zelve.

De Christus was een éénheid, een éénheid in zijn geest, een éénheid in zijn doel, een éénheid in zijn leven, zoo als God een éénheid is in 't heelal, met wien Hij de éénheid vormt in de boven alle dwaling verhevene wijsheid, waarheid en wetenschap, die geheel het geschapene beheerscht.

De Christus was de wetenschap Gods, die door Hem uit God was gevloeid, en met Hem tot God moest terug keeren, Hij was de geest Gods.....

En, wij vragen het met allen nadruk, welk sterveling zou zijne onbeduidendheid zoo verre kunnen vergeten, dat hij zelfs in de schaduw van die majesteit zou durven plaats nemen?

De wijsheid van den Christus was derhalve goddelijk van aard, alleen in de éénheid met God was Hij één met de wereld — de stroom, die uit Hem gevloeid is, is de wereld doorgegaan, maar Hij, de bron, is tot den Vader, de eene eeuwige bron van alle goed teruggekeerd, niets dan dat heilig licht achterlatende, waarin de menschheid alles volkomen vinden zou, wat zij noodig heeft op haar weg door het tijdelijk tot in haar eeuwig leven; waardoor dan ook de weg tot verdere ontwikkeling van die wijsheid en wetenschap, was afgesloten; *het ééne noodige had de wereld ontvangen.*

Zijn woord was de wijsheid, zijn leven was de waarheid, zijn heengaan was de liefde. Zoo min bij Hem als bij den Vader is er schaduw van ommekeer.

En het is zoo, het door Hem ontstoken licht is dan ook zoo groot, zijn woord zoo heilig, zijne liefde zoo volkomen, dat het den sterfelijken mensch van geslacht tot geslacht volkomen genoeg wezen kan en wezen zal. — In de verkondiging van dat woord ligt de voortplanting van dat universeele licht, dat tot in het eeuwige zijne weldadige stralen verspreiden zal.

Was de Christus dan geen zedeleeraar zooals Confucius, Socrates, Seneca waren, wier zedelessen, als uit het volk, door het volk zijn overgenomen en in het volk zijn opgegaan, zonder dat men er aan gedacht heeft die waarheden als het eigendom van die geleerden te beschouwen, en als zoodanig te eerbiedigen? Stond de Christus, in zedelijke grootheid, dan zoo veel hooger dat men wel de vrucht zijner wijsheid durfde plukken, maar den boom met wortel en tak niet durfde over te planten in den boomgaard der menschelijke wetenschap en der menschelijke behoeften?... Ja, men deinsde voor die éénige grootheid terug — de majesteit zijner woorden en daden boezemde te hoogen eerbied in, om het *plagiat* ook op *zijne* woorden en leeringen toe te passen.

De geest der betweterij, die alles omkeert en vernielt, laat intusschen ook het Heilige, wat onvernietbaar is, niet ongemoeid.

Na meer dan 18 eeuwen waagt het de moderne geest van dezen tijd op nieuw de hand te slaan in dat geheiligde licht, dat de menschheid tot een zekeren gids en tot een vriendelijken leidsman was op haren zoo moeilijken levensweg, door dat onschatbaar woord tot in zijn hartader aan te grijpen en stuk te rijten.... hij verstout zich de éénheid van den Christus met den Almagtigen te verbreken, en Hem als mensch, als sterveling, als zedemeester te doen plaats nemen in de rei der geleerden dezes tijds, en zijne wijsheid en wetenschap evenzeer als een gemeenschappelijk goed te verklaren, in weerwil dat zijne discipelen, zijn tijdgenooten van Hem getuigden: „Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods!”

Slechts een gevoel van medelijden vervult ons bij het geweld dat men het geloof, den eerbied en de behoeften van het menschelijk hart aandoet, om de goddelijke weten-

schap van den Christus, aan de wijsheid der wereld te onderwerpen en daarmede zijne godheid te ontkennen en te trachten die te niet te doen.

Zijne godheid..... die zich reeds bij zijn optreden in de wereld zoo duidelijk deed kennen, en in dat „kruist Hem, kruist Hem” zoo algemeen en zoo luide werd uitgesproken.

Ja, het is dat „kruist Hem, kruist Hem”, dat bijna van aller lippen vlood.... het is juist die algemeene veroordeeling die ons de verzekering geeft, dat men, bij hunne gehechtheid aan de Mozaïsche wet, in den Christus of eene godheid of een bedrieger heeft gezien.

Van de erkenning van een profeet of een wijze des volks, kon hier geen sprake zijn en was hier ook geen spraak, zij bragten de erkende wijzen des volks niet ter dood, maar de Christus moest of een God, een leugenaar of een krankzinnige wezen — de keuze was afgebakend.

Maar zijne woorden droegen te zeer het kenmerk van zijne wetenschap van de wetten en instellingen der Mozaïsche eeredienst, dan dat zij aan krankzinnigheid gelooven konden — en zijne daden weërspraken zijne woorden niet — en hunne gehechtheid aan der vaderen God en godsdienst liet hen niet toe een God, nevens hunnen Jehovah, den Heer der heerscharen te erkennen.

„Kruist Hem, kruist Hem,” klonk het dan ook van alle tongen.

Dat de bedrieger sterve.....

De Christus kon immers geen God of goddelijk wezen zijn..... zij kenden slechts één God..... en alle grootheid en majesteit ontbrak bovendien.....

De Christus stierf aan het kruis.....

Sedert heeft Israël gezwegen..... omdat Israël niet te spreken wist..... verstrooid over de wereld staart hij met

strakke blikken die wereld aan..... maar woorden heeft hij niet..... hij ziet, zwijgt en wacht.....

Maar de wereld heeft niet gewacht..... de volken der aarde hebben niet gezwegen, zij hebben integendeel luide gesproken..... Sedert meer dan 18 eeuwen hebben zij het „kruist Hem, kruist Hem” der Joden, op de schaal van het *plagiaat*, het natuurregt der menschheid gewogen, en de woorden en daden van den Christus geëerbiedigd, *als de woorden en daden van een God*.

Maar het is waar, het is gemakkelijker Hem, in de schatting der menigte, de kroon zijner grootheid en heiligheid te ontrooven, dan die menigte in hare onbeduidendheid tot Hem te doen opklimmen.

Het is dan zoo, wijzen dezès tijds, gij hebt er geen bezwaar in gevonden zijne éénheid met den Vader te verbreken, en Hem uit het licht der hemelen in de nevelen van uw ingebeeld beterweten te doen plaats nemen, — gij hebt er geen bezwaar in gevonden de kroon, waarmede Hij is gekroond geworden, ook op uw hoofd te zetten. — Zijne eer was uwe eer. — Zijn woord was immers ook uw woord!

Welnu, als zijn geestverwant, als een kind der 19e eeuw, zult gij er dan ook geen bezwaar in vinden zijne wijsheid en zijne wetenschap ook u toe te eigenen, en als een natuurregt te beschouwen, en Hem daarom te kunnen en te mogen nazeggen:

„Die mij gezien heeft, heeft den vader gezien.”

„Ik en de vader zijn één.”

„Niemand komt tot den vader dan door mij.”

„Mij is gegeven alle magt in hemel en op aarde.”

Maar neen, aan die dwaasheid zult ge u niet schuldig maken, uw gezond verstand komt daar tegen op, en gij ergert u welligt over de vermetelheid van Hem, immers uw voorganger en natuurgenoot, die zoo spreken durfde....

en zoo ge Hem niet tot een leugenaar of grootspreker verklaart, dan zult ge voor het minst met verdubbelden ijver de onwaarheden trachten aan te wijzen, die de apostelen, naar uwe meening, Hem in den mond hebben gelegd, en den smet trachten uit te wisschen, dien zij daardoor op het gezond verstand der wereld hebben geworpen.

Of deinst ge welligt daarvoor terug? En evenzeer om *plagiat* te plegen op de waardigheid, majesteit en goddelijkheid van zijn zeggen en verzekeren, die gij toch ook niet geheel ontkennen kunt, omdat zijne woorden en daden van den gewonen mensch zoo zeer onderscheiden zijn, en zoowel uwe krachten als uw weten van den Almagtigen, van zijn willen en bedoelen, in de schepping, in het leven en in de toekomst van den mensch maar al te zeer te boven gaan, en uwe wetenschap daarom zoo ligtelijk in al hare onbeduidendheid aan het licht zou komen?

Zoo dachten wij, maar neen, hoe ook in strijd met het oordeel der wereld, ook voor dat *plagiat* deinst de moderne geest niet terug; wij hebben het in eene opzettelijke rede *van den predikstoel gehoord*, dat ook de verlichte en beschaafde mensch, bij wien het gevoel voor het schoone en goede levendig is, even als de Christus, zeggen en verzekeren kan: „*Mij is gegeven alle magt in hemel en op aarde*”!!....

Zoo ver had de niets wetende, de radende en gissende sterveling het nog niet gebracht! Aan zulk een roof had het *plagiat* zich nog nimmer schuldig gemaakt, dat was voor den materialistischen geest van onzen tijd bewaard!

NEDERLAND EN DE DUITSCHE BOND.

„Een wijs man, die, wanneer het getij verloopt, de bakens verzet,” zoo fluistert het gezond verstand niet alleen den staatsman maar ook den burger, voorzigtigheid in.

Door woord en daad hebben ook wij in onze nederige betrekking, zooveel ons mogelijk was, geijverd voor de onafhankelijkheid van ons dierbaar vaderland, en evenzeer voor de zelfstandigheid, de persoonlijkheid van den burger, zoowel in zijn staatsburgerlijk leven als in zijne betrekking tot den handel, de scheepvaart, de nijverheid en kunst.

De zoo algemeene en, vooral in de laatste jaren, toeneemende zamensmelting van onderscheidene individueele krachten, zoowel voor de regeering als voor het volk zelf, als een gevaarlijk verschijnsel beschouwende, hebben wij die evenzeer betreurd, als waar het pas gaf bestreden, omdat ze tot niets anders kon leiden dan tot ontzenuwing van den zoo krachtigen handelsgeest, die in het zelfstandig Nederland nog maar al te zeer plagt te worden gevonden, en waardoor hetzelfde dan ook groot en magtig was geworden.

In die kunstmatige zamensmelting door allerlei verbonden en maatschappijen, zagen wij en zien wij nog niets anders

dan de vernietiging van den zoo krachtigen, in de volle vrijheid van wil en energie werkenden persoonlijken ondernemingsgeest, en tevens het onfeilbaar doodend middel van elk zelfstandig ijveren en jagen naar grootheid en rijkdom — de even krachtvolle als immer vloeiende aderen tot een magtig staatsleven, hetwelk wederkeerig nimmer te kort schoot, duizendvoudig den handel en de nijverheid met moed en kracht te bezielen.

Een enkele blik toch in onze tallooze maatschappijen en vennootschappen doet ons zien, dat de ondernemingsgeest van honderden al meer en meer is opgelost geworden in het bestuur van enkelen, en, terwijl de deelhebbers zich in hunne droomerijen over groote dividenden verheugen, en daarbij gemakshalve insluimeren, drijft het bestuur, zonder eenige inspanning, als in het bezit zijnde van een genoegzaam kapitaal, de voorkomende zaken, zich doorgaans voor iedere onderneming wachtende, die eene verhoogde inspanning zijner krachten zou vorderen, en zijne verantwoordelijkheid zou kunnen vergrooten, om niet zelden, na eenige jaren van bestaan, in de schepping van nieuwe vennootschappen, door anderen weer te worden verzvolgen.

Maar behalve deze kanker, die elk handelsleven zoozeer aangrijpt, is de Nederlandsche handel, scheepvaart en nijverheid bovendien nog lijdende aan andere oorzaken van verval, waaronder in de eerste plaats de verderfelijke handel en de daaraan zoo kennelijk verbondene speculatiegeest, zoowel in vreemde fondsen als in aandelen en obligatiën uit de verschillende vennootschappen en maatschappijen voortspruitende, en zelfs bij voorkeur van die stukken, die het meest aan de fluctuatiën van hunne meerdere of mindere soliditeit en daardoor meerdere of mindere waarde onderworpen zijn, waarmede aan de heerschende zucht naar spel, het best schijnt te kunnen worden voldaan,

maar welke dan ook niet zelden de verarming van honderden burgers ten gevolge heeft, en in den laatsten tijd vooral ten gevolge heeft gehad, zoowel door de onbekendheid met de innerlijke gehalte van de zaak zelve, als met het daarin maar al te zeer gepleegd wordende bedrog.

En tentweede, hoewel dan trapsgewijze, door de niettemin in volle werking zijnde opheffing van het *cultuur-* en het daarmede in zoo naauw verband staande *consignatiestelsel* op Java.

De krachtvolle ondersteuning, welke handel en scheepvaart zoo direct als indirect, van het laatste ondervond, heeft die beide takken van volkswelvaart nog langen tijd voor ondergang behoed, maar ook deze zoo veel omvattende en zoo vele voordeelen afwerpende handelsbeweging, waaraan een aantal industriele ondernemingen verbonden zijn, dreigt zonder genoegzame afdoende redenen te worden vernietigd, vooral ook door de producten, die vroeger onvoorwaardelijk door Nederlandsche schepen, ter Nederlandsche markt werden gebragt, thans van jaar tot jaar in toenemende mate op Java te doen verkoopen, en daardoor den vreemdeling met zijne schepen daarheen te lokken, om met koffij en suiker, enz. enz. beladen, naar zijne havens terug te keeren.

Ziedaar den even eenvoudigen als zorgwekkenden toestand van het sedert geruimen tijd aan den Engelschen leiband loopende Nederland, welks vrijzinnige beginselen, in weerwil zijner zoo zeer beperkte krachten, vrij wat afsteken bij het beschermend handelsstelsel van het magtige Noord-Amerika, hetwelk zoowel door verhoogde regten op den in- en uitvoer als op de grondstoffen enz. enz., zijne financiële krachten derwijze heeft versterkt, dat het zijne schulden bij belangrijke gedeelten aflost, en voor zijne stoffelijke ontwikkeling, naar de behoefte des tijds, volkomen genoeg overhoudt om daarin met milde hand te voorzien — terwijl

het in zoovele opzichten minder toongevend Nederland, in zijne aangenomen beginselen van vrijheid en gelijkheid in handel en scheepvaart maar al te zeer ondervindt, als het gevolg zijner kleinheid, voor de mededinging van groote staten te moeten onder doen.

Men beschuldige ons niet van gevoelloosheid voor wederkeerige vriendschap en welwillendheid voor andere staten, in handel en staatkunde, maar de ondervinding heeft het maar al te dikwijls geleerd, dat wij die welwillendheid meer en meer te beschouwen hebben als eene overeenkomst, tusschen den vos en den wolf, over het patronaat van het kippenhok — het, vooral sedert 1830, zoo geliefkoosde regt van den sterksten treedt dikwijls maar al te spoedig op den voorgrond.

Wie zal het durven ontkennen, de statistiek ligt daar voor ons, dat ten onzent, naarmate ons deel in de algemeene wereldhandel zijn kon, aan alle zijden dienaangaande verarming of achteruitgang is waar te nemen — vermindering van schepen, scheepsbouw, scheepslasten, scheepsvrachten, scheepsvolk, victualiën, en zoo vele andere bedrijven meer, die daarmede in onmiddelijk verband staan, waarlijk een ontmoedigend verschil, tegenover het zelfstandige, magtige en vooral in den handel zoo krachtig wetgevend Nederland van vroeger.

Geen wonder dan ook dat deze alles ontzenuwende toestand, even nadeelig terug werkt op zijne politieke en krijgskundige gesteldheid, en ook daarin niets dan verval, niets dan verlamming is waar te nemen; zijn magtige invloed naar buiten is verloren gegaan, het vertrouwen des volks is gebroken, onzekerheid en twijfel in de dingen, waarin geene onzekerheid en twijfel bestaan mag, is meer en meer doorgedrongen, waardoor een algemeen wantrouwen aan het prestige van zijn bestuur is ontstaan — de krachtige handelsgeest heeft voor het papieren spel plaats ge-

maakt, in spijt dat elke bladzijde zijner glorierijke geschiedenis getuigt, dat ten allen tijde de handel is geweest de onbuigbare kracht en magt van den staat, en daarom dan ook in elkander vonden geheel de kracht van stof en geest, tot grootmaking des volks.

Van dat volk, dat den handel tot wieg en bakermat had — en met hem leven, ontwikkeling en onbegrensde ondernemingsgeest inademde — dat door den handel, bijna op iederen plek van den aardbodem, het burgerregt had verkregen en zijn brood, als de vrucht van zijn onvermoeid streven, zag bereid — dat door den handel een deel van Europa's magt bezat — dat door den handel beheerscher der zee was geworden!

En thans?..... Het individu speelt..... het speelt het spel der gemakzucht, der illusiën, der beloften, der misleiding, niet zelden van het onbeschaamdst bedrog — men speelt het spel, te zijn of niet te zijn — op den dollar, den piaster en den pêseta wordt het welzijn van vrouw en kinderen, van eer en goeden naam gezet, om met dat welzijn, die eer en dien goeden naam, niet zelden reddeloos verloren te gaan — en om de rouwkreten onhoorbaar te maken, en om het hart te verschalken, dat bovendien ontstemd is over de twisten in Kerk en Staat — en om aan het ernstig gelaat der toekomst een schooner en vrolijker tint te geven, teert men op de deugd, de godsvrucht, den moed, de geestkracht, de degelijkheid van het voor-geslacht, en viert men feest en nogmaals feest..... en strooit men zelfs bloemen over de vrucht der revolutie, over de magt van den sterksten!

Wij huiveren bij de erkenning van zulk een diep verval zijner stoffelijke en zedelijke grootheid, evenzeer aan den revolutionaire, den onleschbaren dorst naar hervorming, naar verandering van zaken, als het jagen naar den in-

gebeelden gelukstaat eener onbepaalde vrijheid, toe te schrijven — zoowel Nederland als de koloniën hebben het als om strijd ondervonden, dat, wat eergisteren bestond, gisteren is vernieuwd geworden, om welligt heden weer te worden afgebroken, morgen weer te worden opgebouwd en overmorgen te worden hervormd, waardoor elk vertrouwen op wijsheid en doorzigt, en elke eerbied voor de bestaande wetten en verordeningen, *in den gegronden twijfel aan hare degelijkheid*, verloren gaat, — afbreken en hervormen is sedert 25 jaren dan ook de stabiliteit der regeering geweest, en waar is de magt om dien gruwel te bezweeren..... waar de wil om dien gruwel te weêrstaan..... en waar is de kracht, die dien gruwel verpletteren zal?

Ja, wij vragen het met allen ernst, wat moet er worden van een volk, waar de geest der revolutie, de zucht naar omkeering van zaken al zijne handelingen beheerscht — waar men met zijne heiligste belangen speelt en solt, zoo als wij dat gezien hebben, dat de regeering, naarmate dat de partijen boven dreven, de departementen van eeredienst bij herhaling opgeheven, en weer in het leven hebben geroepen — en uit den boezem der kamer eene stem opgaat, dat in een land, waarin men, onder den naam van christen, het voorregt heeft een godloochenaar en een geloovige te mogen wezen, dat het daar niet meer te pas komt, over de werkzaamheden der volksvertegenwoordiging, den zegen van God in te roepen!

Wat er van worden moet?

Dat de natie, althans een groot deel van haar, hetwelk in zijne nationale feesten juicht en jubelt over de gewetensvrijheid, dat juicht en jubelt om zich al meer en meer van elken zedelijken band te ontslaan, om eindelijk, zoowel in Kerk als Staat, in de natuurlijke consequentiën van het liberalisme, de Commune, op te gaan.

Maar reeds meer dan genoeg over handelingen, die de waardigheid en degelijkheid des volks vermoorden.

Het zelfde verval, zeiden wij, merken wij op in zijne staatkundige gesteldheid, inzonderheid tegenover den Duitschen staat, den Duitschen handelsbond. Deze, in der tijd inwendig verdeeld, zien wij thans sterker dan ooit tot éénheid gebragt — hij staat daar, tegenover ons dierbaar vaderland, gelijk de reus tegenover den schuchteren, den weifelenden jongeling, zoo zelfs, dat wij, met het oog op onze ligging en koloniale en maritime rijkdommen, ons werkelijk reeds met annexatie bedreigd gevoelen — waarlijk, eene treurige erkenning onzer zwakheid, uit het gemis van éénheid en stabiliteit in de vastheid van beginselen geboren, zoowel in het staatkundige door onderlinge verdeeldheid, als door het ondoordacht toegeven aan de socialistische democratie, en evenzeer op kerkelijk gebied, door het huldigen eener ingebeelde wetenschap, welke dat heilig gevoel eener hoogere zedelijke magt en kracht ten eenemale heeft ondermijnd en gebroken, waardoor wij ook in dat opzicht jammerlijk zijn verzwakt en van één gescheurd, en tegen aanmatigingen van wege den Duitschen bond, maar al te zeer zouden blijken in de daarvoor noodige kracht te kort te schieten.

Sedert een aantal jaren heeft die bond, hetzij direct of indirect, zijne aanzoeken herhaald dat Nederland zich in denzelfden zou laten opnemen. — Duitschland, en inzonderheid Pruisen, zoo zeide men toen, had behoefte aan koloniën, en niet minder aan groote Noord-zee havens voor zijne te creëren oorlogsvloot, en met de kaart van Europa in de hand zouden wij, in weerwil van ons zelve, niet weten, welk land meer en beter, en voor Duitschland gewenschter, aan die behoeften zou kunnen voldoen dan Nederland.

De langdurige oorlog met Frankrijk heeft deze zaak

intusschen voor eenigen tijd van het staatstooncel weggenomen, althans achter de schermen verborgen, en welligt dat ook in de verheffing der onderscheidene staten tot een Duitsch keizerrijk, eenige wijziging dienaangaande is aangebragt, maar daarmede is het oog op die vereeniging geenszins gesloten — zoo min wij prijs stellen op die vereeniging, *zoo zeer vreezen wij den oorlog* . . . . Ja, wij vreezen den oorlog omdat hij, in weerwil van de zoo hoog geroemd wordende beschaving en verlichting dezes tijds, zoowel ter bespotting van het christendom en der zoo algemeen heerschende maagdelijke philanthropie, zich verheft op de uitvinding van allerlei nieuwe moord- en vernielings werktuigen, en naast de barbaarschheid der middeleeuwen, zij het dan ook in gewijzigden en verfijnden vorm, slechts de insigniën van het regt van den sterksten, de ruwe kracht van het geweld, in zijn wapen voert.

Ja, wij vreezen den oorlog, zoo als die gedurende zoo vele maanden op Franschen bodem heeft gewoed, en van de zijde van den Duitschen bond, in weerwil van de hitte van den zomer en al de gestrengheid van den winter, en al den tegenweer van eene bevolking van 38 millioen zielen, met zulk eene overweldigende kracht is voortgezet en volgehouden, dat wij waarlijk duizelen van de onbuigbare, met de meest mogelijke juistheid berekende en op die bevolking steeds toegepast zijnde magt — eene magt zoo groot, zoo onweerstaanbaar sterk, dat wij het eene roekeloosheid, zoo niet eene dwaasheid zouden noemen, indien Nederland het beproeven wilde, althans in dezen tijd van ziellooze verdeeldheid, tegenover haar in het strijdperk te treden.

Wij herhalen het, *eene dwaasheid*, die onvermijdelijk ons goed en bloed en ons zelfstandig volksbestaan kosten zou.

Zoo lang toch ons gezond verstand ons in den eenvoudigen kring der natuurlijke dingen zal laten, en wij nog begrip

zullen hebben van de beteekenis van 10 krachten tegenover 100 krachten, van 10.000 soldaten tegenover 100.000 soldaten, zoo lang zullen wij den moed hebben de waarheid onder de oogen te zien, en in spijt van elke *ingebeelde grootheid, heldenmoed en zelfverloochening* en wat niet al meer, volhouden, dat de Nederlandsche natie in geene deele opgewassen is tegen een Duitsch leger van:

610 bataillons infanterie.

442 escadrons kavalerie.

375 batterijen artillerie. enz. enz.

zooals die legermagt 780.000 man sterk, op den 15 Februarij 1871 op Franschen bodem stond.

Of zou men, bij de erkenning dezer waarheid, vertrouwend genoeg zijn te rekenen op het regtvaardigheidsgevoel van andere vorsten en volken? Dan vragen wij slechts, wat is er geworden van de ons opgedrongene en gewaarborgde vereeniging met België? Wat van Sleeswijk-Holstein? Wat van Napels? Wat van Hanover? Wat van Hessen? Wat van Nassau? Wat van den Elzas en Lotharingen, van de meer dan duizend jarige bezittingen van den Paus? En wat van zoo veel meer eigendom, regt en zelfstandig volksbestaan?..... En wat zou uw deel zijn eerlijk, maar helaas, diep ontzenuwd Nederland?..... Wat uw deel zou zijn, zoo gij, om welke luttele reden werd aangevallen?.... Zoo geene andere eerezucht of hebzucht zich voordeed, die den buit betwistte en *daarom* genoegzaam belang in u stelde, het zij in uw land of in uwe koloniën, gij zoudt evenzeer aan flarden worden gereten en aan den overweldiger worden prijs gegeven..... of *misschien* tusschen de overwinnaars en de onzijdigen onderling worden verdeeld!.....

Of zou men onze bezorgdheid voor het regt van den sterksten misplaatst vinden, zelfs in oogenblikken, waarin de keizer eene gebragte hulde beantwoord met de verzeke-

ring, dat zoo de rijksdag de goedkeuring zijner voorgedragene legerwet mogt weigeren, hij ook buiten denzelfven haar zal weten te doen eerbiedigen en uitvoeren!

Een wijs man die de bakens verzet, als het getij verloopt, zoo spreekt het gezond verstand en te regt.

Wat baten uwe bezwaren? — Al kunnen wij de waarheid daarvan niet ontkennen, zoo vraagt, zoo spreekt welligt deze en geene..... de onzekerheid, wij erkennen het, is die helsche kanker, die, zooals in iedere zaak, de fysieke en de moreele krachten des volks verlamt.

Wat te doen?.... Wij voor ons hebben slechts een antwoord. Ware het mogelijk, allereerst met al de stoffelijke en geestelijke kracht die in ons is, *terug* naar het *vastberadene*, *practische*, *zelfstandige*, *zich zelf bewuste* en daardoor *magtige*, *behoudende Nederland van vroeger*.

Terug naar *de éénheid*, naar *de orde*, naar *de stabiliteit*, naar *God* en *godsdiens*t, naar *waarheid* en *deugd*, waarin alle kracht gelegen is.

Terug, zegt ge, en de tijdgeest, waaraan de nieuwe schepping hare wording te danken heeft, kent slechts het vooruit..... tot elken prijs vooruit, al ware het ook over de puinhoopen van de onderlinge vrede en liefde des volks, of over de vernielde gewetensrust en 't vast vertrouwen op die zedelijke kracht, die rijst, naarmate dat de nood klimt, en die alleen in God en godsdienst te vinden is..... tot elken prijs vooruit graauwt hij u toe,.... zoo als zijn geestverwant *de orkaan*, alles vooruit jaagt en bij voorkeur den eeuwenouden eik vernielt, omdat zijn statige kruin zich te verre boven de zwakke jeugdige heesters van het heden verheft!.....

Terug, zegt ge, en het *conservatisme* heeft door zijne laauwheid en onverschilligheid alle vertrouwen verloren, slechts de herinnering aan de kracht zijner beginselen, is

alleen nog levendig gebleven in het geheugen des volks.... en waar het *liberalisme* regeert, de ondervinding leert het, daar is het leven ziek, de geest verward, daar is het organisme tot in aderen en spieren ontstemd — afbreken en hervormen is de kracht die van hem uitgaat — het liberalisme en de revolutie zijn unaniem, zoowel in den staat als in de kerk, de school, de werkplaats, ja zelfs in het huisgezin!

Wat rest ons dan?.....

Zoo lang men geen oorzaak zal hebben gevonden aan Nederland den oorlog te verklaren, met onverzwakten moed te vertrouwen op de regtschapenheid en de regtvaardigheid van den Duitschen bond, in de eerbiediging onzer regten.

Maar tevens in de volle vrijheid onzer zelfstandigheid, derhalve zonder eenige de minste pressie, te midden van de meest vriendschappelijke betrekkingen, van wege de regeering, het zij officieel of officieus eene commissie te benoemen, welke met evenveel waardigheid als wetenschap en nauwgezetheid onderzoekt, wat de Duitsche bond van Nederland als bondgenoot zou kunnen verlangen, en wat Nederland, zonder zijne dierbaarste regten daarbij op te offeren, dien zou kunnen aanbieden, om daardoor niet alleen elke aanleiding tot een oorlog te voorkomen, maar tevens die voordeelen te bedingen, die, in vollen vrede, aan dat bondgenootschap ontegenzeggelijk zouden kunnen worden verbonden.

Onze eervolle geschiedenis, onze rang van tweede zee-mogendheid, onze vloot, onze uitgebreide koloniën, alles vereenigt zich, om zelfs in onze militaire verbindtenissen, vooral als zeemogendheid, de meest mogelijke concessiën, tot eene waardige en eervolle plaats in den rei der bondstaten, naast de onvermijdelijke handelséénheid, te bedingen — een onderzoek derhalve, waardoor de natie *volkomen weten zal wat zij in haar belang te doen of te laten zal hebben.*

Om vervolgens de uitkomsten van dat onderzoek, onder bewilliging en op voordragt van onzen geëerbiedigden koning, aan het oordeel van de beide vereenigde afdeelingen onzer volksvertegenwoordiging, des noods in dubbele getale daartoe bij één te roepen, te onderwerpen, en het al of niet toetreden, in naam des geheelen volks, door de goedkeuring des konings bekrachtigd, te doen uitspreken.

Dan zullen wij, in het uitspreken van DIEN WIL, voor geheel de wereld toonen nog zelfstandigheid genoeg te bezitten om over ons eigen lot te beslissen, en onze nationaliteit hebben gewaarborgd, het zij dan door onze toetreding tot den bond, of door het onherroepelijk uitgesproken voorneemen om met al de kracht, die in ons is, *zoo noodig* als één man te zullen opstaan, om haar ten einde toe met ons goed en bloed te verdedigen, of *zelve haar te dooden in onzen val*, voor het afgrijselijk regt van den sterksten!

DE CONSTITUANTE.

Eene constituantte!

Wij kunnen ons voorstellen dat men, in oogenblikken van angst en bezorgdheid, zich aan een stroohalm vastklemt. Maar om in een oogenblik van ongeduld eene constituantte, eene wetgevende vergadering in het leven te willen roepen, om over eene zaak uitspraak te doen, waartoe het eenvoudigst gezond verstand volkomen bekwaam is, en regt heeft, de schuldigen met zoo veel beslistheid aan te wijzen, dat hadden wij van den schrijver der brochure niet verwacht.

Eene constituantte namelijk, die ons zal moeten zeggen, wie regtens leden der Christus-kerk zijn!

Of zij het zijn, die hunne belijdenis, hunne vijfjarige studie, hun examen, hun plegtigen eed, hunne prediking gedurende eenige jaren, de belijdenissen, die zij toen van anderen hebben afgenomen, dat alles thans als eene dwaasheid beschouwen, omdat zij toen volgens hun zeggen nog kinderen waren, maar nu ze mannen zijn geworden, dezelfde Evangelien voor eene legende en den Christus voor een eenvoudig mensch, zooals zij en wij, verklaren, en daardoor de Kerk tot op de grens harer ontbinding brengen?

Of dat zij het zijn, die nog steeds gelooven wat zij eens

beleden hebben, die hun eed en woord gestand doen, en de heilige schriften nog evenzeer eerbiedigen en hoogschatten als voorheen, en alles aanwenden om den Heiland in eere, en de Kerk, die onschatbare bron van vrede en geluk, in wezen te houden.

Indien dat twijfelachtig is, dan verklaren wij noch begrip van de grondbeginselen der Kerk noch van de beteekenis harer wetten, noch van hare heilige sacramenten te hebben.

Wij zouden toch, naar onze overtuiging, met hetzelfde recht aan de constituante de vraag kunnen voorleggen, of wij de vier evangelisten en de overige geschiedschrijvers, zooals Paulus, Petrus, Jacobus, enz., of de predikanten van onzen tijd, als de wetenden, als de geschiedkundigen te beschouwen hebben?

Eene constituante.

Omdat men van beide zijden uitroept: „zóó kan het niet blijven!” alsof het zoo blijven zal, alsof het mogelijk is dat duisternis en licht, leugen en waarheid hand aan hand kunnen gaan.

Wij staan verbaasd over het voorstel om aan eene constituante te vragen, hoe wij over den Christus te denken hebben; wie Hij was, wat Hij eischte, en wat Hij verzeerde? Alsof er niet geschreven staat: „Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods” en Hij zelf niet gezegd zou hebben: „Mij is gegeven alle magt in hemel en op aarde.” „Zoo wie mij verloochend zal hebben voor de menschen, dien zal ik verloochenen voor mijn Vader, die in de hemelen is.” „Die mij gezien heeft, heeft den Vader gezien.” „Ik en de Vader zijn één.” „Niemand komt tot den Vader dan door mij.” „Die in mij gelooft heeft het eeuwige leven, maar die in mij niet gelooft zal het leven niet zien.”

Wie de Christus is? Wie anders dan de godheid der christelijke Kerk, haar goddelijk Hoofd, haar ziel, haar leven; de Christus der evangeliën, de Zoon Gods, de geest Gods in het vleesch, de éénige Heiland, de éénige Zaligmaker, de ééngeborene des Vaders, de Zoon des Almagtigen en Alwetenden, het zoenoffer voor onze zonden, de éénige Middelaar waardoor wij zalig kunnen worden. — Het afschijnsel van Gods heerlijkheid, het uitgedrukte beeld zijner zelfstandigheid — ziedaar de Christus der christelijke Kerk.

Onzekerheid kan er niet bestaan wie Hij is, zoolang men een Christuskerk erkent. Het is dus de vraag maar wie Hem als zoodanig aanneemt en wie niet — wie gelooft en wie niet gelooft — en dat kan de constituante niet uitwijzen; maar dat is ook onnoodig, die niet gelooven zetten zich zelf buiten de Kerk, omdat zij haar als Kerk, als Christuskerk verwerpen, wetende dat zij geloof vraagt, geloof in de sedert 18 eeuwen geëerbiedigde openbaring, de éénige grondwet van haar leven en bestaan. Geloofst gij? Dat is de grondtoon van ons weten en belijden, wat door den Christus met zoo veel nadruk wordt bevestigd, wanneer Hij zegt: „zoo wie een dezer kleinen, die in mij *gelooven* ergert, het ware hem nutter dat een molensteen aan zijn hals gebonden, en dat hij verzonken ware in de diepte der zee.”

Een middenweg tusschen geloof en ongeloof is er niet; de Christus is of de geest Gods, dus eene godheid, of een mensch geweest, en in het laatste geval zou elke kerkelijke vereering niets dan afgoderij zijn.

De evangeliën en de Christus zijn één — Hij is er de kern, de ziel, de geest, het leven van; maar alleen als de Zoon Gods, de Zaligmaker der wereld; als eenvoudig mensch zijn ze niets meer en niets anders dan het geschrijf van waanzinnigen.

Met eerbiediging van ieders overtuiging willen wij gaarne aannemen, dat de ongelooovigen, die geheele historie, de profetiën, de geboorte, den doop, de wonderen, de gebeurtenissen bij de kruisiging, de opstanding, de hemelvaart, de uitstorting van den Heiligen Geest, en wat dies meer zij, voor eene legende, althans voor een romantisch verhaal verklaren. — Maar dat zij de aan den goddelijken Christus gewijde Kerk, waarvan ook elk gezang dier Kerk getuigt, waarvoor het volgende als bewijs wel genoeg zal wezen :

Woon, o Heiland! in ons midden;
 Onder uwe heerschappij zijn wij zalig, zijn wij vrij;
 Leer ons strijden, leer ons bidden!
 Amen! heerlijkheid en magt, word' U eeuwig toegebracht!

dat zij die kerk blijven gebruiken en misbruiken, om in *dezelfde vormen* der christelijke eeredienst, hunne menschvergoding te doen plaats hebben en het godsgebouw daardoor te ontheiligen, ziet, dat moest hen als mannen van karakter en beginselen tegen de borst stuiten en onmogelijk wezen.

Ook over deze zaak is het dus niet noodig dat de constituante regt spreke.

Aan de Kerk, aan de christelijke Kerk hechten wij immers het groote denkbeeld, het beginsel der heilige éénheid „Vader, Zoon en Geest”, waarin natuurlijk geen plaats aanwezig kan zijn voor een reeds lang gestorven mensch.

Was de Christus zich bewust niets meer dan een mensch te zijn, dan is hij een onbeschaamde leugenaar, een bedrieger geweest, elke vereering onwaardig en het „kruist Hem, kruist Hem” zou Hem ook thans niet ontgaan.

Wij herhalen het, er is geen middenweg, de Christus was eene godheid of een mensch zooals gij en wij.

Maar slaan wij nog een enkelen blik in het voor ons

gewijde geschiedverhaal, wij lezen daar onder zoo vele anderen, de woorden van den vlekkeloozen Christus:

„De Zoon des menschen gaat wel henen, gelijk van Hem geschreven is, maar wee dien mensch, door wien hij ver-raden wordt, het ware hem beter zoo die mensch niet ge-boren ware.”

„En wanneer de Zoon des menschen zal komen in zijne heerlijkheid en al de heilige Engelen met hem, dan zal hij zitten op den troon zijner heerlijkheid en hij zal de schapen tot zijne regterhand zetten, maar de bokken tot zijne linkerhand..... dan zal hij zeggen tot degenen die ter linkerhand zijn: Gaat weg van mij, gij vervloekten! in het eeuwige vuur, hetwelk den duivel en zijne engelen be-reid is.”

En dan lezen wij ook daar de woorden van den éénigen Paulus, den eerlijken, den regtschapenen jonger „gelijk wij te voren gezegd hebben, zoo zeg ik ook nu wederom: indien iemand u een evangelie verkondigt, buiten hetgeen gij ontvangen hebt, die zij vervloekt.”

En zoo lang wij nu nog vertrouwen zullen stellen in den natuurlijken loop der dingen, zoo lang zullen wij ons sterk gevoelen, in het nog levend gezond verstand van velen der gemeenteleden, en daarvan de redding verwachten der zoo diep geschokte Kerk, en eene constituante ten eenemale onnoodig achten.

Zoo als de zon het onveranderlijk licht, en de algenoegzame kracht in de natuur, in het stoffelijk leven is, zoo is de Christus het onveranderlijk licht en de algenoegzame kracht ten eeuwigen leven — en de geschiedenis der wereld predikt het ons van bladzijde tot bladzijde, dat bij den eeuwigen en almachtigen God, bij wien de volheid der wijsheid en der waarheid is, geen schaduw is van ommekeer.

Gelijk de donder en de bliksem den dampkring beroert,

en er nieuw leven en vruchtbaarheid uitstort — zoo beroert het ongeloof de kerk, en schudt haar uit hare verdooving wakker, waarin zij door laauwheid en onverschilligheid verzonden lag. — En zooals de zon van achter de donderwolken weder te voorschijn komt, zoo zal ook de Christus, van uit de nevelen van het ongeloof, in vollen luister wederkeeren!

Dat is onze volkomene overtuiging.

---

1 8 7 4.

Had ons het voorstel eener constituantte bevreemd, met niet minder verbazing vernamen wij eenige maanden later, de bekende voorstellen der algemeene synode op welke *de dure verplichting rust*, de leer der Kerk, de ziel, het leven der christelijke godsdienst, vooral sedert de laatste drie en een halve eeuw, door zoo vele millioenen geleerden en ongeleerden beleden en geëerbiedigd — ongeschonden te handhaven, en te doen belijden en te doen eerbiedigen.

Dat zij, in plaats van pal te staan in de vervulling dier pligten, als eene onmondige het hoofd buigt voor eene revolutionaire beweging, die, in de aan hare hoede toevertrouwde Kerk, alle rust en orde verstoort en daardoor met ontbinding bedreigt.

Terwijl het bovendien eene onbetwistbare waarheid is, dat *de naauwgezette handhaving der kerkelijke instellingen* het hechtste, het meest waardige bolwerk is van den Staat, tegen willekeurige aanranding van burgerlijke regten en staatkundige vrijheden — waar de eersten worden losgelaten, daar worden de anderen van dag tot dag ondermijnd, en aan het goeddunken, aan de anarchie prijs gegeven.

Maar behalve dat is het ons een raadsel van waar men den moed heeft als mogelijk te durven achten, dat de beide rigtingen, de handhaving der leer, en de verloochening der leer, in ééne Kerk, onder één kerkelijk verband, te zamen kunnen zijn, en regt van bestaan kunnen hebben.

Hoe men het aan zou leggen, om in het bestuur van de staatsschool, tevens aan het anti-schoolwetverbond zitting te verleenen.

Op welken grond men in de wet, die de koepokinenting verplichtend maakt, tevens een artikel zou weten in te laschen bij hetwelk de inenting geheel wordt vrij gelaten!.... Maar reeds genoeg om het onmogelijke, zoo men niet willens blind is, volkomen te doen erkennen.

En wat het regt der moderne rigting, de moderne denkwijze, de verloochening van de leer der Kerk aangaat, wij zullen niet dwaas genoeg zijn dat regt te betwisten, noch aan het individu noch in vereeniging — zij heeft (die rigting) dienaangaande dezelfde regten als in de andere afdeelingen der protestantsche Kerk, hoewel ze ook van die allen in geloof en belijdenis even verre afwijkt en verschilt.

En daarom zal de Kerk over haar heengaan niet meer dan spijt gevoelen, want hoezeer zij dezelve door den onderlingen twist en de verdeeldheid, die ze te weeg heeft gebragt, op hare grondvesten doet waggelen..... aan *eene scheuring* valt niet te denken, omdat de moderne rigting, omdat het ongelooft, omdat de verloochening der leer *nooit* een deel der Kerk heeft uitgemaakt of heeft *kunnen* uitmaken.

Maar zoo die rigting eenig regt op de Kerk mogt hebben, hetwelk wij pertinent betwisten, dan heeft het anti-schoolwetverbond evenzeer regt zitting te hebben in het bestuur van het staatsonderwijs — en is het artikel, dat de vrijstelling der vaccine bepaalt, in de wet der verpligte inenting, evenmin te weigeren.

Het onmogelijke, om zulke tegenstrijdigheden in één verband op te nemen, is te zonneklaar om er nog een woord aan toe te voegen.

Eindelijk. (Julij 1874.)

Wij onthouden ons, om op nieuw onze denkbeelden mede te deelen, over de thans weder voorgestelde even willekeurige, als de Hervormde Kerk volkomen ontbindende wijziging van art. 11 van het algemeen reglement; omdat de synode, door het meest *onmogelijke* aan te grijpen, en dat aan de goedkeuring der provinciale en klassikale besturen te onderwerpen, haar voornemen verraadt, hiermede voor goed van elke wijziging en toenadering af te zien.

EENE HERINNERING.

(BIJ DE ONTVANGST VAN EEN REGLEMENT
PRIJKENDE MET „EEN ROOD KRUIS.”)

Eene herinnering aan een thans welligt ongekend gebrek aan menschlievendheid.

„Ik was jong en het was winter — het schaatsenrijden was in vollen gang — goed en vlug rijdende, had ik de jaloezij van een anderen rijder, ter wille van een ook hem lief rijdertje, opgewekt.”

„Op eens werpt hij voor mijne schaatsen een eind touw, en naauwlijks eene seconde later sprong mij het bloed uit neus en tanden, en na nog een paar seconden elkaar weer ontmoetende, nam ik de muts van het hoofd, en vloog met ontblooten schedel hem in het aangezicht..... de schok was hevig..... maar het équivalent was gevonden.”

„Wat bovendien nog te vereffenen viel werd al spartelend op het ijs afgedaan.”

„De rekening was afgesloten.”

„Maar opstaande grijnsde een plas bloed, in den vorm van een kruis, mij tegen.”

„*Een rood kruis.*”.....

Niet alzo, mijn vriend, hooren wij zeggen, in het sublieme licht van de tweede helft der 19e eeuw — in den gloed der hedendaagsche moderne beschaving is zoo iets ondenkbaar.

Zie hier, zoo spreekt de lieflijke stem dier beschaving, zie hier wat spijkerbalsem en wat huislook op zoete olie, en wat pluksel en een rolletje windsel, en ook *eenige versnaperingen*, om aan den eersten den besten, die u bont en blauw zal hebben geslagen, met philanthropische hoffelijkheid over te geven, ter genezing van zijne welligt wat geschramde vuisten!

En, gaat zij even zacht en beminnelijk voort, zoo het gebeuren mogt, dat Bismarck, om den uitvoer van wat koffij of den invoer van wat spiritus, of welligt om het bestuur van ons land of koloniën soms boos wordt, en hij, zoo als dat reeds meer is gebeurd, louter om alle verdere ergernis te voorkomen, ook Nederland als eene groote havenplaats gaarne aan het Duitsche rijk zag toegevoegd, wat ik u bidden mag, neem dan geen voorbeeld aan dien nog onbeschaafden en ongevoeligen schaatsenrijder, maar handel met kinderlijke zachtmoedigheid, in den geest van „het roode kruis”, aan hem de verzekering gevende, dat gij steeds bezig zijt alles aan te wenden om ook zijne soldaten, die, ter bereiking van zijn oogmerk, de bloem onzer natie dan zullen komen vermoorden of verminken, in liefde te wille te zullen zijn — ja, dat hij er zeker van kan wezen, dat zij ten onzent, zoo hun eenig leed mogt wedervaren, door geoefende mannen en vrouwen van het roode kruis,

de keur onzer philanthrophen, met de meeste voorkomendheid zullen worden verpleegd en verzorgd!.....

Het roode kruis. — De vrucht eener overgevoeligheid — de geboorte eener kinderlijke zwakheid — de geest eener ziekelijke menschlievendheid — het beeld eener gedachtenlooze maagd, die de ligtzinnigen, de eerzuchtigen, de heerschzuchtigen, de hebzuchtigen, de strijdenden op leven en dood hare liefde en hare bescherming biedt!.....

Het roode kruis. — Dat den oorlog als een onvermijdelijk iets, als een regt erkent — dat dien pest als een onvoorziene ramp verzacht — dat dien vloek verlamt, door den broedermoord en den broedermoordenaar aan zijn liefdevol hart in bescherming te nemen, te koesteren en te verzorgen!....

Het roode kruis. — Het kruis des bloeds, der smart en der tranen, dat den oorlog, de revolutie, de willekeur, de heerschzucht, den roem en de eerzucht, den haat en de wraakzucht, *onvoorwaardelijk in bescherming neemt*, door het moorden minder afschuwelijk, en het lijden en sterven minder moeijelijk te maken..... in plaats met den geesel der satire, of met den vloek der verontwaardiging, den triomfzang der overwinning, die victorie der hel, met zijn spot of met zijne bliksems te begroeten — een gejubel, opborrelend uit de plassen gistend en dampend menschenbloed, zamenvloeiend met het knetteren der vlammen, die al spelend en dartelend de welvaart des volks vernielen — en dat alles vereenigd met de snikken en de gebeden der vaders en moeders, en de jammerkreten der verminkten en stervenden — en die dan oprijzen in ééne melodie tot den troon des Almagtigen, om daar het getuigenis af te leggen hoe de volken, in hunne baldadige dwaasheden, de eeuwige, de onfeilbare, de alle levensgeluk omvattende zedeleer: „Hebt God lief boven alles, en uwen naasten als u zelven”, in de zoo verlichte tweede helft der 19e eeuw weten op te

vatten en toe te passen, in plaats van in naam van God, den liefderijken schepper van 't heelal, en van Jezus Christus, den Heiland, de bezielde liefde en vrede der wereld — in naam der menschheid, van hare wording, haar doel, hare bestemming en hare dure verantwoordelijkheid jegens haren God, het driewerf schuldig uit te spreken over hem of over hen, die, als de aanleidende oorzaak van den uitgebroken oorlog, zullen worden gekend — het ontzettend oordeel uit te spreken over hem of over hen, die, onder het aanroepen van den heiligen naam des Alwetenden, het wagen durven een schitterenden broedermoord uit te schrijven — om duizende bij duizende *onschuldigen* te verminken en te vermorselen, en de aarde met stroomen mensenbloed te doorweken, en met zijn vleesch en beenderen te doormesten, en het arme volk aan al de gruwelen van zulk eene verdelgingsmoord te onderwerpen!....

Menschlievendheid!

Wij bewonderen en aanbidden u, edele menschlievendheid! die den adeldom des Almagtigen, den verheven geest van den éénigen Christus op uw voorhoofd draagt, geënt en gegrond in het heilig gevoel van waarachtige liefde en onwankelbare trouw aan waarheid, deugd en regt.... maar het is *dan*, en ook *dan alléén*, dat uwe reine ziel zich kan en mag toewijden aan de aan God welgevallige menschenliefde. — Waar de misdaad hart en hand *heeft* bezoedeld, daar kan sprake van uw *medelijden*, maar nooit van uwe *liefde* zijn.

Ja, daar zwijgt zij, die reine, innig liefhebbende deugd, daar spreekt eene andere stem, daar eischt, daar vordert de geheele menschheid met al de kracht, met al de diepte van haar beleedigd gevoel, met al den nadruk van haar besef van plicht en regt, *daar eischt, daar vordert zij van dien vorst, van dat volk*, die de verantwoordelijkheid van al de

gruwelen hebben durven op zich nemen, *de algeheele, de volkomene vervulling* van dien duren zedelijken pligt, *de volledige verpleging en verzorging van den zoo jammerlijk verminkten soldaat* — te meer verplicht, omdat voor de zoo wreedaardig vergotene stroomen bloeds, de zeeën van ellende en de duizende vernietigde menschenlevens, *onder verwijzing naar eene hoogere vierschaar*, geen vergoeding kan worden geeischt, maar ook geene vergoeding wordt gegeven dan de liefdegaven, langs onze straten bijeenverzameld, uit de afgrijselijke „*collecte voor de gewapende dienst.*”

Slechts dan alléén, wanneer die vorst en dat volk, *zich zelf ten vloek en ten schande*, in de verzorging te kort schieten, dan eerst openbare zich het medelijden, het werkdadig medelijden met de beklagenswaardige, nog lijdende en stuiptrekkende slagtoffers dier woedende driften en hartstochten — dien vorst en dat volk, in de volheid harer verontwaardiging aan de algemeene verachting prijs gevende.

Menschlievendheid! Neen, te heilig is uw wezen en te rein uwe ziel, om uw onschatbaar leven, *reeds bij voorbaat*, aan de eerzucht, aan de heerschzucht en niet zelden aan de hebzucht toe te zeggen, en, te midden van hare misdaden en gruwelen, u daaraan ter vergoelijking vast te klemmen en dienstbaar te maken.

„Hebt uwe vijanden lief,” vloek uwe vijanden niet, staat er geschreven; wij eerbiedigen dat groote, dat alle vijandschap veroordeelend gebod; maar zoo lang er niet geschreven staat, „hebt ook hunne misdaden lief,” zoo lang zullen wij de misdaad zoo wel in den vriend als in den vijand verfoeijen.

SCHEIDING VAN KERK EN STAAT.

Kent gij het meest volkomen natuurlijk gevolg van het liberalisme, zijn uiterste grens? — Dan kent ge ook het communisme, hetwelk op zijne beurt evenzeer de wereld hervormen en gelukkig maken wil — en dan hebt ge ook de commune leeren kennen, een troep, naar den tuimelgeest onzes tijds, zeer ontwikkelde bandieten, roovers, moordenaars en brandstichters, die het roer van Staat in handen, en het bestuur over het Fransche volk op zich namen, om dat groote idéé, de herschepping der wereld, tot verwezelijking te brengen. Een harer eerste regeeringsdaden was, bij besluit te decreteren:

De opheffing van het departement van eeredienst.

De scheiding van Kerk en Staat.

De godsdienstlooze school.

Zij kenden dus het middel maar al te goed om hun aanhang te vergrooten, waarin zij dan ook, hoewel voor een korten tijd, bij uitnemendheid zijn geslaagd.

De scheiding van Kerk en Staat, zoo volkomen in harmonie, en volkomen consequent aan het verderfelijk beginsel van 1857, waaraan ten grondslag ligt:

Scheiding van God en school.

Scheiding van den liefdevollen Schepper en het kind.

Scheiding van het geweten en den alwetenden Regter.

Scheiding van het geheiligd voorbeeld van den zedelijk volmaakten Christus en den zwakken jeugdigen christen.

Scheiding tusschen de wijsheid en warme liefde van God, en het ijskoude, alle hoogere geest doodend materialisme.

Ook bij ons zal eerstdaags voor goed worden uitgesproken:

Scheiding van Kerk en Staat,
of van God en het volk,
van 't zedelijk en stoffelijk leven.

En daarmede zal de hoogste wijsheid, de zedelijke kracht, de warme liefde van God en de heilige indrukken der godsdienst *uit de regeering, uit de volksopvoeding, en daardoor meer en meer uit het volksleven, uit de huishouding worden verbannen!.....*

Scheiding van Kerk en Staat.

Als of een opgekomen luim, een eenvoudig besluit genoeg is om het vaderschap van het kind te kunnen scheiden!

Als of de bloem en de plant — het zaad en de vrucht aan elkander vreemd, en niet, door de éénheid der voedende sappen van wording en ontwikkeling, in levensgemeenschap zouden staan.

Als of die éénheid voor het minst deelbaar zou wezen!

Het volk vormt den Staat.

Het volk is de Staat.

De Staat en het volk zijn één.

Zij zijn zaâmgesmoltten, in ééngevloeid in godsdienst, zeden en gewoonten en daardoor ondeelbaar — *een ondeelbaar geheel.*

En zoo als het kind zijn vader door merg en been in

zich omdraagt, *zoo draagt het volk zijn God, zoo draagt de Staat de Kerk in zich om.*

Kerk en Staat — God en 't volk zijn één!..... De regeering mag zich van het volk afscheuren, en het volk mag zijn God verlaten, maar daarmede heeft den alleen Heiligen geen afstand van het volk gedaan — en daarmede heeft het volk evenmin opgehouden de Staat te zijn.

Waar de regeering in naam des volks spreekt en handelt, daar spreekt en handelt zij in naam des volks, *in de éénheid met zijn God.*

Nog eens, Kerk en Staat zijn één; die ze scheiden wil, scheurt de wortels van den boom, waardoor hij leeft en vruchten draagt!

Ja, wij verheugen ons er in, nog mogen wij zeggen: „de Schepper en het schepsel, God en het Nederlandsche volk zijn één,” en wij koesteren nog steeds de volle overtuiging, dat, zoowel om de onmogelijkheid als om de misdaad eener scheiding, het volk één zal blijven met zijn God — wij herhalen het, Staat en Kerk zijn één, *zoo als het kind één is in zijn vader.*

Zelfs *de meerderjarigheid*, de zelfstandigheid, die men bij vader en kind zou kunnen aanvoeren, is *noch in de Kerk noch op de school*, op eenig tijdstip aan te wijzen.

In de herhaalde opheffing en weder bevestiging van de departementen van eeredienst lag de strijd opgesloten, zoowel voor als tegen het godsdienstig beginsel in den Staat, in de volksopvoeding en het volksleven. Het was telkens de bandelooze vrijheid, die in de regeering weer optrad, ter vernietiging van het beschermend en verzorgend leven jegens *één harer kinderen*, de Kerk — waardoor de laatste weldra aan de luimen van het individueel goëddunken, door

verzaking van eed en pligt, aan ongeloof en geringschatting prijs gegeven, zal worden opgeofferd.

Als kinderen van den Staat beschouwen wij bovenal:

Het huwelijk.

De regten en pligten van man en vrouw.

De regten en pligten van vader en moeder.

De pligten en regten der kinderen.

Het onderwijs.

De godsdienst.

De openbare gezondheid.

Orde en veiligheid.

De armverzorging.

De middelen van vervoer.

De begrafenis.

Aan de algemeene behartiging dezer zaken kan de regeering zich geen oogenblik onttrekken.

De scheiding van Kerk en Staat — of van 't volk en zijne godsdienst is daarom, naar onze meening, evenzeer eene onmogelijkheid als dat zij eene misdaad zou zijn.

Zoo als de Almagtige alles bestuurt in 't heeal, zoo behoort de regeering alles te besturen in den Staat, zoo als ook de vader alles bestuurt in zijn gezin.

En hoewel noch de Heilige, noch de regeering, noch het hoofd des huisgezins — de menschheid, het volk, de huisgenooten, niet altijd met den zachtsten wil regeeren kan — zoo behoort het niettemin tot de groote voorregten en pligten, dat allen in alles, met wijsheid en liefde, naar orde, wet en pligt, met eerbiediging der bij de grondwet verleende vrijheid, in hunne dierbaarste belangen worden geleid en bestuurd.

Zoo min wij intusschen eene volkomene scheiding van Kerk en Staat bedoelen, even zoo min verlangen wij het stelsel van prins Bismarck op onze Kerken toegepast, die, onder het uiterlijk vertoon eener constitutioneele re-

geering, maar al te zeer over de krachten van een militair en daardoor despotiek gouvernement beschikt, om zoowel de protestantsche als de katholieke Kerk in een toestand van slaafsche ondergeschiktheid te brengen.

Er zijn vier magten in de beschaafde wereld, die heerschappij voeren in het leven der volken.

De magt des geloofs in den alles bezielenden geest Gods.

De magt van het gezag.

De magt van het huwelijk.

De magt van den eigendom.

Wij noemden:

De magt des geloofs in den Almagtigen, den Alwijzen, in en door den Christus in de evangeliën geopenbaard, waarvan de vormen aan het individueel godsbegrip der kerkgenootschappen zijn overgelaten.

Het gezag, aan 't godsgezag ontleend, ter bevordering der volksontwikkeling in kennis en wetenschap, en ter betrachtting van alles wat edel is en goed.

Het huwelijk, de bron des zedelijken levens in huisgezin en maatschappij.

De eigendom, de bron des stoffelijken levens, de bezieling van handel en nijverheid.

Deze vier magten maken het geestelijk, het zedelijk en het stoffelijk leven des volks uit; zij vormen één geheel, een onafscheidelijk geheel, en daar, waar aan één dezer magten of aan haar geheel, te kort gedaan of geweld wordt gepleegd, daar wordt die éénheid verbroken of door eene revolutie beroerd, en eene *misdaad* gepleegd aan het zedelijk en stoffelijk leven.

Voor deze belangen te waken is de pligt der regeering.

WILLEKEUR, GOEDDUNKEN.

Iedere maatschappij, elk genootschap, elke vereeniging, zelfs elk leesgezelschap heeft zijne wetten en verordeningen, waarop het lidmaatschap kan worden verkregen, en welke, *onvoorwaardelijk*, door alle leden *moeten worden nagekomen*, waardoor een ongestoord leven en bestaan dier instellingen *alléén denkbaar is*.

Elk volk, iedere staat, zoo ook de Nederlandsche Staat, heeft zijne grondwet, waarop en waarin het geheel bestaan, het leven van dat volk, hoezeer de vrijheid de grondtoon van iedere bepaling ook wezen moge, *onwrikbaar is gegrondnest*, en welke beginselen en verordeningen dan ook, door allen, wie zij ook zijn mogen, met bedreiging van straf, of op verbeurte van hun lidmaatschap, moeten worden nageleefd.

En in de oudste, de grootste, de meest waardige, de zegenrijkste maatschappij der wereld, de *christelijke Kerk*, daarin, en daarin alléén, zou het mogelijk zijn dat haar evangelie, *hare grondwet*, hare statuten, hare verordeningen, hare beginselen *door ieder lid*, door ieder individu, naar *hartelust*, naar *goedvinden* zouden mogen worden *beleedigd*, *verminkt* en *verscheurd* en dat inzonderheid door hen die

geroepen zijn, en zich door *eed* en *pligt* verbonden hebben, daarvoor *te waken*, die beloofd hebben haar als een heilig kleinood te zullen *beschermen*, te zullen *verdedigen* en doen *eerbiedigen*.

Tegen zulk eene dwaasheid, zulk een wanbegrip, zulk een onzin komt het eenvoudigst gezond verstand op.

Hij, die aan de waarheid en de deugdelijkheid dier beginselen niet geloofd, of die niet erkennen kan of wil, *is volkomen in zijne vrijheid*, maar die vrijheid geeft aan niemand het regt, naar willekeur, door woord of daad *het bestaan, het leven dier maatschappij aan te tasten en te beleedigen*, en door revolutionaire handelingen twist en tweedracht onder hare leden te zaaijen, en haar daardoor tot *de ontbinding* te voeren.

Acht men aan de statuten of het statuut dier vereeniging de onfeilbaarheid niet verbonden, wie zal dat weêrspreken, maar zij zal daarom toch niet, met minder regt dan elke andere instelling, de naleving harer beginselen, harer grondwet mogen vorderen, zoo lang deze, door de uitspraak van al hare leden, *door die éénige hooge vierschaar* niet is gewijzigd geworden, waartoe het bestuur, en nog veel minder het onbeduidend individu eenig het minste regt heeft.

Is de *Christuskerk* eene waarlijk goddelijke instelling, dan kan elke schennis, van welken aard ook, niets anders dan een vergrijp zijn aan *de Godheid*, aan Gods wil en magt; is zij eene louter menschelijke instelling, dan zal hare grondwet, door zoo vele millioenen aangenomen en als deugdelijk erkent en beleden, en de daaruit voortgevloeide wetten en verordeningen, toch wel *dezelfde kracht* van bestaan en werking hebben als die van iedere andere maatschappij, en ook bij haar het beginsel gelden, dat hij, die zich niet meer met hare bepalingen vereenigen kan, zich als lid kan doen afschrijven, terwijl hij, die zich wederregtelijk tegen

hare beginselen en bepalingen verzet, *zijn lidmaatschap verbeurt en uit haar midden kan worden gezet.*

De zaak is zoo natuurlijk, zoo eenvoudig, dat het ons onverklaarbaar voorkomt dat er nog een oogenblik over waarheid en regt kan worden getwist, tenzij dat men waarheid en regt, en de heiligste belangen der leden aan de behoefte eener broodwinning mogt willen opofferen.

DE NIEUWE WET OP DEN CENSUS.

OF

HET VEROORDEELEND VONNIS DOOR HET LIBERALISME OVER
ZIJNE LIEVELINGSDENKBEEDEN „DE VOLKSVRIJHEID,
DE VOLKSGELIJKHEID EN DE VOLKSOPPERMAGT”.

Het zal toch wel niet noodig zijn aan te wijzen dat het groote doel, *het consequent gevolg* van het liberale beginsel, „de vrijheid voor allen en in alles”, eenig en alleen door *het algemeen stemrecht* te bereiken is.

De beperkte en daarom beginsellooze censuswet, door de regeering eenigen tijd geleden het volk aangeboden, kan niet anders dan als eene bijzonderheid worden beschouwd, als het kluitje waarmede men den onnoozelen hond in het riet stuurt, om welligt eenig bruikbaar wild daaruit op te jagen. Intusschen met zekere belangstelling lazen wij daarin, zoo tusschen de regels door, de erkentenis steeds te hebben gedwaald, en tot de overtuiging te zijn gekomen, dat van een overwegenden invloed op de zaken des lands, door de groote massa der bevolking, die noch door hare kennis, noch door de waarde harer bezittingen eenig ingrijpend belang bij het goed bestuur hebben kan, niets goeds voor de verschillende belangen in Staat en Kerk kan worden ver-

wacht, en daarom bereid te zijn op den goeden weg, den weg des behouds, terug te keeren.

Wij zien in dezelve niets anders dan eene wet, in het keurslijf onzer monarchale regeeringsvorm, hinkende op twee gedachten, die noch de eene noch de andere *volledig* uitdrukt, waardoor ze dan ook noch aan de eene noch aan de andere partij voldoet of voldoen kan — maar daarom niet te minder voor beide partijen des te duidelijker spreekt, dat het liberalisme meer en meer terugdeinst voor zijne utopiën, zoowel aangaande de volksoontwikkeling, als het mogelijke der volksgelijkheid en het wenschelijke der volksooppermagt, en daarom het consequent beginsel, wat daartoe eenig en alleen leiden kan, *het algemeen stemrecht*, wat ook wij als de kracht van het ruw geweld onvoorwaardelijk veroordeelen, vreest — waarlijk, een merkwaardig verschijnsel in het anders, zoo het meent, helderziend en weldadig liberalisme.

Maar daarom blijft ze niet te minder eene wet van onze liberale regeering, de geestverwante van den socialen democraat, de natuurlijke schepper en opvoeder van het tot heden zoo rusteloos geheerscht hebbend radicalisme, die geene andere magt dan den wil des volks erkent, verpersoonlijkt in het meesterschap van een daarmede bevoorregten burger, zoo noodig onder de bezielende toonen der marseillaise, de kracht der revolutie verkregen.

Doch hoe dat zij, eene wet van eene regeering die steeds verzekerde en nog niet ophoudt te verzekeren, dat *hare* beginselen alleen de ware zijn, dat zij alleen het waarachtig volksgeluk, de volksgrootheid en waardigheid in zich om draagt en dan ook van haar kan uitgaan.

En wat zien wij thans geschieden?

Bijna hebben de breede stralen van de wonderschoone zon der volksvrijheid en der volksoppermagt, in weerwil van de bestaande en als zoodanig geijkte vormen van het constitutioneele koningschap, de grijze nevelen der conservatieve overleveringen met volkomen zekerheid doorboord, en stond het liberalisme gereed zijne overwinning op bekrompenheid en kortzichtigheid, zoo het beweert, te vieren, en de regeering als een onbetwistbaar regt, uit de handen der volksmassa, onder het zoo geliefde symbool „vrijheid, gelijkheid en broederschap,” voor goed te aanvaarden, of het deinst reeds terug voor de natuurlijke vruchten zijner creatie, voor de mogelijke gruwelen van de drie vasallen zijner schepping, het socialisme, de internationale en het communisme, en in plaats van het brevet der volksvrijheid en gelijkheid, waartoe het in al zijne consequentiën *onvermijdelijk* leiden zou en leiden moest, aan zijne bewonderaars uit te reiken, slaat het met de voorgedragene censuswet zijne kinderen, tot de volksvrijheid opgezweept, in het aangezicht, stoot ze onmeedoogend van zich af, en geeft ze aan het medelijden der schouderophalende menigte over — en het zoo duizendmaal voorgespiegelde geluk, lost zich eenvoudig op in de talloze illusiën en hersenschimmen van een ingebeeld beterweten.

Te vergeefs, steeds te vergeefs, hebben ook voor onze vrijheidsmannen de gruwelen van 1789 in louter bloed en tranen geboekt gestaan — te vergeefs riepen moord en vernieling hen toe: waakt en strijdt, want de geest van het ruw geweld gaat nog steeds als een zuurdeesem de wereld door.

1789..... jaar van waanzin en misdaad.... als een pestziekte heeft het de edelste sappen en het onschuldigste bloed verteerd. — Ja, ze zijn voorbijgegaan die rampzalige

jaren van barbaarsheid, van dwaasheid en zelfmisleiding, toen men eene *onmogelijkheid* „vrijheid en gelijkheid” beloofde, en de onveranderlijke, de onvermijdelijke, de hoogst nuttige ongelijkheden in het maatschappelijk leven, door de bijl der guillotine trachtte weg te nemen. — Het geneesmiddel getuigde maar al te zeer van de helsche woede des tijds tegen een ingebeeld kwaad.

Vrijheid en gelijkheid! die nooit hebben bestaan en nooit zullen bestaan, zoolang de menschen de menschen des maatschappelijken levens zullen zijn; alleen in het verwarde brein van den revolutionairen geest kunt gij misschien eenigen tijd leven en heerschen, maar noch in den Staat, noch in de Kerk, noch in het burgerlijk leven, noch in de werkplaatsen van wetenschap, nijverheid en kunst, noch in het huisgezin, noch op de school, zijt gij invoerbaar en mogelijk.

En in weerwil dezer zoo duizendwerf erkende en door de ondervinding bevestigde waarheid, gaat het liberalisme toch steeds voort, te trachten die onmogelijkheid op het leven des volks in te enten en toe te passen.

Door de helsche kracht van het geweld, onder moord en vernieling, heeft men in 1848 andermaal de invoering beproefd, en thans, na zoo vele jaren, ligt het probleem nog even onopgelost, voor die onbuigbare hartstocht ter neder; nog altijd droomt het zijne droomen van gelijkheid en broederschap.

En vraagt men welligt of de censuswet, zoo zij mogt worden aangenomen, de drie scheppingen, het socialisme, de internationale en het communisme weer vernietigen zal? Wij zeggen geenszins — zoo lang de menschen menschen zullen zijn, zoo lang zullen die hartstochten woeden, en zullen ze blind zijn voor elken lichtstraal, die haar verhelderen en wijzer maken zou.

Geloof slaande aan de hen verzekerde weldaden, aan de

vervulling van de aan hen beloofde vrijheid en gelijkheid, op staatkundig en stoffelijk gebied, zullen zij niet ophouden er naar te vragen en die te eischen, te vragen en te vorderen als een hun toegekend regt; zij zullen daarom als helse geesten steeds blijven rondwaren, en de rust en orde der maatschappij blijven verstoren, waarvan het liberalisme al de verantwoordelijkheid te dragen zal hebben.

De tijd zal ook hier het bewijs leveren dat het minder moeite kost begeerten en hartstochten op te wekken, dan ze te bevredigen, door de kracht der rede weder tot zwijgen te brengen.

Maar de voorgedragene censuswet is daarom, door hare beperktheid in de kiesbevoegdheid, niet te minder de openlijke belijdenis der liberalen, dat zij, ten koste van orde, van vrede en rust, gedurende een aantal jaren, hebben gedwaald, en daarom dan ook niet hebben geschroomd in deze wet een afkeurend woord over hunne beginselen uit te spreken.

Maar behalve dit oordeel is, dezer dagen, nog eene andere veroordeeling uitgesproken over het wezen zelf, over de toestanden door het liberalisme in het leven geroepen, welke onze verbazing ten top heeft gevoerd. — Uit den mond van een liberaal professor, wiens woorden zijn goedgekeurd en toegejuicht door, naar ons oordeel, gelukkig slechts weinige kiesvereeningen, gemeenteraden, en kamers van koophandel, namenlijk dat onze volksvertegenwoordiging, zoowel het begrip als de bekwaamheid mist, om de belangen des volks naar eisch te kunnen behartigen, en het daarom meer dan tijd is aan haar het verleende mandaat te ontnemen.

Een oordeel, dieper ingrijpende in het staatsburgerlijk en maatschappelijk leven der natie, is niet denkbaar.

Een veroordeeling alzoo, zoowel van de beginselen, als van het wezen der liberale rigting, waaraan de leden der

Kamer hun mandaat, en het volk zijne politieke en maatschappelijke toestanden te danken hebben.

Maar hoe dat alles ook wezen moge, de ondervinding der laatste jaren heeft overtuigend bewezen, dat de keus onzer vertegenwoordigers, zoowel voor den stedelijken raad, de provinciale staten, als vooral voor de staten-generaal, aan groote, zeer groote leemten mank gaat, omdat ze niet alleen wordt geleid, maar in den volsten zin des woords wordt beheerscht en bepaald door een paar nieuwsbladen, die zich het protectoraat daarover hebben aangematigd, waardoor het groote deel der kiezers aan hun leiband loopt of moet loopen, en zelfs in vele districten te huis blijft, bij het bewustzijn, dat hunne stem eene geheel nuttelooze wordt, wanneer die in de dagbladen geen weerklank vindt.

Waarom wij het allezins wenschelijk zouden achten dat het vroeger stelsel, de zoogenaamde getrapte verkiezingen, weder werden ingevoerd; eene verkiezing waaraan en waarin de burger werkelijk bij overtuiging kan deelnemen, door zijne bekendheid met de personen waarvoor hij stemt — hij kent ze, hij weet wie ze zijn en wat ze willen, heeft dienangaande geen voorlichting noodig, die voor het minst maar al te dikwijls zeer twijfelachtig is, en staat alzoo niet bloot aan misleiding en den verderfelijken dwang, die door de dagbladen, in het belang hunner partij, op de kiezers wordt uitgeoefend.

Het is misschien niet geheel onnoodig voor meer jeugdige kiesgeregtigden, dat eenvoudige stelsel met een paar woorden te omschrijven.

De stemgeregtigde burgers der stad- of gemeente kiezen *uit hun midden* de leden voor den gemeenteraad.

De leden van den gemeenteraad kiezen *uit hun midden* de leden voor de provinciale staten.

En de provinciale staten kiezen *uit hun midden* de leden voor de staten-generaal.

Waardoor de laatste als het ware in twee scholen zullen zijn gevormd geworden, om al de pligten te kunnen nakomen, die zij, in de behartiging der volksbelangen, te vervullen zullen hebben.

En waarbij de burger, *door zijne primitieve keus voor den gemeenteraad*, een overwegenden invloed op de beide andere verkiezingen blijft uitoefenen en zich verzekerd mag houden, dat dezen ook in zijn geest zullen plaats hebben, omdat geen anderen dan de door hem gekozenen of de door dezen weder gekozenen in die raden zullen kunnen zitting nemen, waardoor de éénheid tusschen de natie en haar bestuur meer zal worden verzekerd, en de kracht en de waardigheid des volks voorzeker zal worden bevorderd.

Weinig dachten wij er aan, toen wij het bovenstaande ter neder schreven, dat, in weerwil van de wijzigingen die in het ontwerp later zijn aangebragt, deze zelfde wet het arme land al weder zou prijs geven aan al de rampen eener uitbreiding van de reeds bestaande verwarring — eener, zij het dan ook kortstondige, regeeringloosheid, en verlengde stilstand van zaken; en verder aan al de driften en hartstochten — aan al de miskennis en misleiding, die, met de waarschijnlijk noodige verkiezingen, maar al te zeer, weder hand aan hand zullen gaan, en, niet zelden, even berispelijk, als voor de zaak nadeelig, mogen worden genoemd.

Het is daarom te hopen, dat het volk, dat de kiezers, zoo zij werkelijk geroepen mogten worden hunne keuze op nieuw uit te brengen, thans vooral doordrongen zullen zijn van al het gewigt, dat zoo onvermijdelijk aan hunne verkiezing is vastgehecht — dat niet het partijbelang, maar het waarachtig belang des vaderlands, bij de bepaling hunner stem eenig en alleen op den voorgrond zal mogen staan.

EENE NALEZING OP DE ZOOGENAAMDE NEUTRALE OF VOLKSSCHOOL.

Vader Cats lachte er om, dat men, *om één zak* graan te malen bezig was „een Molen te bouwen.”

Wij lagchen er niet om, dat men, te midden eener tot de Christuskerk behorende natie, ter wille van enkele Joden en eenige ongeloovigen, de geschiedenis der christelijke godsdienst van de school (uit de volksopvoeding) verbant.

Een anatomisch onderzoek naar de deugdelijkheid van hoofd en hart van dat zoogenaamde kind des volks, zal ons gevoelen, zoo wij meenen, regtvaardigen.

De *neutrale* school, niet de gemengde, want als heidensch is zij één, is ontsproten uit het huwelijk van den welbekenden *democraat* 1848, als vader, en de zich meer en meer bekend gemaakt hebbende *moderne rigting* als moeder; zij is in de luijers gelegd en met de melk opgevoed, opgekweekt en groot gebragt, volgens de huwelijks voorwaarden van den 20 Julij 1857.

Het is kloek van vorm, dat kind, helder van blik, levendig van aard, vol bloed, vol kracht, vol leven, volkomen geschikt die ontwikkeling, die verlichting te verspreiden, waardoor het volk zal kunnen opwassen tot dien graad van

wetenschap, waardoor het in de *stoffelijke* wereld zijne roeping waardig, in de rei der natiën zijn naam en zijne eer met roem en waardigheid zal kunnen dragen en handhaven.

Maar bij deze erkentenis kunnen wij het hoofd niet nederbuigen, de eischen van den aanstaanden staatsburger, van den vader en de moeder gaan hooger; wat hebt ge voor het hart, wat leert ge aan het geweten, wat geeft ge aan de ziel? Zoo klinkt het ernstig wederwoord..... *De geest des Almagtigen, zijne bezielende kracht en zijne vaderlijke liefde, moet en behoort tot het alles beheerschend levensbeginsel van al onze kinderen te wezen* — of meent ge, dat het kind, hetwelk de knieën der moeder ontwassen is, en aan u, ter verdere ontwikkeling van zijn geest, wordt opgedragen, op den weg des zedelijken levens, aan zich zelf genoeg heeft? Dat het aan elke wetenschap behoefte zou hebben, zelfs aan *dansen, zingen*, en het verfijnd *gebruik* der verbeterde oorlogswapenen, maar niet aan die der Kerk, aan zijn God en den geheiligden Christus? Wij zeggen u, dat er vrij wat meer goeds in gelegen is de kinderen te herinneren aan de liefde, goedheid en alwetendheid van den Almagtigen, dan al uwe lessen in het dansen en zingen, en het gebruik uwer verfijnde en veredelde moord- en vernielingswerktuigen, en dat het veeleer een uwer duurste pligten is de kiemen van godsvrucht, waaraan waarachtige deugd ten grondslag ligt, in die jeugdige harten door de ouders neergelegd, meer en meer aan te kweeken, opdat ze vereenigd met den hooger geest, die bij het onderwijs uit elke wetenschap vloeit of althans vloeijen kan, niet verloren gaan, maar van dag tot dag worden aangekweekt, opdat ze in het zoo ontvangbare gemoed der kinderen de diepste wortelen schieten, om daaruit nimmer geheel verloren te gaan.

Maar gij, gij verwijdert dien leven wekkenden God, en

dien zaligmakenden Christus en die zoo leerrijke geschiedenis der Kerk, van uwe school; terwijl het toch wel aan geen twijfel onderhevig zal zijn „zoo veel verder verwijderd van God en godsdienst, zoo veel nader aan de revolutie en den ondergang der maatschappij.”

Gij verzekert kinderen tot menschen te zullen vormen, tot mannen en vrouwen, uw vrijen geest en uwe roeping waardig — gij zijt trotsch op de zedeleer van den voorganger der menschheid, Christus, den zedelijken mensch bij uitnemendheid, *en toch dat bezielde en bezielende voorbeeld, zijn woord, zijne wijsheid, zijne grootheid in elke uiting des levens; zijne menschenliefde, die spiegel voor allen, die eenige waarlijk groote voorganger, die eenige waarlijk goddelijke leermeester,* wordt te vergeefs op uw school gezocht.

Is dat de waarheid harer voortreffelijkheid? Is dat de hoogere waardij uwer zedelijke opvoeding.

Gij erkent en belijdt dat de wetenschap van God, door den *éénigen Christus* aan u geopenbaard, de menschen tot kinderen Gods, tot broeders en zusters vormt, en die wetenschap verbant gij van de school, omdat de kinderen bij dat onderwijs zouden leeren elkander te haten en te verfoeijen en ophouden broeders en zusters te zijn!

Is dat de juistheid uwer logica?

Gij erkent dat uw *idéaal mensch Christus* zich nooit aan den strijd des levens heeft onttrokken of kan hebben onttrokken, waardoor zijn zielegrootheid, zoo zuiver als waar, aan de wereld werd getoond, en uwe kinderen op uwe school, die den strijd des levens met zoo veel gewisheid te gemoet gaan, meent ge, voor verschil van gevoelen als voor een zorgelijk kwaad, te moeten behoeden, en hun de beoefening der daarvoor zoo onontbeerlijke geestkracht, onder de leiding van het reeds in levenswijsheid gelouterd verstand van den onderwijzer, te moeten onthouden!

Is dat de volkomenheid en de degelijkheid van uw onderwijs?

In weerwil dat ge erkennen moet, dat de Christus, het edelst, grootst en magtigst was, in en na den strijd zijns levens, door de kracht van zijn onwankelbaar geloof in de rechtvaardigheid en liefde van den alwetenden God, voedt gij uwe kinderen op tot burgers van den Staat, tot vaders en moeders, zonder die wetenschap, zonder die vermogende zedelijke kracht des geloofs in dien regtvaardigen en liefdevollen God.

Is dat uwe zoo innige overtuiging dat alléén het onderwijs, dat alleen de beoefening der wetenschappen het kind tot een waarachtig goed en deugdzaam mensch kan vormen, en toch te gelijkertijd de zoo zeer nuttige ja noodige wettelijke, zoo niet *school* — dan toch *leerpligtigheid* hebt kunnen en willen opofferen aan de verwijdering van het godsdienstig beginsel op uwe school?

Hoezeer wij ook ten diepste doordrongen zijn van de noodzakelijkheid van het onderwijs, inzonderheid van het lager onderwijs, *die wegbereider tot elke andere wetenschap* — als *de eenige*, de eenig denkbare kracht en magt, om het kind op te leiden en te brengen tot de mogelijkheid van nuttige, ja, wij zouden haast zeggen, van bruikbare leden der maatschappij, zoo staat het bij ons evenzeer vast, dat aan de stoffelijke ontwikkeling, *eene degelijke zedelijke opvoeding hand aan hand moet gaan*, waaraan niet alleen zijn waarachtig levensgeluk, maar zijne bruikbaarheid in het huiselijk, het maatschappelijk en staatsburgerlijk leven onafscheidbaar verbonden is, en dat die stoffelijke en zedelijke vorming, zal ze waarlijk heilzame vruchten afwerpen, van kindsbeen af, door al de studiën der schoollessen op en in de godsdienst gegrond moet zijn.

De geloovenden in den almachtigen God, in de schepping van den eenigen Christus, de geest Gods in het vleesch, en in zijn woord, in de evangeliën geopenbaard, zoeken

dat onderwijs, die verhevene bezieling, die immer levende kracht ten goede te vergeefs op uwe school!

Is dat uwe vrijheid? Is dat uw regt voor allen? Is dat uwe broederliefde? Is dat uwe eerbiediging van ieders godsdienstige overtuiging? Is dat uwe wijsheid? Is dat de vrucht van uw beter weten? Is dat uwe zoo groote schepping tot de veredeling des volks?..... Wij veroordeelen, wij verwerpen die schepping, omdat ze de ontwikkeling van het zedelijk leven des volks in den weg staat en bederft....

Gij huiverdet op het denkbeeld van eenige verstoring van den vriendschappelijken geest op uwe school, en gij hebt het noodig geacht uit al. 3 van art. 23 der wet ook zelfs de woorden: „*De onderwijzer prent aan de kinderen dien eerbied in en wekt hen op tot onderlinge liefde en verdraagzaamheid*” weg te nemen, die woorden door te halen, die te vernietigen!

Met welk liefderijk doel deedt gij dit? Of was dat, om zelfs *ten koste* dier liefde en verdraagzaamheid de mogelijkheid, om over godsdienst te kunnen of te moeten spreken, weg te nemen? Zoo zal het zijn?

En gij die toch beweert dat de school *niet godsdienstloos is*, omdat het woord „*christelijke*” daar is blijven staan, is u dat waarlijk ernst?

Indien gij u de wording der wet in het geheugen roept, dan is dat woord daar niet met voorwetenschap blijven staan, maar bij toeval blijven liggen; men had reeds zoo veel opgeruimd, waardoor dat woord de aandacht was ontgaan, en in de voldoening van het oogenblik was thans geen plaats meer, om met eenigen aandrang ook op die opruiming aan te dringen, de oogst was waarlijk reeds te groot, om thans nog iets op het spel te zetten!

Het woord „*christelijke*”, daar bij toeval blijven staan, is dan ook eene satire op de wet geworden.

En wij eindigen met nogmaals aan het gevierde ouderpaar te vragen :

Is dat nu de oplossing van het groote probleem eener voldoende volksopvoeding? Is dat de waarheid uwer bezorgde liefde voor het geluk der kinderen? Is dat uwe vrees voor sectegeest, *die de secte der ongelooovigen, ten koste van al wat heilig is aan anderen, verzekerd en beschermd*? Is dat uwe angst voor verdeeldheid? Is dat het kinderhart ontvankelijk maken voor dien heiligen indruk *van*, en dien passenden eerbied *voor* de godsdienst, eerbied voor den leeraar, wien gij in het enkele uur van ontspanning, alsof dat genoeg zou zijn, toch nog toelaat tot hen van de Kerk en hare geschiedenis te spreken? Is dat uwe godsvrucht en uwe menschenliefde, of is dat alles het gevolg van uwe geringschatting van haren heilzamen invloed op het menschelijk gemoed, of van uwe vaste overtuiging, dat de verlichting dezes tijds de wetenschap van God en godsdienst is ontgroeid?

Zoo zal het zijn — het materialisme is immers de God des tijds — maar wij vragen met allen ernst, heeft het opkomend geslacht daaraan genoeg om in waarheid een geacht en deugdzaam volk te worden?

CONTRA-REVOLUTIONAIR & ANTI- REVOLUTIONAIR.

De eerste verwerpt zoowel de revolutie als hare vrucht.

De tweede verwerpt evenzeer de revolutie, maar neemt hare bruikbare vrucht als eene gave van haar aan, waardoor ook aan de revolutie zelve nog eene goede hoedanigheid wordt toegekend.

Wij niet alzoo — moord blijft moord in elke omstandigheid, de vrucht der revolutie is de vrucht der misdaad. Reeds bij haar optreden maakt zij zich aan zelfmoord schuldig — in de vlagen harer razernij vermoordt de vrijheid, de vrijheid des volks.

Ja, al ware het dat met de bestrijding der revolutie, ook de laatste revolutionair gevallen ware, dan nog zouden wij haar veroordeelen en als een pest brandmerken.

In het maandschrift „Onze tijd” lezen wij de volgende ontboezeming op 1848, het jaar der revolutiën bij uitnemendheid, het geboortjaar onzer liberale grondwet.

„Jaar van angst, van kommer, bezorgdheid, van schrik en ontzetting.

„Jaar van verwarring, ontbinding, vernietiging, rouw en vertwijfeling.”

„Jaar van verkrachting van regt en orde, van eigendom en bezitting — hel van het barbaarsch geweld.”

„Jaar, dat in een zee van bloed en tranen is voorbijgegaan.”

En keeren wij, op den weg der wereldgeschiedenis, nog een eind weegs verder terug dan de reeds verloopene 25, door de grondwet geprivilegiëerde ontwikkelingsjaren van het liberalisme, hetwelk het volk in waarheid groot en gelukkig zou maken, naar 1789, dan zeggen wij niet „jaar”, maar jaren van verwarring en vernietiging en vertwijfeling — hel van het woest geweld!

„In de revolutiën blijft de grootste schurk overwinnaar” zeide de onbeschaamde Jacobijn Danton — en wij zouden de vrucht uit die hel als eene weldaad aannemen! Als of de revolutie noodig zou zijn, om het staatsburgerlijk en maatschappelijk leven van zijne leemten en gebreken te zuiveren, even als de najaarsstormen, die den redeloozen boom van zijne doode takken en van zijne ziekelijke weefsels ontdoet?

Wij vloeken de revolutie, die kanker in het stoffelijk en zedelijk leven des volks, en verwerpen evenzeer hare vrucht, waaraan niets dan bloed en tranen kleeft!

Wij zouden het dempen van den put als eene weldaad aannemen, nadat men ons kind daarin verdrongen heeft?

Wij zouden den oorlog als geoorloofd beschouwen, omdat hij de menschlievendheid, onder de banier van het roode kruis, zoo voorbeeldeloos heeft aangekweekt? en door zijne versnaperingen den moord zoo welgemoed doet voortzetten!

Als of de verwaarloozing van maatschappelijke belangen — als of de laauwheid en verblindheid voor het noodige en nuttige — als of de gruwelen der revolutie, en de verwoestingen

van den oorlog noodig zouden zijn, om datgeene te doen *wat het eenvoudigst gezond verstand voorschrijft*, en bovendien door eed en pligt deugd en liefde geboden wordt?

Wij eerbiedigen de revolutie, zoo ze dienen moet om het volk wakker te schudden, en des noods te tuchtigen, omdat het zijn pligt en zijne roeping vergeet — maar wij beklagen hetzelve daarom niet te minder, dat het de martelingen van het woest geweld tot leermeesteressen noodig heeft, om de zoo noodige wijsheid, tot een wel geordend volksleven, in zich op te nemen, en deze lessen met zijn bloed en tranen, met de vrede en welvaart betaalt.

Ja, ook daarom betreuren wij de revolutie, en zijn wij niet te minder contra-revolutionair; misdaad blijft misdaad, in elke omstandigheid — zoo min toch uit het vergift het leven vloeit, zoo min kan de kiem van het goede in de misdaad liggen.

Wij verfoeijen daarom de revolutie en de revolutie-mannen, en, in hen, het regt van den sterksten — wij veroordeelen hunne zoogenaamde sociale hervormingen, omdat ze steeds in bloed worden voorgeschreven, waaronder de woorden „wee u, zoo gij ze niet als waarheden en pligten erkent en betracht”, geschreven staan.

Maar wat baat ons oordeelen en veroordeelen, de wereld gaat toch voort in hare dwaze ongerechtigheden — de regeeringen tasten niet zelden, met onverklaarbare stoutheid, in het geweten en de regten der burgers, en dezen grijpen op hunne beurt, in de kracht van den opstand, naar schep-ter en kroon.

Och, dat de dag spoedig aanbrake, dat vorsten en volken, die hunne pligten en behoeften nog niet kennen, of die mogten kunnen vergeten, uit hunne laauwheid en verblindheid

waren opgestaan, gelijk dat degelijke vorsten en volken betaamt — dat ze, ontdaan van alle zelfzucht en heerszucht, in het licht der maatschappelijke ontwikkeling en der onmiskenbare wetenschap, dat „DE GELIJKHEID VOOR DE WET” *de éénige ware grondslag is*, waarop het gebouw des maatschappelijken levens rusten kan, in de kracht dier waarheid, reeds leefden en werkten; overtuigd bovendien, dat boven dat éénig fundament, nog eene andere kracht, nog een andere geest leeft en werkt, die den burger en den vorst op reine deugd en warme liefde wijst — den geest des Alwijzen en Algoeden, die niet ophoudt allen den weg te wijzen, welke, naast dat *eenig proefhoudend regt*, in de vervulling van eed en plicht naar de zedelijke grootheid leidt.

DE VREDE.

(VERSAILLES 2 MAART 1871.)

De vrede! Die zeven letters zouden het vermogen hebben de zeeën van bloed en tranen, de duizenden bij duizenden aan flarden geschotene slagtoffers, de tallooze puinhoopen van ellende en verwoest levensgeluk, onzichtbaar te maken! — Die twee woorden zouden in staat zijn den tijgergeest, en tevens de grootste dwaasheid van al de menschelijke dwaasheden, te midden van de dagelijks zoo hoog mogelijk opgeschroefd wordende verlichting dezes tijds, te bedekken? Daden en gebeurtenissen, even onzinnig, even gruwelijk, even dwaas, even barbaarsch, even beklagenswaardig, als voor een, twee, tien en twintig eeuwen! — Door deze zeven letters zouden al de gruwelen van den krijg, naar de meest *verfijnde, beschaafde en verlichte* denkbeelden van wetenschap en kunst uitgedacht en voorgeschreven, met den sluiker, waarop aan de voorzijde „vrede”, maar aan de keerzijde „krankzinnigheid, eerzucht, bloeddorst,” geschreven staat, bedekt kunnen worden?.....

Een dwaas die 't gelooft.

Vrede! Wie durft het wagen aan dat *in bloed en tranen doorweekte woord* de beteekenis van vrede te geven? — Aan dat uit de smarten en de wanhoop opgeschoten verdrag,

den adem der verzoening toe te kennen? Eene overeenkomst, welke, bij hare vaststelling, den verslagenen met het hoofd tusschen de verpletterende raderen van het onweerstaanbaar geweld hield geklemd, om hem bij de eerste weigering den kop te vermorselen?..... Om zulk eene overeenkomst, *het regt van den sterksten*, gesloten tusschen de banierdraggers van de beschaving der wereld, en geveid en gesteund door al de voorkomendheid, hulpvaardigheid en vergoelijking eener bij uitstek maagdelijke philanthropie, die getracht heeft, de ongeloovigen te overtuigen, dat het elkan- der verminken, vermoorden en vernielen een noodzakelijk kwaad, en daarom aller hulpvaardigheid ten zeerste waardig is — om zulk eene overeenkomst met den naam van vrede, en dus als „eene weldaad”, te begroeten.

Vrede! Wij noemen u *den vloek*, die uit millioenen harten opbruischt, gelijk de stroomen zwavel en lava uit de krocht van den gloeienden vulkaan, om, ware het mogelijk, daarin 40 millioenen vijanden, 40 millioenen menschen-zielen te verstikken!

Vrede! Onbeschaamde ironie, die met den Alwetenden en Regtvaardigen spot — die, wetende dat uit loutere afmatting en vernietiging de wapenen zijn neêrgelegd, de wereld toch met dat lieflijk woord bedriegt, en haar als eene waanwijze zottin daarmede in het aangezicht slaat.

Vrede! Bijtende satire, die te midden van de ontelbare rouwkreten over de vernielde levens, over de verlorene deugd en godsdienstzin, over de verwoeste welvaart in huiselijk en maatschappelijk leven, als een vampyr daar henen jaagt, en het uitgezogen bloed over de ellende en den rouw van twee magtige natiën, als ter bezoldiging hunner eerzucht, weder uitspuwd en toegrijnst.

Vrede! Tusschen twee volken, die beiden, onder aanroeping van *den heiligen naam des Alwetenden*, van den God

der liefde en des vredes, het monster der vernieling hebben losgelaten, om te vermoorden en te verwoesten, wat voor vermoorden en verwoesten slechts vatbaar was.... De Algoede zag dien moord, en, op den door bloed verzadigden grond zagen wij den overwonnenen nederknielen, tot in de nerf zijns gewetens ontziend — en, gebogen onder het dreigend zwaard, dankte hij het behoud van zijn rampzalig leven aan het genadewoord zijns overwinnaars, ten koste van een deel der volksvrijheden, van een deel van zijn nationaliteit — van een deel van der burgeren welvaart en levensgeluk — en van een deel van hunne en hunner kinderen eer en goeden naam!

Vrede! Valsche ironie..... gij zoudt de vrede, het geluk des volks wezen, waarin geen schijn of schaduw van vrede of volksgeluk aanwezig kan zijn — wier vernedering en ellende het hart doet inéén krimpen, om in de smart der vertwijfeling, hetzij heden of morgen, in luid gewezen of in de wanhoop der revolutie weêr los te barsten!

Vrede! Een glimlach speelt er om onze lippen, zoo dikwijls men van verlichting en beschaving en van vrede, van vrede tusschen de volken spreekt.... zoo dikwijls men aan vrede gelooft, zoo dikwijls de democratie en het socialisme, in hunne kinderlijke fantasiën, zelfs in eigen boezem, van vrede droomt; wanneer men de vrede der wereld van menschen, van de eeuwig twistende menschheid verwacht.....

Vrede!.... Zelfs de vrede Gods, de vrede van Golgotha, heeft men niet ongemoeid kunnen laten.

En toch, gij zijt het, gij alleen, onschatbare vrede, die ons de wijsheid en de liefde van uw hooger leven, voor hart en geest kan aanbrengen, ontdaan van alle zelfzucht en eerzucht — die ons kan opleiden tot die waarachtige

vrede, die in het kinschap Gods zijne ongestoorde bezieling vindt.

Vrede! Beminnelijke bloem, die in het licht des hemels is gekweekt en gegroeid — die door den Algoede met de zachtste kleuren is versierd — en al wat om u is met uwe lieflijkste geuren verkwikt.

Och, wij bidden u, tooit u dag aan dag in uw schoonste kleed — schittert in uwe sierlijkste verwen — dringt met uw verkwikkenden adem tot in het hart van vorsten en volken door, opdat ze uw goddelijk leven erkennen en gevoelen mogen, waarin *de wijsheid en de liefde woont*. — Vleidt ze met uwe zoete stem, opdat ze u meer en meer leeren waardeeren en liefhebben, gelijk de fiere jongeling de schugtere maagd toelacht en vleit, wanneer hij de zachtheid van haar woord, de liefde van hare lippen, de blankheid van hare ziel en de goedheid van haar hart bewondert.

Vrede! Ja wij herhalen het, roept en bidt de vorsten en de natiën, opdat ze niet rusten voor dat zij u bezitten en u, den goeden en heiligen, als een kostbaren schat bewaren, zoowel voor het heden als voor de toekomst.

Dan, ja dan zal er waarlijk vrede zijn in huis en hart, in Kerk en Staat.
